

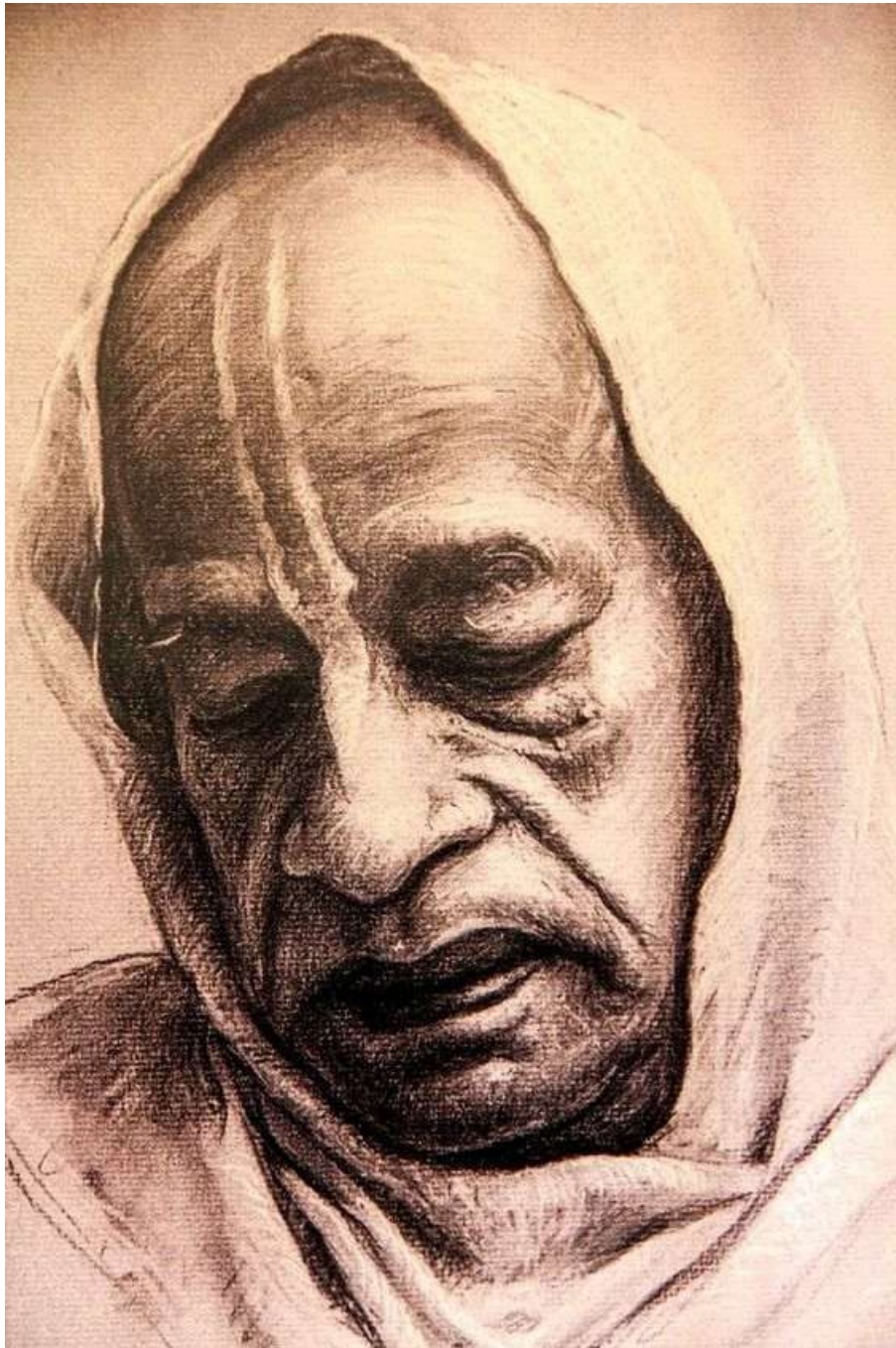
Шры Ішапанішад

Яго Боская Міласць
А.Ч. Бхакціведанта Свами Прабхупада
ачар'я-заснавальнік Міжнароднага таварыства сьвядомасьці Крышны

Шры Ішапанішад

веданьне, якое набліжае чалавека
да Вярхоўнай Асобы Бога, Крышны

Яго Боская Міласьць
А.Ч. Бхакціведанта Свамі Прабхупада
ачар'я-заснавальнік Міжнароднага таварыства сьвядомасьці Крышны

Уступ

Лекцыя Яго Боскай Міласьці А.Ч. Бхагіведанты Свамі Прабхупады, прачытаная 6 кастрычніка 1969 году ў Канвэй-Холе (Лёндан, Ангельшчына).

Пані і панове, тэмаю сённяшняе лекцыі ёсць навука Ведаў. Што такое Веда? Санскрыцкі дзеяслоўны карань слова *веда* можна перакладаць па-рознаму, але ўрэшце ўсе разнастайныя значэнні гэтага слова ёсць вытворнымі ад слова «веданьне». Кожнае веданьне, якое вы атрымліваеце, ёсць *ведай*, таму што навука Ведаў – гэта першае веданьне. Пакуль мы знаходзімся ў стане абумоўленасці, нашыя веда маюць шмат хібаў. Розніца паміж абумоўленай і вызваленай душой палягае ў тым, што абумоўленай душой ўласцівыя чатыры заганы. Першая ейная загана ў тым, што яна асуджаная рабіць памылкі. Напрыклад, у нашай краіне Махатму Гандзі ўважаюць за вялікага чалавека, але і ён дапушчаў шмат памылак. Нават у апошні дзень ягонага жыцця сакратар папярэджваў яго: «Махатма Гандзі, не хадзеце на гэтую сустрэчу ў Новым Дэлі. Я чуў ад сяброў, што там небяспечна». Але ён не паслухаўся. Ён настаяў на тым, каб пайсці туды, і быў забіты. Нават такія вялікія людзі, як Махатма Гандзі, прэзідэнт Кэнэдзі і да іх падобныя, робяць памылкі. Чалавеку ўласціва памыляцца. У гэтым адна з заганаў абумоўленае душы.

Другая загана – схільнасць занурацца ў ілюзію. Ілюзія – гэта вера ў рэальнасць таго, чаго не існуе – *май*. *Мая* даслоўна азначае «тое, чаго няма». Кожны прымае сваё цела за сябе. Калі я спытаю вас, хто вы, вы адкажаце: «Я містэр Джон, я багаты чалавек, я – тое, я – сёе». Усё гэта розныя формы атаясамлівання сябе зь целам. Але вы ня ёсць целам. Гэта ілюзія.

Трэцяя загана – схільнасць да падману. Кожны схільны ашукваць іншых. Чалавек можа быць найпершым дурнем, але выдаваць сябе за разумнага. Мы ўжо казалі, што чалавек на кожным кроку памыляецца, але гэта не перашкаджае яму разважаць: «Я думаю, што гэта так, а тое – гэтак». Пры гэтым ён нават ня ведае прыроды свайго «я». Ён піша кнігі з філосафіі, хаця сам далёкі ад дасканаласці. У гэтым ягоная хвароба. Гэта й ёсць падманам.

І нарэшце, нашыя пачуцці недасканалыя. Мы вельмі ганарымся сваім зрокам. Часта людзі з выклікам пытаюцца ў нас: «Ці можаце вы паказаць мне Бога?» Але ці маеце вы вочы, каб убачыць Бога? Вы ня зможаце Яго ўбачыць, пакуль вы ня будзеце мець вачэй, патрэбных для гэтага. Калі зараз у пакоі раптам стане цёмна, вы ня зможаце ўбачыць нават уласную руку. Дык чаго варта ваша здольнасць бачыць? Такім парадкам, нельга разлічваць на тое, каб атрымаць сапраўднае веданьне (*веды*) пры дапамозе нашых недасканалых пачуццяў. Маючы гэтыя заганы, уласцівыя абумоўленым жывым істотам, мы нікому ня можам даць дасканалых ведаў. Ды і самі мы недасканалыя. Таму мы прымаем Ведаў такімі, якія яны ёсць.

Ведаў часам называюць сьвятымі пісьмамі індукізму, але слова «індуізм» замежнага паходжання. Мы не індусы. Існасць нашае культуры адлюстроўвае слова *варнашрама*. Гэтым словам называюць тых, хто кіруецца Ведамі і прымае падзел чалавечага грамадства на чатыры *варны* і *ашрамы*, гэта значыць на чатыры станы і чатыры ступені духоўнага жыцця. Гэтую сістэму называюць *варнашрамай*. У «Бхагавад-гіце» [4.13] заяўлена: «Гэты падзел існуе ўсюды, таму што ён створаны Богам». Грамадства дзеліцца на брахманаў, кшатрыяў, вайш'яў і *шудраў*. Брахманамі называюць разумных людзей, тых, хто ведае, што такое Брахман. Кшатрыі – гэта стан кіраўнікоў, то бо другі стан разумных людзей. Затым ідуць вайш'і – гандлёвы стан. Гэтыя групы людзей можна выявіць у кожным грамадстве. Такі ведыйскі прынцып, і мы прымаем яго. Ведыйскія прынцыпы прымаюць, не патрабуючы довадаў, бо ў Ведах ня можа быць памылак. У гэтым палягае сэнс слова «прымаць». Напрыклад, у Індыі каровін гной лічыцца чыстым, хоць ён і ёсць спаражненнямі жывёліны. У вадным месцы вы знойдзеце ведыйскі наказ, што, крануўшыся спаражненняў, належыць адразу зрабіць амавенне. Але ў іншым месцы сьведчыцца, што каровін гной чысты. Калі вымазаць каровіным гноем нячыстае месца, то яно стане чыстым. Кіруючыся абывацельскім цвярозым розумам, мы можам сказаць: «Гэта супярэчнасць». І напярэду, з

пункту гледжаньня здаровага сэнсу гэта супярэчнасьць, але тым ня менш тут няма памылкі. Гэта факт. У Калькуце адзін знакаміты навуковец-мэдык дасьледаваў каровін гной і выявіў, што ён валодае ўсімі антысэптычнымі ўласьцівасьцямі.

У Індыі, калі адзін чалавек кажа іншаму: «Ты павінен зрабіць тое і тое», той можа спытаць: «Чаму ты так думаеш? Чаму я павінен бесьпярэчна выконваць твае ўказы? Хіба пра гэта сказана ў Ведах?» Ведыйскія наказы нельга тлумачыць па-свойму. Але ў выніку, калі вы старанна дасьледуеце кожны з гэтых наказаў, то выявіце, што яны беспамылковыя.

Веды ня ёсьць стварэньнем чалавечага розуму. Веды прыйшлі з духоўнага сьвету, ад Госпада Крышны. Іншая назва Ведаў – *шруці*. Словам *шруці* называюць веданьне, якое атрымоўваюць у працэсе слуханьня. Гэта не эмпірычнае веданьне. *Шруці* параўноўваюць з маці. Ад маці мы даведваемся пра вельмі многае. Напрыклад, калі вы хочаце даведацца, хто ваш бацька, хто можа адказаць вам? Толькі ваша маці. Калі маці кажа вам: «Вось твой бацька», вам застаецца толькі пагадзіцца з гэтым. Высьветліць асобу бацькі экспэрымэнтальным спосабам немажліва. Адпаведна, калі вы жадаеце спазнаць нешта, што знаходзіцца за межамі сфэры вашага досьведу, вашага эмпірычнага веданьня, за межамі сфэры дзеяньня вашых пачуцьцяў, то павінны прыняць Веды. У гэтым выпадку ня можа быць і гаворкі пра экспэрымэнтаваньне. Усе экспэрымэнты ўжо даўно зробленыя. Праўда ўжо ўстаноўленая. Нам застаецца толькі прыняць яе, як мы прымаем на веру словы маці. Іншае дарогі няма.

Веды прымаюць за маці, а Брахму называюць дзедам, продкам, бо ён быў першым, хто атрымаў Веды. Брахма быў першай жывой істотай у сусьвеце. Ён атрымаў Веды і перадаў іх свайму сыну Нараду і іншым вучням і сынам, а яны перадалі іх сваім вучням. Так ведыйская навука перадаецца праз ланцуг вучнёўскае пераемнасьці. «Бхагавад-гіта» таксама пацвярджае, што веды перадаюцца гэтым спосабам. Зрабіўшы экспэрымэнты, вы ў выніку прыйдзеце да тае ж высновы, але, каб зьберагчы час, лепш проста прыняць навуку Ведаў. Калі вы хочаце даведацца, хто ваш бацька, і прызнаеце сваю маці аўтарытэтам у гэтым пытаньні, то мусіце прыняць на веру ўсё, што яна вам скажа. Існуе тры віды довадаў: *працьяхша*, *анумана* і *шабда*. *Працьяхша* азначае «эмпірычны довад». Эмпірычныя довады заўсёды маюць слабыя стораны, бо нашыя пачуцьці недасканалыя. Напрыклад, мы кожны дзень бачым сонца, і яно здаецца нам маленькім дыскам, тады як напраўду яно значна большае за іншыя плянэты. Дык чаго ж вартыя нашыя назіраньні? Каб скласьці правільныя ўяўленьні пра сонца, мы павінны чытаць кнігі. Значыцца, беспасярэдні досьвед недасканалы. Наступным відам доваду ёсьць *анумана*, індуктыўнае веданьне, або гіпотэза: «Выкажам здагадку, што гэта так...». Прыкладам такога доваду выступае тэорыя Дарвіна, якая цалкам заснаваная на здагадках. Але гэта нельга назваць навукай. Гэта ўсяго толькі меркаваньне, і яно таксама недасканалае. Дасканалымі могуць быць толькі веды, атрыманыя з аўтарытэтнае крыніцы. Калі радыёстанцыя дашле вам праграму перадач, вы ня станеце аспрэчваць яе. У гэтым выпадку вам ня трэба праводзіць экспэрымэнты, таму што праграма атрыманая з надзейнае крыніцы.

Веды называюць *шабда-праманай*, або па-іншаму *шруці*. *Шруці* азначае, што веды павінны быць атрыманыя ў працэсе слуханьня. Веды вучаць, што калі мы хочам зразумець трансцэндэнтную навуку, то павінны слухаць чалавека, абазнанага ў гэтым пытаньні. Крыніца трансцэндэнтных ведаў знаходзіцца за межамі матэрыяльнага сусьвету. Веданьне, даступнае ў гэтым сусьвеце, – гэта матэрыяльнае веданьне, а веданьне пра тое, што знаходзіцца за ягонымі межамі, – трансцэндэнтнае веданьне. Нам не пад сілу дасягнуць межаў нават матэрыяльнага сусьвету, ня кажучы ўжо пра тое, каб патрапіць у духоўны сьвет. Такім парадкам, здабыць поўныя веды немажліва.

І тым ня менш духоўны сьвет існуе. За межамі праяўленай і непраяўленай матэрыі раскінулася духоўнае неба, у якім лунаюць вечныя плянэты, населеныя вечнымі істотамі. Але як вы можаце гэта праверыць? Пра гэта гаворыцца ў ведыйскіх пісьмах, але як вы паставіце экспэрымэнты? Гэта немажліва. Таму мы павінны проста прыняць інфармацыю, выкладзеную ў Ведах. Гэта называецца ведыйскім веданьнем. У нашым Руху сьвядомасьці

Крышны мы атрымоўваем веды ад найвышэйшага аўтарытэта, Крышны. Аўтарытэт Крышны прызнаюць людзі ўсіх катэгорыяў. Перадусім я маю на ўвазе дзьве катэгорыі трансцэндэнталістаў. Адна катэгорыя трансцэндэнталістаў – гэта імперсаналісты, *маявадзі*. Звычайна іх называюць ведантыстамі школы Шанкарачар’і. Да трансцэндэнталістаў іншае катэгорыі належаць вайшнавцы, такія, як Рамануджачар’я, Мадхвачар’я, Вішнусвамі. Шанкара-сампрадая, гэтак жа як і вайшнава-сампрадая, прызнае Крышну Вярхоўнай Асобай Бога. Шанкарачар’я ўважаецца імперсаналістам, бо ён прапаведаваў імперсаналізм, безасабовага Брахмана, але фактычна ён быў утоеным персаналістам. У сваім камэнтары да «Бхагавад-гіты» ён піша: «Нараяна, Вярхоўная Асоба Бога, знаходзіцца за межамі касмічнае праявы». І потым зноў пацвярджае гэта: «Вярхоўная Асоба Бога, Нараяна, – гэта Крышна. Ён прыйшоў у вобразе сына Дэвакі і Васудэвы». Ён адмыслова згадвае імя Ягонага бацькі і маці. Такім парадкам, усе трансцэндэнталісты прызнаюць Крышну Вярхоўнай Асобай Бога. Гэта бясспрэчная праўда. У Руху сьвядомасьці Крышны мы абапіраемся на веды, узятых з «Бхагавад-гіты», якую раскажаў Сам Крышна. Мы апублікавалі «Бхагавад-гіту як яна ёсьць», таму што прымаем усё, што сказаў Крышна, не даючы Ягоным словам уласных тлумачэньняў. Гэта – Веды. Веды праўдзівыя, таму мы прымаем іх. Мы прымаем усё, што кажа Крышна. У гэтым іста сьвядомасьці Крышны. Тым самым мы эканомім шмат часу. Прыняўшы сапраўднага аўтарытэта, вы ашчадзіце шмат часу. У матэрыяльным сьвеце існуюць два мэтады спазнаньня: індуктыўны і дэдуктыўны. Прыкладам дэдуктыўнага веданьня ёсьць нашае ўяўленьне пра тое, што чалавек сьмяротны. Ваш бацька кажа, што чалавек сьмяротны, ваша сястра кажа, што чалавек сьмяротны, усе кажуць, што чалавек сьмяротны, але самі вы не праводзіце экспэрымэнтаў. Вы не бераце пад сумненьне тое, што чалавек сьмяротны, вы проста прымаеце гэтую праўду на веру. Калі ж вы захочаце правесці дасьледаваньне, каб высветліць, ці сьмяротны чалавек, вам трэба будзе вывучыць усіх людзей, і пры гэтым нельга будзе адкінуць імавернасьць таго, што недзе жыве несьмяротны чалавек, але ён вам яшчэ не сустрэўся. Тым самым вашае дасьледаваньне ніколі б ня скончылася. Гэты працэс на санскрыце мае назву *ароха*, узыходны працэс. Спробы здабыць веды, абапіраючыся толькі на свае сілы і недасканалыя пачуцьці, загалюць асуджаньня на няўдачу. Так немажліва прыйсьці да правільных высноваў. Гэта немажліва.

У «Брахма-самхіце» заяўлена: «Проста пракацеся на самалёце, які імчыць з хуткасьцю думкі». Нашыя матэрыяльныя самалёты могуць рухацца з хуткасьцю дзьве тысячы міляў на гадзіну, але якая хуткасьць думкі? Вы сядзіце дома, раптам вы падумалі пра Індыю, якая знаходзіцца, скажам, за дзесяць тысячаў міляў ад вас, і адразу апынуліся там. Вашыя думкі імгненна перанеслі вас туды. Такая хуткасьць думкі. Таму ў «Брахма-самхіце» сказана: «Павандраваўшы з хуткасьцю думкі мільёны гадоў, вы пераканаецеся ў тым, што духоўнае неба бязмежнае». Да яго немажліва нават наблізіцца. Вось чаму ў Ведах сьцьвярджаецца, што чалавек мае, а дакладней абавязаны, звярнуцца да сапраўднага духоўнага настаўніка, *гуру*. Якія ж якасьці духоўнага настаўніка? Ён той, хто засвоіў існасьць Ведаў з аўтарытэтнае крыніцы і зацвердзіўся ў Брахмане. Такія дзьве якасьці, якімі ён павінен валодаць, інакш яго нельга назваць сапраўдным настаўнікам.

Рух сьвядомасьці Крышны цалкам заснаваны на ведыйскіх прынцыпах. У «Бхагавад-гіце» Крышна кажа, што сапраўдная мэта вывучэньня Ведаў – спазнаць Яго. У «Брахма-самхіце» таксама заяўлена: «Крышна, Говінда, мае незлічоную колькасьць формаў, але ўсе яны ёсьць адным». Яны не падобныя да нашых недасканалых формаў. Ягоная форма дасканалая. Мая форма мае пачатак, але Ягоная форма ня мае пачатку. Яна *ананта*. І Ягоная форма – а Ён мае безьліч формаў – ня мае канца. Маё цела знаходзіцца тут, а не ў маёй кватэры. Вы сядзіце ў гэтай залі, а не ў сваёй кватэры. Аднак Крышна можа адначасова знаходзіцца ўсюды. Ён можа знаходзіцца на Галоцы Врындаване, але ў той жа самы час Ён усюдыісны. Ён – першасная асоба, найстарэйшая жывая істота, але на якую б выяву Крышны вы ні паглядзелі, вы ўбачыце юнака пятнаццаці-дваццаці гадоў. Вы нідзё ня знойдзеце старога. Вы бачылі ў «Бхагавад-гіце» выяву Крышны ў ролі калясьнічага. У той час Ён меў ня менш за сто гадоў. Нягледзячы на тое, што Ён меў ужо праўнукаў, Ён выглядаў як юнак.

Крышна, Бог, ніколі не старэе. Такая Ягоная вярхоўная магутнасьць. І калі вы захочаце спасьцігнуць Крышну, вывучаючы ведыйскую літаратуру, дык зойдзеце ў тупік. Тэарэтычна гэта мажліва, але спалучана зь вельмі вялікімі цяжкасьцямі. Аднак вы зможаце лёгка даведацца пра Яго ад Ягонага адданага. Адданы Крышны можа даць Яго вам з словамі: «Вось Ён, вазьмеце Яго». Такая магутнасьць адданных Крышны.

Выточна была толькі адна Веда, і чытаць яе не было патрэбы. Людзі былі такімі разумнымі ды мелі такую добрую памяць, што маглі зразумець яе, толькі аднойчы пачуўшы з вуснаў духоўнага настаўніка. Ім дастаткова было аднойчы пачуць нешта, каб адразу зразумець сэнс сказанага. Але пяць тысячаў гадоў таму В'ясадэва, клапацячыся пра людзей гэтага веку, Калі-югі, запісаў Веды. Ён ведаў, што з часам жыцьцё людзей скароціцца, іхная памяць аслабее, а розум прытупіцца. «Таму я павінен вучыць ведыйскай мудрасьці, запісаўшы яе», – падумаў ён. Ён падзяліў Веду на чатыры часткі: «Рыг», «Саму», «Атхарву» і «Яджур» – і даручыў гэтыя часткі сваім вучням. Потым ён падумаў пра людзей, якія не валодаюць вялікім розумам: *стры*, *шудраў* і *двіджа-бандху*. Ён зьмеркаваў паклапаціцца пра жанчынаў, *шудраў* (рабочых) і *двіджа-бандху* (тых, што, нягледзячы на высокае паходжаньне, ня маюць адпаведных якасьцяў). Чалавека, які нарадзіўся ў сям'і брахмана, але які ня мае якасьцяў брахмана, называюць *двіджа-бандху*. Для іх ён стварыў «Махабхарату», назваўшы так гісторыю Індыі, і васьмнаццаць Пуранаў. Усё гэта: Пураны, «Махабхарата», чатыры Веды і Ёпанішады – складае ведыйскую літаратуру. Упанішады ёсьць часткаю Ведаў. Потым В'ясадэва абагульніў Веды для навукоўцаў і філёзафаў у «Веданта-сутры». Гэта апошняе слова Ведаў (*Веда-анта*: канец Ведаў).

В'ясадэва асабіста напісаў «Веданта-сутру», прытрымоўваючыся настаўленьняў Нарады, свайго Гуру Махараджы (духоўнага настаўніка), але тым ня менш ён не адчуваў здавальненьня. Гэта доўгая гісторыя. Яна апісаная ў «Шрымад-Бхагаватам». В'ясадэва заставаўся незадаволеным нават пасля таго, як скампіляваў Пураны, Упанішады і напісаў «Веданта-сутру». Тады ягоны духоўны настаўнік Нарада даў яму наказ: «Паясьні «Веданта-сутру». «Веданта» азначае «найвышэйшыя веды», а гэта Сам Крышна. Крышна кажа, што мэта ўсіх Ведаў – спазнаць Яго: *vedānta-kṛd veda-vid eva cāham*. Крышна кажа: «Я – складальнік «Веданты» і знаўца Ведаў». Значыцца, канчатковая мэта Ведаў – Крышна. Гэта растлумачана ўва ўсіх камэнтарох вайшнаваў да філязофіі «Веданты». Мы, *гаўдыя-вайшнав*ы, маем уласны камэнтар да філязофіі «Веданты» – «Говінда-бхаш'я» Баладэвы Відзьябхушаны. І Мадхвачар'я, і Рамануджачар'я напісалі камэнтары да «Веданты». Камэнтар Шанкарачар'і далёка не адзіны. Камэнтароў да «Веданты» шмат, але камэнтар вайшнаваў ня быў першым, таму людзі памылкова лічаць, што камэнтар Шанкарачар'і – адзіны. Акрамя таго, В'ясадэва сам напісаў дасканалы камэнтар да «Веданты» – «Шрымад-Бхагаватам». «Шрымад-Бхагаватам» пачынаецца з тых жа словаў, што і «Веданта-сутра»: *janmādy asya yataḥ*. Гэтыя словы падрабязна растлумачаны ў «Шрымад-Бхагаватам». У «Веданта-сутры» зьмяшчаецца толькі намінка на тое, што такое Брахман, Абсалютная Праўда: «Абсалютная Праўда – гэта Тое, з чаго ўсё вынікае». Гэта афарызм, а ягонае дакладнае тлумачэньне прыводзіцца ў «Шрымад-Бхагаватам». Калі ўсё паходзіць з Абсалютнае Праўды, то якая прырода Абсалютнае Праўды? Гэта тлумачыцца ў «Шрымад-Бхагаватам». Абсалютная Праўда павінна валодаць сьвядомасьцю. Яна самапраяўляецца (*сва-рат*). Мы разьвіваем сваю сьвядомасьць і паглыбляем веды, атрымоўваючы іх ад іншых, але пра Яе сказана, што Яна самапраяўляецца. «Веданта-сутра» ў сьціснутай форме абагульняе ведыйскую мудрасьць, і сам аўтар тлумачыць яе ў «Шрымад-Бхагаватам».

На заканчэньне мы просім усіх, хто напраўду імкнецца зразумець ведыйскую мудрасьць, паспрабаваць зразумець ейны сэнс, вывучаючы «Шрымад-Бхагаватам» і «Бхагавад-гіту».

Зварот

ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात् पूर्णमुदच्यते ।
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥

*om pūrṇam adaḥ pūrṇam idam
pūrṇāt pūrṇam udacyate
pūrṇasya pūrṇam ādāya
pūrṇam evāvaśiṣyate*

om – Поўнае Цэлае; *pūrṇam* – дасканалая поўнае; *adaḥ* – які; *pūrṇam* – дасканалая поўны; *idam* – гэты праяўлены сьвет; *pūrṇāt* – з усёдасканаллага; *pūrṇam* – закончаная адзінка; *udacyate* – паўстае; *pūrṇasya* – з Поўнага Цэлага; *pūrṇam* – цалкам, усе; *ādāya* – было выдзеленае; *pūrṇam* – дасканалая раўнавага; *eva* – нават калі; *avaśiṣyate* – застаецца.

Госпад, Вярхоўная Асоба, дасканалы і поўны. І, таму што Ён цалкам дасканалы, усе Ягоныя эманцыі, прынамсі гэты праяўлены сьвет, ідэальна надзеленыя ўсім, як поўныя цэлыя. Усё, што паўстае з Поўнага Цэлага, таксама ёсьць поўным само сабою. Бог ёсьць Поўным Цэлым, і нават калі зь Яго эмануе такое мноства закончаных адзінак, Ён застаецца ў дасканалай раўнавазе.

КАМЭНТАР: Поўнае Цэлае, або Найвышэйшая Абсалютная Праўда, – гэта дасканалая Асоба Бога. Усьведамленьне Безасабовага Брахмана, таксама як і ўсьведамленьне Параматмы (Звышдушы), ёсьць няпоўным усьведамленьнем Абсалютнага Цэлага. Вярхоўная Асоба Бога – гэта *sac-cid-ānanda-vigraha*. Усьведамленьне безасабовага Брахмана – гэта ўсьведамленьне Ягонага аспэкту *sat*, аспэкту вечнасьці, а Параматма, усьведамленьне Звышдушы, – гэта ўсьведамленьне Ягоных аспэктаў *sat* і *chit*, вечнасьці і веданьня. Але ўсьведамленьне Асобы Бога – гэта ўсьведамленьне ўсіх трансцэндэнтных якасьцяў, *sat*, *chit* і *ananda*, або асалоды. Калі чалавек усьведамляе Асобу Бога, ён спасьцігае ўсе гэтыя аспэкты ўва ўсёй поўнасьці. Як мы ўжо казалі, Асоба Бога – гэта *sac-cid-ānanda-vigraha*. *Vigraha* – значыць «форма». І таму Поўнае Цэлае ня ёсьць бясформавым. Калі б Яно было бясформаванае, або калі б саступала ў чымсьці Свайму стварэньню, Яно б не магло быць поўным. Поўнае цэлае мае мець усё, як у межах нашага, так і за межамі нашага досьведу. Інакш Яно ня можа быць поўным.

Поўнае Цэлае, Асоба Бога, валодае бязмежнымі энэргіямі, і ўсе яны такія ж дасканалыя, як і Сам Госпад. Менавіта таму гэты праяўлены сьвет таксама самадастатковы і дасканалы. Дваццаць чатыры элементы, часовай праявай якіх выступае гэты матэрыяльны сусьвет, цалкам прыстасаваныя для стварэньня ўсяго патрэбнага, для падтрыманьня ды існаваньня гэтага сусьвету. Каб падтрымоўваць ягонае існаваньне, не патрабуюцца аніякіх старонніх намаганьняў звонку. На існаваньне гэтага сусьвету адведзены вызначаны час, абмежаваны энэргіяй Поўнага Цэлага. І калі гэты час мінае, гэтая часовая праява зьнішчаецца згодна з дасканалым плянам Поўнага Цэлага.

Маленькім паўнацэнным часьцінкам (жывым істотам) дадзеныя ўсе мажлівасьці для ўсьведамленьня Поўнага Цэлага. Розныя недасканаласьці – вынік няпоўнасьці ведаў пра Поўнае Цэлае. Чалавечая форма жыцьця дае мажлівасьць жывой істоце цалкам праявіць сваю сьвядомасьць. Жывая істота атрымлівае яе ў працэсе эвалюцыі, паслядоўна праходзячы кожную з 8 400 000 формаў жыцьця. Калі, атрымаўшы гэтую форму, надзеленую дасканалай сьвядомасьцю, чалавек не ўсьведамляе свае дасканалыя поўнасьці ў складзе Поўнага Цэлага, то ён губляе шанец рэалізаваць сваю дасканаласьць і, падпарадкоўваючыся законам матэрыяльнае прыроды, зноў трапляе ў эвалюцыйны цыкль.

Не разумеючы таго, што ў прыродзе ўжо існуе ўсё патрэбнае для падтрымання нашага існавання, мы намагаемся выкарыстоўваць прыродныя рэсурсы для стварэння так званага паўнаўтаснага жыцця, поўнага пачуццёвых асалодаў. Аднак гэтае зманлівае жыццё называецца ілюзіяй, таму што жывая істота ня можа атрымоўваць пачуццёвую асалоду, ня будучы звязанай з Поўным Цэлым. Напрыклад, рука ёсць паўнацэннаю часткаю цэлага, пакуль яна прымацаваная да цэла. Калі адсекчы руку, то яна будзе выглядаць як рука, але страціць усе ўласцівасці рукі. Падобна да гэтага, жывыя істоты ёсць неад'емнымі паўнаўтаснымі часткамі Поўнага Цэлага, і да таго часу, пакуль яны адзеленыя ад Поўнага Цэлага, іхныя ілюзорныя ўяўленьні пра сваю дасканаласць не прынясуць ім жаданага здавальнення.

Поўнасьць чалавечага жыцця можа быць рэалізаваная толькі тады, калі чалавечая форма жыцця занятая служэннем Поўнаму Цэламу. Усякае іншае служэнне ў гэтым сьвеце, будзь то сацыяльнае, палітычнае, грамадзкае, міжнароднае або нават міжплянэтнае, застанеца непаўнаўтасным да тых часоў, пакуль яно ня будзе звязанае з Поўным Цэлым. І калі ўсё, што робяць жывыя істоты, паўнацэнныя часткі Поўнага Цэлага, так ці інакш будзе звязана зь Ім, яны таксама стануцца паўнацэннымі.

МАНТРА ПЕРШАЯ

ॐ ईशावास्यमिदं सर्वं यत्किञ्च जगत्यां जगत्।
तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृधः कस्यस्विद्धनम्॥१॥

*īśāvāsyam idam sarvam
yat kiñca jagatyām jagat
tena tyaktena bhuñjīthā
mā gṛdhaḥ kasya svid dhanam*

īśa – Госпада; *āvāsyam* – пад уладай; *idam* – гэта; *sarvam* – усё; *yat kiñca* – што заўгодна; *jagatyām* – у сусьвеце; *jagat* – усё жывое і нежывое; *tena* – Ём; *tyaktena* – выдзеленая доля; *bhuñjīthāḥ* – ты павінен прыняць; *mā* – не; *gṛdhaḥ* – старайся атрымаць; *kasya svid* – якое належыць іншаму; *dhanam* – багацце.

Усё жывое і нежывое, што ёсць у сусьвеце, знаходзіцца пад уладаю Госпада і належыць Яму. Таму кожны павінен прымаць толькі тое, што яму канечне, што выдзелена яму як ягоная доля, і не замахвацца на чужое, добра ўсведамляючы, каму ўсё належыць.

КАМЭНТАР: Мудрасць Ведаў бясхібная, таму што яна перадаецца праз дасканалую вучнёўскую пераемнасць духоўных настаўнікаў, пачынаючы з Самога Госпада. Першае слова Ведаў прамовіў Сам Госпад, таму крыніца гэтага ведання трансцэндэнтная. Словы, прамоўленыя Госпадам, называюцца *апаўрушэяй*. Гэта значыць, што яны выходзяць ад асобы, якая не належыць да матэрыяльнага сьвету. Жывая істота, якая жыве ў матэрыяльным сьвеце, мае чатыры заганы: 1) яна схільная памыляцца, 2) яна схільная занурацца ў ілюзію, 3) яна схільная падманваць іншых і 4) яна мае недасканалыя пачуцьці. Абмежаваны гэтымі чатырма недасканаласцямі, чалавек ня здольны перадаць іншым дасканалую інфармацыю пра ўсёпранікальнае веданьне. Аднак гэтага нельга сказаць пра Веды. Выточна гэтае веданьне было ўкладзенае ў сэрца Брахмы, першай створанай жывой істоты, і Брахма, сваім парадкам, перадаў гэтыя веды сваім сынам і вучням, якія працягвалі гэты працэс перадаваньня да нашых часоў.

Госпад – *пурнам*, або ўсёдасканалы, таму Ён не падпарадкоўваецца законам матэрыяльнае прыроды, тады як усе жывыя істоты і неадушаўленыя аб’екты падпарадкоўваюцца законам прыроды і канец канцоў волі Госпада. «Ішапанішад» ёсць часткай «Яджур-веды», таму яна зьмяшчае інфармацыю пра тое, каму належыць усё, што існуе ў сусьвеце.

Права ўласнасьці Госпада на ўсё ў сусьвеце пацьвярджаецца ў сёмай частцы «Бхагавад-гіты» (7.4-5), дзе абмяркоўваюцца *пара* і *апара пракрыці*. Элемэнты прыроды – зямля, агонь, вада, паветра, неба, розум, інтэлект і эга – усе належаць да ніжэйшай або матэрыяльнай энэргіі Госпада (*апара пракрыці*), тады як жывая істота, арганічная энэргія, ёсць вышэйшай энэргіяй Госпада (*пара пракрыці*). Абедзьве *пракрыці*, або энэргіі, выходзяць з Госпада, і таму Ён ёсць Валадаром усяго існага. У сусьвеце няма нічога, што не належала б да *пара* або да *апара пракрыці*, і таму ўсё ёсць уласнасьцю Найвышэйшай Істоты.

Вярхоўная Істота, Абсалютны Бог-Асоба, ёсць дасканалай асобай і валодае поўным і дасканалым інтэлектам, які дазваляе Яму кіраваць усім пры дапамозе Сваіх розных энэргіяў. Найвышэйшую Істоту часта параўноўваюць з агнём, а арганічную і неарганічную матэрыю – зь цяплом і сьвятлом агню. Агонь распаўсюджвае энэргію ў выглядзе цяпла і сьвятла, і аналягічным парадкам Госпад праяўляе Сваю энэргію рознымі спосабамі. Ён заўсёды застаецца Вярхоўным Валадаром, які падтрымоўвае і кіруе ўсім. Ён усёведны, валодае ўсімі

энэргіямі, ёсьць зычліўцам кожнага і споўнены ўсіх неспасьціжных здабыткаў: улады, багацьця, славы, хараства, ведаў і адрачэньня.

Чалавек, які правільна выкарыстоўвае інтэлект, заўсёды павінен помніць, што акрамя Госпада, ніхто нічым не валодае, і таму павінен прыняць тое, што адведзена Госпадам, як сваю долю. Карова, напрыклад, дае малако, але сама малако ня п'е. Ейнае малако прызначанае ў ежу чалавеку. Карова есьць траву і сена, але ня п'е свайго малака. Такі парадак вызначаны Госпадам, і мы павінны быць здаволеныя тым, што Ён літасьціва вылучыў для нас. Мы заўсёды павінны помніць, каму, на самай рэчы, належыць усё, чым мы валодаем.

Напрыклад, наш дом пабудаваны зь зямлі, дрэва, каменю, жалеза, цэмэнту і многіх іншых матэрыяльных рэчаў. Калі мы разважаем з пункту гледжаньня «Шры Ішапанішад», то мы павінны прызнаць, што самі ня можам вырабіць ні аднаго з згаданых будаўнічых матэрыялаў. Мы можам проста сабраць іх разам і праз сваю працу надаць ім розныя формы. Працаўнік ня можа прэтэндаваць на тое, каб быць уласнікам рэчы толькі таму, што ён рупліва працаваў, каб яе вырабіць.

У сучасным грамадстве не сыціхаюць сваркі паміж працоўнымі і капіталістамі. Гэтыя сваркі прынялі міжнародны маштаб, і ўвесь сьвет знаходзіцца ў небясьпецы. Людзі варагуюць паміж сабой і гыркаюць адно на аднаго, як каты і сабакі. «Шры Ішапанішад» ня можа нічога параіць катам і сабакам, але яна перадае пасланьне Госпада чалавеку праз сапраўдных *ачар'яў* (сьвятых настаўнікаў). Таму чалавецтва павінна пераняць гэтую ведыйскую мудрасьць «Шры Ішапанішад» і спыніць сваркі праз матэрыяльную маёмасьць. Кожны павінен быць здаволены тым, што прыходзіць з ласкі Госпада. Ня можа быць міру ў сьвеце, калі камуністы, або капіталісты, або хоць якая іншая партыя прэтэндуюць на права ўласнасьці на прыродныя рэсурсы, якія цалкам належаць Госпаду. Капіталісты ня змогуць утаймаваць камуністаў толькі пры дапамозе палітычнага манэўраваньня, і камуністы таксама ня змогуць атрымаць перамогу над капіталістамі ў змаганьні за скрадзены хлеб. Пакуль яны не прызнаюць, што ўсё належыць Вярхоўнай Асобе Бога, усякая ўласнасьць, якую яны лічаць сваёй, ёсьць скрадзенай, і таму, паводле законаў прыроды, яны будуць пакараныя. Як камуністы, так і капіталісты маюць атамную зброю, і калі яны ўчасна не прызнаюць, што ўсё належыць Вярхоўнай Асобе Бога, то можна з упэўненасьцю сказаць, што ў выніку гэтыя бомбы зруйнуюць абедзьве партыі. Таму, каб выратаваць сябе і прынесці мір на зямлю, абедзьве партыі павінны прытрымоўвацца настаўленьняў «Шры Ішапанішад».

Людзі створаныя не для таго, каб сварыцца, як каты і сабакі. Яны павінны разьвіваць інтэлект, каб усьвядоміць значэньне і мэту чалавечага жыцьця. Ведыйская літаратура прызначаная для чалавецтва, а не для катой ды сабакаў. Каты і сабакі могуць забіваць іншых жывёлінаў дзеля пракорму, і гэта ня будзе грахам для іх. Але калі чалавек забівае жывёлу дзеля задавальненьня сваіх некантраляваных смакавых рэцэптараў, ён нясе адказнасьць за парушэньне законаў прыроды, і таму будзе пакараны.

Нормы жыцьця для людзей ня могуць быць ужытыя да жывёлы: тыгра ня есьць рыс, пшаніцу і ня п'е каровінае малако, таму што ёй адведзеная ейная частка прадуктаў харчаваньня ў выглядзе мяса жывёлінаў. Існуе шмат жывёлінаў і птушак, якія харчуюцца расьліннай ежай або плоцьцю іншых жывёлінаў, але ніводнае зь іх не парушае законаў прыроды, вызначаных воляй Госпада. Жывёліны, птушкі, рэптыліі строга прытрымоўваюцца законаў прыроды, таму няма гаворкі пра грэх, і ведыйскія наказы існуюць не для іх. Толькі чалавечае жыцьцё прадугледжвае адказнасьць за свае ўчынкі.

Аднак было б няправільна лічыць, што, проста стаўшыся вэгетарыянкам, можна ўнікнуць парушэньня законаў прыроды. Расьліны таксама жывыя. І хаця гэта закон прыроды, паводле якога адна жывая істота павінна харчавацца іншай, для людзей галоўнае – прызнаньне Вярхоўнага Госпада. Таму ня варта ганарыцца тым, што вы строгі вэгетарыянец. Жывёліны ня маюць разьвітай сьвядомасьці, дзякуючы якой можна спазнаць Госпада, але чалавек надзелены інтэлектам, які дазваляе яму атрымаць веды, выкладзеныя ў ведыйскай літаратуры, і зразумець, якім парадкам дзеюць законы прыроды. Калі чалавек грэбуе

настаўленьнямі ведыйскае літаратуры, ягонае жыццё становіцца вельмі рызыкаўным. Значыць, мы павінны прызнаць уладу Вярхоўнага Госпада і стаць Ягонымі адданымі. Чалавек павінен прысьвяціць усяго сябе служэньню Госпаду і есці толькі рэшткі ежы, прапанаванай Госпаду. Гэта дазволіць яму належным парадкам выконваць свае абавязкі. У «Бхагавад-гіце» (9.26) Госпад проста кажа, што Ён прымае расьлінную ежу, якую прапануе Ягоны чысты адданы. Таму чалавек павінен ня толькі стацца строгім вэгетарыянцам, але і быць адданным Госпада, прапаноўваць Госпаду ўсю сваю ежу і толькі потым ужываць *прасад*, то бо ласку Бога. Такі адданы можа найлепшым парадкам выконваць абавязак чалавечага жыцця. Тыя, хто не прапаноўвае ежу Госпаду, ядуць толькі грэх і выракаюць сябе на розныя віды пакутаў, якія ёсць вынікам учыненых грахоў (Бхагавад-гіта 3.13).

Корань граху сядзіць у наўмысным непадпарадкаваньні законам прыроды празь нежаданьне прызнаць, што ўсё ёсць уласнасьцю Госпада. Непадпарадкаваньне законам прыроды, то бо непадпарадкаваньне загаду Госпада, прынясе чалавеку загібель. Зь іншага боку, калі чалавек разважае цьвяроза і ведае законы прыроды, не паддаючыся ўплыву непатрэбных прыхільнасьцяў або агіды, ён абавязкова зьверне на сябе ўвагу Госпада і будзе варты вярнуцца назад да Бога, у свой вечны дом.

МАНТРА ДРУГАЯ

कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेच्छतं समाः।
एवं त्वयि नान्यथेतोऽस्ति न कर्म लिप्यते नरे ॥२॥

*kurvann eveha karmāṇi
jijīviṣec chataṁ samāḥ
evaṁ tvayi nānyatheto 'sti
na karma lipyate nare*

kurvan – працягваючы рабіць; *eva* – так; *iha* – на працягу гэтага жыцця; *karmāṇi* – дзейнасьць; *jijīviṣet* – чалавек можа хацець пражыць; *śatam* – сто; *samāḥ* – гадоў; *evam* – хто так жыве; *tvayi* – табе; *na* – няма; *anyathā* – альтэрнатывы; *itaḥ* – гэтай дарозе; *asti* – існуе; *na* – не; *karma* – дзейнасьць; *lipyate* – можа быць звязаны; *nare* – чалавек.

Заўсёды дзеючы такім парадкам, чалавек можа імкнуцца пражыць сотні гадоў, бо такая дзейнасьць ня звязвае яго законамі кармы. Іншае дарогі ў чалавека няма.

КАМЭНТАР: Ніхто ня хоча паміраць, і кожны хоча жыць як мага больш. Гэтае жаданьне ўласьцівае ня толькі асобнаму чалавеку. Аналягічныя тэндэнцыі існуюць у калектывах людзей, грамадстве і нацыі. Паміж рознымі відамі жывых істотаў ідзе цяжкае змаганьне за існаваньне, і Веды кажуць, што гэта цалкам натуральна. Жывая істота вечная з сваёй прыроды, але, знаходзячыся ў палоне матэрыяльнага існаваньня, яна вымушаная зноў і зноў зьмяняць сваё цела. Гэты працэс называецца перасяленьнем душы, або *карма-бандхана* – зьнявольваньне ўласнай дзейнасьцю. Чалавек вымушаны працаваць, каб зарабіць сабе на жыцьцё, бо такі закон матэрыяльнае прыроды. Калі ён ня дзее згодна з наказанымі абавязкамі, то парушае закон прыроды і ўсё больш і больш выракае сябе на пакуты нараджэньня і сьмерці ў колазвароце перараджэньня душы.

Іншыя формы жыцця таксама падпарадкоўваюцца цык্লю нараджэньня і сьмерці, але калі жывая істота атрымоўвае чалавечую форму жыцця, яна атрымоўвае шанец разарваць ланцуг закону *кармы*. *Карма*, *акарма*, *вікарма* – гэтыя прынцыпы дакладна апісаныя ў «Бхагават-гіце». Дзейнасьць, якая здзяйсняецца згодна з наказанымі абавязкамі, згаданымі ў *шастрах* (сьвятых пісьмах), называецца *карма*. Дзейнасьць, якая вызваляе чалавека ад колазвароту нараджэньняў і сьмерцяў, называецца *акарма*. А дзейнасьць, якая звязаная з надужываньнем сваёй волі і вядзе да нараджэньня ў ніжэйшых формах жыцця, называецца *вікарма*. З гэтых трох відаў дзейнасьці разумны чалавек аддае перавагу той, якая пазбаўляе яго ад ланцугаў *кармы*. Звычайны чалавек імкнецца здзяйсняць пабожныя ўчынкі, каб праславіцца багабойным чалавекам ды дасягнуць высокага становішча ў гэтым сьвеце ці на нябёсах. Але людзі, якія больш разьвітыя духоўна, імкнуцца да поўнага вызваленьня ад усіх дзеяньняў і іхных наступстваў. Разумныя людзі добра ведаюць, што і добрыя, і дрэнныя ўчынкі служаць прычынаю матэрыяльных пакутаў. Таму яны шукаюць такую дзейнасьць, якая вызваліць іх ад наступстваў як добрых, так і дрэнных учынкаў. У гэтай *мантры* «Шры Ішапанішад» пацьвярджаецца, што вызваліцца ад добрай і дрэннай дзейнасьці мажліва.

Настаўленьні «Шры Ішапанішад» больш падрабязна вытлумачаныя ў «Бхагават-гіце», якую таксама называюць «Гітапанішад» – квінтэсэнцыяй усіх Упанішадаў. У «Бхагават-гіце» (3.9-16) Госпад кажа, што без выкананьня наказаных абавязкаў, зьмешчаных у ведыйскай літаратуры, немажліва дасягнуць стану *найшкармы*, ці *акармы*. Веды так скіроўваюць энэргію чалавека, што ў працэсе сваёй дзейнасьці ён можа паступова ўсьвядоміць уладу Вярхоўнай Істоты. Калі чалавек усьведамляе вярхоўную ўладу Асобы Бога – Васудэвы, ці Крышны, – гэта значыць, што ён знаходзіцца на роўні пазытыўнага веданьня. На гэтай стадыі ачышчэньня *гуны* прыроды (даброці, жарсьці і невуцтва) перастаюць уплываць на

чалавека, і ягоная дзейнасьць ператвараецца ў *найшкарму*, дзейнасьць, якая вызваляе чалавека з колазвароту нараджэньня і сьмерці.

Фактычна ніхто не павінен займацца нічым, акрамя адданага служэньня Госпаду. Аднак на ніжэйшай ступені жыцьця чалавек ня можа адразу заняцца адданым служэньнем і цалкам спыніць кармічную дзейнасьць. Абумоўленая душа прывыкла працаваць дзеля пачуцьцёвага задавальненьня, дзеля сваіх уласных эгаістычных інтарэсаў у вузкім або шырокім сэнсе гэтага слова. Звычайны чалавек працуе дзеля пачуцьцёвага задавальненьня, і калі такі прынцып пачуцьцёвага задавальненьня распаўсюджваецца на ягонае асяродзьдзе, нацыю ці ўсё чалавецтва, гэта прымае розныя прывабныя назвы, такія як альтруізм, сацыялізм, камунізм, нацыяналізм, гуманізм і г. д. Гэтыя «ізмы», бясспрэчна, ёсьць вельмі прывабнымі формамі *карма-бандханы*, дзейнасьці, якая зьнявольвае жывую істоту. Але ведыйскія настаўленьні «Шры Ішапанішад» абвяшчаюць, што калі чалавек жадае жыць дзеля хоць якога з вышэйпералічаных «ізмаў», у цэнтры ён павінен паставіць Бога. Няма нічога кепскага ў тым, каб стацца сем'янінам, альтруістам, сацыялістам, камуністам, нацыяналістам ці гуманістам, але пры ўмове, што ўсе такія дзеянні выконваюцца згодна з прынцыпам *ішавасы* – богацэнтрычнае канцэпцыі.

У «Бхагават-гіце» (2.40) Госпад Крышна кажа, што дзейнасьць, скіраваная на Бога, настолькі каштоўная, што нават самая нязначная ейная частка можа выратаваць чалавека ад найвялікшае небясьпекі. Самая вялікая небясьпека жыцьця – гэта мажлівасьць зноў трапіць у эвалюцыйны цыкль перараджэньня душы, які складаецца з 8 400 000 відаў жыцьця. Калі так ці інакш чалавек страчвае мажлівасьць духоўнага разьвіцьця, якая даецца яму праз чалавечую форму жыцьця, і ён зноў вяртаецца ў эвалюцыйны цыкль, гэта трэба лічыць за найвялікшае няшчасьце, якое толькі можа быць. Але празь недасканалыя пачуцьці неразумны чалавек ня здольны гэта зразумець. Таму «Шры Ішапанішад» раіць нам скіроўваць нашу энэргію ў духу *ішавасы*. Такім парадкам мы можам пражыць шмат гадоў. У адваротным выпадку доўгае жыцьцё чалавека нічым ня лепшае за жыцьцё дрэва, якое таксама ёсьць жывой істотай і можа пражыць сотні гадоў. Няма сэнсу доўга жыць, як дрэвы, ці дыхаць, як мяхі, або нараджаць дзяцей, як сьвіньня і сабака, ці есьці, як вярблюд. Нават сыцілае жыцьцё, прысьвечанае Богу, больш каштоўнае, чым велізарная мана так званнага альтруізму або сацыялізму, ніяк не зьвязаных з Богам.

Калі такія дзеянні, як альтруізм, выконваюцца ў духу «Шры Ішапанішад», яны становяцца формаю *карма-ёгі*, рэкамэндаванай у «Бхагават-гіце» (18.5-9). І таму, хто заняты такой дзейнасьцю, не пагражае падзеньне ў небясьпечны эвалюцыйны цыкль перараджэньня душы. Нават калі такая богацэнтрычная дзейнасьць застаецца напаўзавершанай, яна ўсё роўна прыносіць дабро таму, хто заняты ёй, бо гарантуе яму чалавечую форму жыцьця ў наступным нараджэньні. Тым самым чалавек атрымоўвае яшчэ адзін шанец палепшыць сваё становішча на шляху да вызваленьня.

Як можна займацца богацэнтрычнай дзейнасьцю, падрабязна тлумачыцца ў «Бхакці-расамрыта-сіндху» Шрылы Рупы Госвамі. Мы пераклалі гэтую кнігу на ангельскую мову як «The Nectar of Devotion» («Нэктар адданасьці»). Мы рэкамэндуем гэтую каштоўную кнігу ўсім, хто зацікаўлены дзейнічаць у духу «Шры Ішапанішад».

МАНТРА ТРЭЦЯЯ

असुर्या नाम ते लोका अन्धेन तमसाऽऽवृताः ।
ताँस्ते प्रेत्याभिगच्छन्ति ये के चात्महनो जनाः ॥३॥

*asuryā nāma te lokā
andhena tamasāvṛtāḥ
tāms te pretyābhigacchanti
ye ke cātma-hano janāḥ*

asuryāḥ – прызначаныя для асураў; *nāma* – вядомыя як; *te* – тыя; *lokāḥ* – плянэты; *andhena* – невуцтвам; *tamasā* – цемрай; *āvṛtāḥ* – пакрытыя; *tān* – тыя плянэты; *te* – яны; *pretya* – пасья сьмерці; *abhigacchanti* – трапляюць на; *ye* – хто-коледы; *ke* – кожны; *ca* – і; *ātma-hanaḥ* – забойцы душы; *janāḥ* – асобы.

Забойца душы, кім бы ён ні быў, неадменна трапляе на плянэты, вядомыя як сьветы бязьвер’я, поўныя цемры і невуцтва.

КАМЭНТАР: Чалавечае жыццё адрозьніваецца ад жыцця жывёлы вялікай адказнасьцю. Тых, хто ўсьведамляе свае абавязкі і працуе ў гэтым духу, называюць *сурамі* (пабожнымі). А тых, хто або грэбуе сваімі абавязкамі, або нічога пра іх ня ведае, называюць *асурамі* (дэманамі). Сусьвет насяляюць толькі гэтыя два тыпы людзей. У «Рыг-ведзе» сьцьвярджаецца, што *суры* заўсёды імкнуцца да лотасавых стопаў Вярхоўнага Госпада Вішну і дзеюць адпаведным парадкам. Іхныя сьцежкі гэтак жа асьветленыя, як і сьцежка сонца.

Разумныя людзі павінны заўсёды помніць, што душа атрымоўвае чалавечую форму цела пасья многіх мільёнаў гадоў эвалюцыі і незьлічоных перасяленьняў душы з аднаго цела ў іншае. Гэты матэрыяльны сьвет часам параўноўваюць з акіянам, а чалавечае цела з моцнай лодкай, прызначанай перасекчы гэты акіян. Ведыйскія пісьмы і *ачар’і*, сьвятыя настаўнікі, параўноўваюцца з дасьведчаным лодачнікам, а мажлівасьці чалавечага цела параўноўваюцца з спадарожным ветрам, які можа дапамагчы лодцы пасьпяхова дабрацца да жаданага месца прызначэньня. Калі пры ўсіх гэтых мажлівасьцях чалавек не выкарыстоўвае ў поўнай меры сваё чалавечае жыццё дзеля самарэалізацыі, яго трэба ўважаць за *атма-ха*, за забойцу душы. «Шры Ішапанішад» недвухсэнсоўна папярэджвае нас, што забойцу душы накіравана ўвайсьці ў найцямнейшыя абшары невуцтва, каб вечна пакутаваць.

Ёсьць сьвіньні, сабакі, вярблюды, аслы і г. д., чые матэрыяльныя патрэбы гэтак жа важныя для іх, як і нашыя для нас, але эканамічныя праблемы гэтых жывёлінаў разьвязваюцца толькі ў агідных і брыдкіх варунках. Законы прыроды даюць чалавеку ўсе мажлівасьці для камфортавага жыцця, таму што чалавечая форма жыцця больш важная і каштоўная за жывёльную. Дык чаму ж чалавеку дадзенае лепшае жыццё, чым сьвіньням ды іншым жывёлінам? Чаму высокапастаўлены дзяржаўны службовец атрымоўвае лепшыя варункі, чым звычайны клерк? Адказ палягае ў тым, што высокапастаўлены службовец павінен выконваць абавязкі больш вышэйшага характару. Аналягічна і чалавек павінен выконваць больш важныя абавязкі, чым жывёліны, якія заўсёды занятыя тым, каб накарміць свае галодныя страўнікі. Але сучасная цывілізацыя, якая забівае душу, толькі абвастрыла праблемы галоднага страўніка. Калі мы зьвернемся да рафінаванае жывёліны ў абліччы сучаснага цывілізаванага чалавека і паспрабуем абудзіць у ім інтарэс да самарэалізацыі, ён скажа, што проста хоча працаваць, каб насыціць страўнік, і што галоднаму чалавеку не патрэбная самарэалізацыя. Аднак законы прыроды настолькі няўмольныя, што нават калі чалавек адпрэчвае канечнасьць самарэалізацыі і жадае рупліва працаваць дзеля страўніка, яму заўсёды пагражае беспрацоўе.

Гэтая чалавечая форма жыцця дадзена нам не затым, каб цяжка працаваць, як асёл, сьвіньня і сабака, а дзеля дасягнення найвышэйшае дасканаласці жыцця. Калі нас не цікавіць самарэалізацыя, то законы прыроды прымусяць нас вельмі шмат працаваць, нават калі мы гэтага не жадаем. У гэты век людзі вымушаны працаваць, як аслы ці валы, цягнучы цяжкую ношу. У гэтым вершы «Шры Ішапанішад» апісаныя некаторыя з рэгіёнаў, куды адпраўляюць працаваць *асураў*. Калі чалавек грэбуе сваімі абавязкамі, ён трапляе на плянэты, якія называюцца *асур'яй*, і нараджаюцца ў ніжэйшай форме жыцця, каб цяжка працаваць у невуцтве ды цемры.

У «Бхагавад-гіце» (6.41-43) сьцьвярджаецца, што чалавек, які стаў на шлях самарэалізацыі, але, нягледзячы на свае шчырыя намаганьні, так і ня скончыў гэты працэс (ня змог аднавіць свае стасункі з Богам), атрымоўвае мажлівасьць нарадзіцца ў сям'і *шучы* ці *шрымата*. Слова *шучы* паказвае на духоўна дасьведчанага *брахмана*, а *шрымат* – на *вайш'ю*, прадстаўніка гандлёвага стану. Гэта азначае, што дзякуючы сваім шчырым намаганням у гэтым жыцці чалавек, які ня здолеў дасягнуць самарэалізацыі, атрымае лепшы шанец у наступным жыцці. Калі нават таму, хто выпаў з духоўнае дарогі, даецца мажлівасьць нарадзіцца ў шляхетнай і высакароднай сям'і, то наўрад ці можна ўявіць сабе стан таго, хто дасягнуў посьпеху. Простая спроба ўсьвядоміць Бога гарантуе нараджэньне ў заможнай або арыстакратычнай сям'і. Але тыя, хто наогул не распачынае аніякіх падобных спробаў, хто жадае быць ахопленым ілюзіяй, хто занадта матэрыялістычны і прывязаны да матэрыяльных асалодаў, нараджаюцца ў самых цёмных рэгіёнах пекла, што пацвярджаецца ў ведыйскіх пісьмах. Такія матэрыялістычныя *асуры* часам дэманструюць прытворную рэлігійнасьць, але канчатковай мэтай іхнага жыцця ёсьць матэрыяльны дабрабыт. У «Бхагавад-гіце» (16.17-18) Крышна жорстка папракае такіх людзей, называючы іх *атма-самбхавіта*. Гэта азначае, што іхная нібыта веліч была дасягнутая праз падман, а іхная ўлада трымаецца на галасах невукаў ды ўласным матэрыяльным багацьці. *Асурам*, якія адпрэчваюць самарэалізацыю і не жадаюць ведаць пра *ішавасью*, што ўсё ў сьвеце належыць Госпаду, падрыхтаваныя найцямнейшыя рэгіёны сусьвету.

Такім парадкам, чалавечае жыццё прызначанае не для разьвязаньня эканамічных праблемаў на хісткай аснове, але для вызваленьня ад усіх праблемаў матэрыяльнага жыцця, на якое нас выракаюць законы прыроды.

МАНТРА ЧАЦЬВЁРТАЯ

अनेजदेकं मनसो जवीयो नैनदेवा आप्नुवन्पूर्वमर्षत्।
तद्भावतोऽन्यानत्येति तिष्ठत्तस्मिन्नपो मातरिश्वा दधाति॥४॥

*anejad ekam manaso javīyo
nainad devā āpnuvan pūrvam arṣat
tad dhāvato 'nyān atyeti tiṣṭhat
tasminn apo mātariśvā dadhāti*

anejat – нерухомы; *ekam* – адзін; *manasaḥ* – чым розум; *javīyaḥ* – хутчэй; *na* – не; *enat* – гэты Вярхоўны Госпад; *devāḥ* – паўбагі, такія, як Індра ды іншыя; *āpnuvan* – могуць наблізіцца; *pūrvam* – наперадзе; *arṣat* – хутка рухаючыся; *tat* – Ён; *dhāvataḥ* – якія бягуць; *anyān* – іншых; *atyeti* – перасягае; *tiṣṭhat* – які застаецца на адным месцы; *tasmin* – у Ім; *apaḥ* – дождж; *mātariśvā* – багі, якія кіруюць ветрам і дажджом; *dadhāti* – забяспечвае.

Хоць Вярхоўны Бог-Асоба заўсёды застаецца ў Сваёй сядзібе, Ён хутчэй за розум і можа адолець усіх, хто бяжыць. Магутныя паўбагі ня могуць наблізіцца да Яго. Знаходзячыся ў адным месцы, Ён у той жа час кіруе тымі, хто забяспечвае паветрам і дажджом. Ён перасягае ўсіх у дасканаласці.

КАМЭНТАР: Вярхоўны Госпад, які ёсць Абсалютнай Асобай Бога, неспасьціжны нават для найвялікшых філэзафаў, якія спрабуюць спазнаць Яго пры дапамозе свайго розуму. Яго могуць спазнаць толькі Ягоныя адданыя, да якіх Ён выказвае асабліваю ласку. У «Брахма-самхіце» (5.34) сказана, што філэзаф, які ня ёсць адданым Госпада, можа вандраваць у космасе з хуткасьцю думкі або паветра на працягу сотняў мільёнаў гадоў, але нягледзячы на гэта Абсалютная Праўда ўсё адно будзе бясконца далёкай ад яго. Далей у «Брахма-самхіце» (5.37) сказана, што Вярхоўны Госпад, Абсалютная Асоба Бога, вечна знаходзіцца ў трансцэндэнтным сьвеце ў Сваёй сядзібе, якая называецца Галокай, дзе Ён атрымоўвае асалоду ад Сваіх гульняў. Але дзякуючы Сваёй неспасьціжнай магутнасьці Ён можа адначасова знаходзіцца ў кожнай частцы Сваёй стваральнай энэргіі. У «Вішну-пуране» энэргіі Госпада параўноўваюцца зь сьвятлом і цяплом, якія вылучаюцца агнём. Агонь можа распаўсюджваць сваё сьвятло і цяпло, знаходзячыся на адным месцы. Таксама й Абсалютная Асоба Бога распаўсюджвае Свае розныя энэргіі паўсюль, знаходзячыся ў Сваёй трансцэндэнтнай сядзібе.

Энэргіяў Госпада бясконцая колькасьць, але ўсе яны падзяляюцца на тры катэгорыі: унутраная, памежная і вонкавая энэргіі. Кожная з гэтых катэгорыяў мае мільёны падвідаў. Паўбагі, надзеленыя ўладаю кіраваць прыроднымі стыхіямі і зьявамі (паветрам, сьвятлом, дажджом і г. д.), тычацца да катэгорыі памежнай энэргіі Абсалютнай Асобы. Жывыя істоты, якія знаходзяцца на больш ніжэйшым роўні разьвіцьця, у тым ліку і людзі, таксама тычацца да памежнай энэргіі Госпада. Матэрыяльны сьвет – гэта стварэньне вонкавай энэргіі Госпада, а духоўнае неба, то бо валадарства Бога, ёсць прайвай Ягонай унутранай энэргіі.

Такім парадкам, розныя энэргіі Бога бытуюць паўсюль. Хоць паміж Ім і Ягонымі энэргіямі няма ніякае розьніцы, гэта яшчэ ня значыць, што мы маем прымаць гэтыя энэргіі за Найвышэйшую Праўду. З гэтага таксама ня трэба рабіць памылковую выснову, што калі Госпад распаўсюджвае Сябе паўсюль у форме Сваіх энэргіяў, Ён робіцца безасабовым і страчвае Сваю індывідуальнасьць. Людзі прывыклі рабіць высновы толькі згодна з сваёй здольнасьцю разумець, але Вярхоўны Госпад не падпарадкоўваецца абмежаваным здольнасьцям нашага інтэлекту. Менавіта з гэтае прычыны Ўпанішады папярэджваюць нас, што ніхто ня можа наблізіцца да Госпада, разьлічваючы на свой уласны абмежаваны патэнцыял.

У «Бхагавад-гіце» (10.2) Госпад кажа, што ніхто, нават вялікія *рышы* і *сурьы*, ня могуць спасьцігнуць Яго. Дык што ж тады можна сказаць пра *асураў*, для якіх шляхі Госпада застаюцца схаванай таямніцай? У гэтай чацьвёртай *мантры* недвухсэнсоўна заяўлена, што Абсалютная Праўда ў выніку ёсьць Абсалютнай Асобай. Іначай не было б патрэбы згадваць гэтулькі разнастайных аргумэнтаў, каб пацьвердзіць тое, што Госпад валодае якасьцямі асобы.

Асобныя цэласныя адзінкі энэргіяў Бога, хоць і валодаюць усімі прыкметамі Самога Госпада, маюць абмежаваныя сфэры дзейнасьці, і таму ўсе яны – абмежаваныя. Часткі ніколі не параўнаюцца з цэлым, таму яны ніколі ня змогуць спасьцігнуць усе мажлівасьці Госпада. Пад уплывам матэрыяльнае прыроды неразумныя жывыя істоты, якія ёсьць усяго толькі неад’емнымі часьцінкамі Госпада, спрабуюць уявіць сабе трансцэндэнтнае становішча Госпада. «Шры Ішапанішад» папярэджвае іх пра дарэмнасьць спробаў спасьцігнуць Госпада спосабам спэкулятыўных разважанняў. Трэба старацца спасьцігнуць Трансцэндэнтнае з найвышэйшае крыніцы – Ведаў, якія ўжо ўтрымоўваюць усю інфармацыю пра Трансцэндэнтнае.

Кожная часьцінка Поўнага Цэлага надзеленая пэўнай асаблівай энэргіяй, каб дзеяць адпаведна волі Госпада. Калі неад’емная часьцінка, жывая істота, забывае пра сваю асаблівую дзейнасьць паводле волі Госпада, гэта азначае, што яна знаходзіцца ў *май* (ілюзіі). Таму «Шры Ішапанішад» з самага пачатку папярэджвае нас, што мы павінны старацца выконваць тую ролю, якая адведзеная нам Госпадам. Але гэта не азначае, што індывідуальная душа ня можа праяўляць незалежнасьць дзеяньняў. Як неад’емная часьцінка Госпада душа мае валодаць і незалежнасьцю дзеяньняў, уласьцівай Госпаду. Правільнае прыкладаньне сваёй ініцыятывы, то бо здольнасьць дзеяць з разуменьнем таго, што ўсё ёсьць энэргіяй Госпада, можа дапамагчы чалавеку адрадіцца у сабе спрадвечную сьвядомасьць, якая была страчаная праз сутык з *май*, вонкавай энэргіяй.

Усю сваю энэргію мы атрымоўваем ад Госпада, таму яе трэба выкарыстоўваць толькі дзеля выкананьня волі Госпада і ні на што іншае. Госпада можа спазнаць толькі той, хто скарыўся Яму. Дасканалае веданьне азначае спазнаньне Госпада ўва ўсіх Ягоных аспэктах, спазнаньне Ягоных энэргіяў і таго, як яны дзеюць, падпарадкоўваючыся Ягонай волі. Гэта падрабязна апісваецца ў «Бхагавад-гіце», якая ёсьць квінтэсэнцыяй усіх Упанішадаў.

МАНТРА ПЯТАЯ

तदेजति तत्रैजति तद्दूरे तद्वन्तिके ।
तदन्तरस्य सर्वस्य तदु सर्वस्यास्य बाह्यतः ॥५॥

tad ejati tan naijati
tad dūre tad v antike
tad antar asya sarvasya
tad u sarvasyāsyā bāhyataḥ

tat – гэты Вярхоўны Госпад; *ejati* – ходзіць; *tat* – Ён; *na* – не; *ejati* – ходзіць; *tat* – Ён; *dūre* – далёка адсюль; *tat* – Ён; *u* – таксама; *antike* – вельмі блізка; *tat* – Ён; *antaḥ* – унутры; *asya* – гэтага; *sarvasya* – усяго; *tat* – Ён; *u* – таксама; *sarvasya* – усяго; *asya* – гэтага; *bāhyataḥ* – па-за.

Вярхоўны Госпад і ходзіць, і ня ходзіць. Ён далёка, і ў той жа час вельмі блізка. Ён знаходзіцца ўнутры ўсяго, і аднак Ён па-за ўсім.

КАМЭНТАР: Тут апісваюцца некаторыя з трансцэндэнтных дзеяў Вярхоўнага Госпада, якія здзяйсняюцца Ягонымі неспасыціжнымі энэргіямі. Гэтыя супярэчлівыя сьцьверджаньні даводзяць неспасыціжнасьць энэргіяў Госпада. Ён ходзіць і ня ходзіць. Гэтыя дзьве фразы супярэчаць адна адной. Калі хтосьці можа хадзіць, то нелягічна казаць, што ён ня можа хадзіць. Гэтыя супярэчнасьці паказваюць неспасыціжную ўсёмагутнасьць Госпада. Абмежаванасьць нашых ведаў не дазваляе нам пагадніць такія супярэчнасьці, таму нашыя ўяўленьні пра Госпада абмежаваныя сьціслымі рамкамі розуму. Напрыклад, філэзафы-імперсаналісты школы *маявады* прызнаюць толькі тыя дзеі Госпада, у якіх не праяўляюцца Ягоныя асабовыя якасьці, і адпрэчваюць Ягоны асабовы аспэкт. Але школа *бхагаваты*, баронячы дасканалыя ўяўленьні пра Госпада, кажа пра існаваньне Ягоных неспасыціжных энэргіяў, якія дазваляюць Яму адначасова валодаць асабовымі і безасабовымі якасьцямі. *Бхагаваты* ведаюць, што калі мы не прызнаем існаваньне неспасыціжных энэргіяў, то сам выраз «Вярхоўны Госпад» страчвае сэнс.

Калі мы ня бачым Госпада на свае вочы, гэта не азначае, што Госпада не існуе як асобы. Каб запырачыць такім аргумэнтам, «Шры Ішапанішад» сьцьвярджае, што Госпад далёка ад нас, але Ён таксама вельмі блізка да нас. Сядзіба Госпада знаходзіцца за межамі матэрыяльнага неба, межы якога нам невядомыя. І мы ня маем мажлівасьцяў вызначыць памеры матэрыяльнага неба. Калі матэрыяльнае неба распасьціраецца так далёка, то што казаць пра духоўнае неба, якое ўвогуле знаходзіцца за ягонымі межамі? Тое, што духоўнае неба зьмяшчаецца вельмі далёка ад матэрыяльнага сусьвету, пацьвярджаецца ў «Бхагавад-гіце» (15.6). Але, нягледзячы на тое, што Госпад знаходзіцца далёка ад нас, Ён можа адразу ж, менш чым за імгненьне, зьявіцца перад намі з хуткасьцю большай за хуткасьць думкі ці ветру. Ён можа хадзіць так хутка, што ніхто ня можа перагнаць Яго. Гэты факт ужо быў апісаны ў папярэднім вершы.

Аднак, калі Вярхоўны Госпад зьяўляецца перад намі, мы грэбуем Ём. Госпад асуджае такое грэбаваньне ў «Бхагавад-гіце» (9.11), кажучы, што невукі кпяць зь Яго, прымаючы Яго за адну зь сьмяротных істотаў. Але Ён ня ёсьць сьмяротнай істотай і не паўстае перад намі ў цэле, створаным матэрыяльнай прыродай. Шматлікія так званыя навукоўцы сьцьвярджаюць, што калі Госпад сходзіць у гэты матэрыяльны сьвет, Ён атрымоўвае матэрыяльнае цела, падобнае да звычайных жывых істотаў. Такія неразумныя людзі прыпадабняюць Госпада да звычайнага чалавека, ня ведаючы Ягоных неспасыціжных здольнасьцяў.

Госпад поўны неспасыціжных энэргіяў, таму Ён можа прыняць нашае служэньне ў кожнай форме і валодае мажлівасьцю пераўтвараць Свае разнастайныя энэргіі згодна з Сваёй уласнай воляй. Бязьверцы сьцьвярджаюць, што Госпад ня можа ўвасобіцца ў матэрыяльным

сьвеце, або калі нават Ён і ўвасабляецца, то зьяўляецца ў цэле, створаным з матэрыяльнай энэргіі. Гэтыя аргумэнты губляюць моц, калі мы прымаем існаваньне Ягоных неспасьціжных энэргіяў. Нават калі Госпад паўстае перад намі ў нейкай форме, створанай матэрыяльнай энэргіяй, то для Яго цалкам мажліва пераўтварыць гэтую матэрыяльную энэргію ў духоўную. Усе энэргіі падуладныя Ягонай волі, бо яны выходзяць з адной і той жа крыніцы. Напрыклад, Госпад можа зьяўляцца ў выглядзе *арча-віграхі*, або Боства, зробленага зь зямлі, дрэва або каменю. Аднак гэтыя формы, створаныя з дрэва, каменю або ўсякага іншага матэрыялу, ня ёсьць стодамі, як мяркуюць іконаклясты.

Недасканалае бачаньне, уласьцівае ўсім, хто вядзе недасканалае матэрыяльнае існаваньне, перашкаджае нам убачыць Вярхоўнага Госпада. Але, праяўляючы Сваю зычлівасьць да адданных, якія жадаюць убачыць Яго матэрыяльнымі вачыма, Госпад зьяўляецца ў так званай матэрыяльнай форме, каб прымаць іхнае служэньне. Гэта не азначае, што такія адданыя, якія знаходзяцца на ніжэйшай ступені адданага служэньня, пакланяюцца стоду. На самай рэчы яны пакланяюцца Госпаду, які пагадзіўся паўстаць перад імі ў даступным для іх выглядзе. Форма *арча* ня ёсьць формай, створанай на жаданьне ці з прыхамаці вернікаў, а існуе заўжды, з усімі сваімі атрыбутамі. Гэта напраўду можа адчуць толькі шчыры адданы, але не атэіст.

У «Бхагавад-гіце» (4.11) Госпад кажа, што Ягоныя стасункі з адданым залежаць ад глыбіні любові й адданасьці. Ён пакідае за Сабой права не выстаўляць Сябе напаканьніку, акрамя тых, хто цалкам аддаецца Яму. Таму для адданае душы Госпад заўсёды дасягальны, а для неадданага Ён бясконца далёкі, і да Яго нельга наблізіцца.

Шастры зьвяртаюць увагу на два словы, якія часта ўжываюцца для характарыстыкі Госпада: *сагуна* (зь якасьцямі) і *ніргуна* (бязь якасьцяў). Слова *сагуна* не азначае, што калі Госпад прыходзіць у матэрыяльны сьвет, Ён робіцца падуладным законам матэрыяльнае прыроды, хаця Ён і валодае якасьцямі і зьяўляецца ў матэрыяльнай форме. Для Госпада няма розьніцы паміж матэрыяльнай і духоўнай энэргіяй, таму што Ён – крыніца ўсіх энэргіяў, і таму, у адрозьненьне ад нас, Ён ніколі не падпадае пад іхны ўплыў. Матэрыяльная энэргія падуладная Госпаду, таму Ён можа выкарыстоўваць яе ў Сваіх мэтах, не падпадаючы пад уплыў якасьцяў гэтай энэргіі. Гэта, аднак, не азначае, што Госпад ёсьць чымсьці бясформавым. Канец канцом Ён – вечная форма, спрадвечны Госпад. А Ягоны безасабовы аспект – зьзяньне Брахмана – гэта зьзяньне, якое эмануе зь Ягонай Асобы, аналягічна таму, як сонечныя прамяні ёсьць зьзяньнем бога Сонца.

Калі Прахлада Махараджа, хлопчык-сьвяты, стаяў перад сваім бацькам-атэістам, той спытаўся ў яго: «Дзе твой Бог?» Прахлада адказаў, што Бог знаходзіцца паўсюль. Разлаваўшыся, бацька злосна спытаў, ці знаходзіцца ягоны Бог унутры калёны палацу, і дзіця адказала: «Так». Кароль-атэіст адразу ж разьбіў калёну, якая знаходзілася перад ім, на кавалкі, пасля чаго ў тое ж імгненьне Госпад зьявіўся з калёны ў выглядзе Нрысімхі (паўчалавека-паўльва) і забіў караля-атэіста. Гэта азначае, што Госпад знаходзіцца ўнутры ўсяго, што створана Ягонымі рознымі энэргіямі. Дзякуючы Сваёй неспасьціжнай энэргіі Ён можа зьявіцца ў кожным месцы, каб надарыць ласкаю Свайго шчырага адданага. Госпад Нрысімха зьявіўся з калёны не на загад караля-атэіста, а паводле жаданьня Свайго адданага Прахлады. Атэіст ня можа загадаць Госпаду зьявіцца, але каб праявіць ласку да Свайго адданага, Госпад можа зьявіцца ў хоць якім месцы.

«Бхагавад-гіта» (4.8) таксама сьцьвярджае, што Госпад зьяўляецца ў гэтым сьвеце, каб зьнішчыць злодзеяў і абараніць Сваіх адданных. Вядома, што для зьнішчэньня бязбожнікаў Госпад мае шмат розных энэргіяў і памочнікаў, якія і безь Яго здольныя выканаць гэтае заданьне. Але клопат пра Сваіх адданных прыносіць задавальненьне Госпаду, і таму Ён асабіста ўвасабляецца ў матэрыяльным сьвеце. Напраўду Ён прыходзіць толькі затым, каб явіць ласку Сваім адданым, а не зь якой-небудзь іншаю мэтай.

У «Брахма-самхіце» (5.35) сказана, што Говінда, спрадвечны Госпад, у вобразе Сваёй поўнай часткі пранізвае ўсё існае. Ён уваходзіць у сусьвет і ў кожны ягоны атам. Ён знаходзіцца па-за ўсім у Сваёй форме *вірат* і ўнутры ўсяго як *антар'ямі*. Як *антар'ямі* Ён

ёсьць сьведкам усіх нашых учынкаў і ўзнагароджвае нас плёнамі нашае дзейнасьці (*карма-пхала*). Самі мы можам забыцца, што рабілі ў папярэднім жыцьці, але Госпад – сьведка нашых учынкаў, таму вынікі нашых дзеяньняў ніколі не зьнікаюць, і мы будзем вымушаныя адчуваць на сабе іхныя наступствы.

Сапраўды, як звонку, так і ўнутры ўсяго няма нічога акрамя Госпада. Усё праяўляецца зь Ягоных розных энэргіяў, аналягічна як цяпло і сьвятло выходзяць з агню. У гэтым сэнсе Ягоныя разнастайныя энэргіі тоесныя адна адной. Але, нягледзячы на гэтую тоеснасьць, Госпад у Сваёй асабовай форме атрымоўвае асалоду ад усяго, што прыносіць асалоду пачуцьцям Ягоных маленькіх неразлучных часьцінак – жывых істотаў.

МАНТРА ШОСТАЯ

यस्तु सर्वाणि भूतान्यात्मन्येवानुपश्यति।
सर्वभूतेषु चात्मानं ततो न विजुगुप्सते ॥६॥

*yas tu sarvāṇi bhūtāny
ātmany evānupaśyati
sarva-bhūteṣu cātmanam
tato na vijugupsate*

yaḥ – той, хто; *tu* – але; *sarvāṇi* – усе; *bhūtāni* – живыя істоты; *ātmani* – у звязку з Вярхоўным Госпадам; *eva* – толькі; *anupaśyati* – назірае сыстэматычна; *sarva-bhūteṣu* – у кожнай жывой істоце; *ca* – і; *ātmānam* – Звышдушу; *tataḥ* – тады; *na* – не; *vijugupsate* – ненавідзіць кагосьці.

Той, хто сыстэматычна бачыць усё ў звязку з Вярхоўным Госпадам, хто бачыць усе істоты як Ягоныя неад’емныя часьцінкі і Вярхоўнага Госпада ўва ўсім, ніколі ні да кога і ні да чога не адчувае нянавісьці.

КАМЭНТАР: Гэтая *мантра* апісвае *маха-бхагавату*, вялікую асобу, якая бачыць усё ў звязку з Вярхоўнай Асобай Бога. Існуе тры стадыі ўсьведамленьня бытнасьці Вярхоўнага Госпада. *Канііштха-адхікары* – гэта чалавек, які знаходзіцца на ніжэйшай стадыі ўсьведамленьня Госпада. Ён прыходзіць у месца пакланеньня, такое як храм, царква/касьцёл або мячэць, у залежнасьці ад тыпу рэлігіі, якую ён вызнае, і служыць там згодна з настаўленьнямі сьвятых пісьмаў. Такія адданыя лічаць, што Госпад знаходзіцца толькі ў месцах пакланеньня і нідзе больш. Яны ня здольныя вызначыць, якое становішча мае той ці іншы чалавек у адданым служэньні, таксама як і ня могуць сказаць, хто ўсьвядоміў Вярхоўнага Госпада, а хто не. Такія *канііштха-адхікары* (нэафіты) прытрымоўваюцца шаблённых наказаў і часам сварацца паміж сабой, лічачы адзін тып пакланеньня Богу лепшы за іншы. Такіх *канііштха-адхікары*, якія знаходзяцца на ніжэйшай стадыі адданага служэньня, называюць матэрыялістычнымі адданымі, таму што яны яшчэ толькі спрабуюць вызваліцца ад ланцугоў матэрыяльных прыхільнасьцяў, каб дасягнуць духоўнага роўню.

Тых, хто дасягнуў другой стадыі адданага служэньня, называюць *мадх’яма-адхікары*. Гэтыя адданыя бачаць розьніцу паміж чатырма тыпамі жывых істотаў:

1. Вярхоўным Госпадам.
2. Адданымі Госпада.
3. Нявіннымі людзьмі, якія нічога ня ведаюць пра Бога.
4. Атэістамі, якія ня вераць у Госпада ды ненавідзяць тых, хто занятыя служэньнем Яму.

Мадх’яма-адхікары па-рознаму ставіцца да гэтых чатырох тыпаў жывых істотаў. Ён пакланяецца Госпаду, уважаючы Яго за аб’ект любові, і сябруе з тымі, хто занятыя адданым служэньнем. Ён спрабуе абудзіць любоў да Бога, якая дрэмле ў сэрцах нявінных людзей, але ён унікае атэістаў, якія высмейваюць само Імя Госпада.

Вышэй за *мадх’яма-адхікары* стаіць *уттама-адхікары*, які бачыць усё ў звязку з Вярхоўным Госпадам. Ён ня робіць ніякага асаблівага адрозьнення паміж атэістам і вернікам, але бачыць у кожным зь іх неад’емную часьцінку Бога. Ён ведае, што няма ніякае розьніцы паміж высокаадукаваным *брахманам* і дваровым сабакам, так як і першы, і другі ёсьць неад’емнымі часьцінкамі Госпада, але знаходзяцца ў розных целах, атрыманых у выніку іхнай якасна рознай матэрыяльнай дзейнасьці. Часьцінка Госпада ў форме *брахмана* не надужывала сваёй незалежнасьці, дадзенай ёй Госпадам, а часьцінка Госпада, якая знаходзіцца ў целе сабакі, памылкова выкарыстоўвала сваю незалежнасьць і таму пакараная законамі прыроды, апынуўшыся ў целе сабакі. Не звяртаючы ўвагу на розьніцу ў дзеяньнях

брахмана і сабакі, *уттама-адхікары* намагаецца рабіць дабро абодвум. Такого адукаванага адданага Госпада ня ўводзяць у зман матэрыяльныя целы, яго вабіць духоўная іскра ўнутры цела.

Тыя, хто імітуюць *уттама-адхікары*, абвяшчаючы ідэі ўсеагульнага адзінства і братэрства, але ў сваіх паступках кіруюцца цэлавымі дачыненнямі, ёсць ілжывымі філіянтропамі. Таму канцэпцыю ўсеагульнага братэрства канечне вывучаць ад *уттама-адхікары*, а не ад неразумных людзей, якія ня бачаць ні індывідуальную душу, ні Звышдушу – поўную экспансію Вярхоўнага Госпада, якая ўваходзіць ува ўсё існае.

У гэтай шостае *мантры* «Шры Ішапанішад» ясна згадваецца, што трэба «назіраць» або сыстэматычна бачыць. Гэта азначае, што варта ісьці за папярэднімі *ачар'ямі*, дасканалымі настаўнікамі. У зьвязку з гэтым выкарыстоўваецца санскрыцкае слова – *анупаши'яці*. *Ану* – азначае «прытрымоўвацца», а *паши'яці* – «назіраць». Такім парадкам, *анупаши'яці* значыць, што нельга ўспрымаць сьвет такім, якім ён успрымаецца наўпрост, а трэба прытрымоўвацца папярэдніх *ачар'яў*. Матэрыяльныя недасканаласьці не даюць успрымаць грубым вокам праўдзівую карціну сьвету. Не выслухаўшы высокіх аўтарытэтаў, немажліва атрымаць сапраўднае бачаньне. Найвышэйшая аўтарытэтная крыніца – ведыйская мудрасьць, якая была расказаная Самім Госпадам. Ведыйская праўда перадаецца праз ланцуг вучнёўскае пераемнасьці ад Госпада, які расказаў яе Брахму, Брахма – Нараду, Нарада – В'ясу, а В'яса – сваім многалічным вучням. Раней не было патрэбнасьці запісваць Веды, таму што людзі ў тыя старажытныя часы былі больш разумнымі і мелі больш дасканалую памяць. Ём дастаткова было аднойчы пачуць сапраўднага духоўнага настаўніка, каб потым дасканалы выконваць ягоныя загады.

У цяперашні час існуе мноства камэнтароў да сьвятых пісьмаў, але большасьць камэнтараў не належыць да ланцуга вучнёўскай пераемнасьці, што ідзе ад Шрылы В'ясадэвы, першага складальніка ведыйскага канону. Апошні, самы дасканалы і ўзвышаны твор Шрылы В'ясадэвы – гэта «Шрымад-Бхагаватам», натуральны камэнтар да «Веданта-сутры». Акрамя таго, ёсць яшчэ і «Бхагават-гіта», расказаная Самім Госпадам і таксама запісаная В'ясадэвам. Гэта найважнейшыя сьвятыя пісьмы, і ўсякі камэнтар, які не адпавядае прынцыпам «Бхагават-гіты» ці «Шрымад-Бхагаватам», ёсць неаўтарытэтным. Усе сьвятыя пісьмы – *Упанішады*, «Веданта-сутра», Веды, «Бхагават-гіта» і «Шрымад-Бхагаватам» – цалкам адпавядаюць адно аднаму. Таму ніхто ня мае рабіць якія-кольвек высновы наконт Ведаў, не атрымаўшы настаўленьняў ад прадстаўнікоў вучнёўскае пераемнасьці В'ясадэвы, якія вераць у Асобу Бога і Ягоныя разнастайныя энэргіі, як гэта тлумачыцца ў «Шры Ішапанішад».

Згодна з «Бхагавад-гітай» (18.54), толькі той, хто дасягнуў стадыі вызваленьня (*брахма-бхуты*), можа стаць *уттама-адхікары* і ў кожнай жывой істоце бачыць свайго брата. Такого бачаньня ня можа быць у палітыкаў, якія заўсёды шукаюць нейкае матэрыяльнае выгады. Той, хто імітуе пазнакі *ўттама-адхікары*, займаецца служэньнем матэрыяльным целам іншых людзей (дзеля славы ці ў разьліку на якую-кольвек ўзнагароду), але ён ня здольны служыць духоўнай душы. Такія імітатары нічога ня ведаюць пра духоўны сьвет. Але *ўттама-адхікары* бачыць душу жывой істоты і служыць ёй як духу, што аўтаматычна прадугледжвае служэньне і матэрыяльнаму аспэкту.

МАНТРА СЁМАЯ

यस्मिन्सर्वाणि भूतान्यात्मैवाभूद्विजानतः।
तत्र को मोहः कः शोक एकत्वमनुपश्यतः ॥७॥

*yasmin sarvāṇi bhūtāny
ātmaivābhūd vijānataḥ
tatra ko mohaḥ kaḥ śoka
ekatvam anupaśyataḥ*

yasmin – у сытуацыі; *sarvāṇi* – усе; *bhūtāni* – жывыя істоты; *ātmā* – *cit-kaṇa*, духоўная іскра; *eva* – толькі; *abhūt* – існуе як; *vijānataḥ* – таго, хто ведае; *tatra* – там; *kaḥ* – што; *mohaḥ* – ілюзія; *kaḥ* – што; *śokaḥ* – трывога; *ekatvam* – якасна адзіныя; *anupaśyataḥ* – таго, хто глядзіць на рэчы вачыма аўтарытэтаў, ці таго, хто ўвесь час бачыць усё такім парадкам.

Той, хто заўсёды бачыць усе жывыя істоты як духоўныя іскры, якасна роўныя Госпаду, успрымае ўсё так, як яно ёсць. Што ж тады можа ўвесьці ў зман ці патрывожыць такога чалавека?

КАМЭНТАР: Ніхто, апроч *мадх'яма-адхікары* і *ўттама-адхікары*, пра якіх гаварылася вышэй, ня здольны правільна зразумець духоўную прыроду жывой істоты. Жывыя істоты ў якасным дачыненні тоесныя Вярхоўнаму Госпаду, гэтак жа як іскры агнішча ў якасным дачыненні не адрозніваюцца ад полымя агнішча. Аднак у колькасным дачыненні іскры адрозніваюцца ад агнішча, бо колькасьцю цяпла і сьвятла, што выпраменьваецца іскрамі, яны ня роўныя. *Маха-бхагавата*, вялікі адданы, бачыць адзінства ўсяго існага – у тым сэнсе, што ён бачыць усё як энэргію Вярхоўнага Госпада. Паміж энэргіяй і жаралом энэргіі няма розніцы, і таму існуе паняцце адзінства. Хоць з аналітычнага пункту гледжання цяпло і сьвятло адрозніваюцца ад агню, слова «агонь» безь цяпла і сьвятла страціла б сваё значэньне. Такім парадкам, у сынтэзе цяпло, сьвятло й агонь – адно і тое ж.

У гэтай *мантры* словы *ekatvam anupaśyataḥ* паказваюць на тое, што мы павінны глядзець на адзінства ўсіх жывых істотаў з пункту гледжання богаадкрытых пісьмаў. Асобныя іскры найвышэйшага цэлага (Бога) надзеленыя амаль васьмюдзесяццю адсоткамі вядомых якасьцяў цэлага, але ня роўныя Вярхоўнаму Госпаду ў колькасным дачыненні. Мы валодаем гэтымі якасьцямі, але ў мізэрнай колькасьці, таму што жывая істота ёсць толькі маленькай часьцінкай найвышэйшага цэлага. Гэта можна параўнаць з кропляй вады і акіянам: колькасьць солі ў кроплі вады з акіяну непараўнаная з колькасьцю солі ўва ўсім акіяне, але тым ня менш соль у кроплі якасна, у хімічным складзе, не адрозніваецца ад солі ў акіяне. Калі б індывідуальная жывая істота была роўная Вярхоўнаму Госпаду і якасна, і колькасна, то яна ня трапіла б пад уплыў матэрыяльнай энэргіі. У папярэдніх *мантрах* ужо паясьнялася, што ніякія жывыя істоты, нават самыя магутныя паўбагі, ня могуць перасягнуць Вярхоўную Істоту. Таму слова *ekatvam* ня мае на ўвазе, што жывая істота ўва ўсіх дачыненнях роўная Вярхоўнаму Госпаду. Ужытае ў шырэйшым сэнсе, яно паказвае на адзінства інтарэсаў Бога і жывой істоты, накіраванае сям'і, дзе інтарэсы ўсіх ейных чальцоў супадаюць, ці нацыі, нацыянальныя інтарэсы якой адзіныя, нягледзячы на тое, што яна складаецца зь вялікае колькасьці самых розных людзей. Усе жывыя істоты ёсць чальцамі адной найвышэйшай сям'і, таму іхныя інтарэсы супадаюць з інтарэсамі Вярхоўнай Істоты. Жывыя істоты – дзеці Вярхоўнай Істоты. Як заяўлена ў «Бхагавад-гіце» (7.5), усе жывыя істоты ў сьвеце, улучаючы птушак, паўзуноў, насельнікаў водаў, дрэвы і г. д., спароджаныя памежнай энэргіяй Вярхоўнага Госпада. Таму ўсе яны належаць да адной сям'і, на чале якой стаіць Вярхоўная Істота. У духоўным жыцці ня можа быць сутыкненьня інтарэсаў.

У «Веданта-сутры» (1.1.12) сказана: *ānanda-mayo 'bhyāsāt* – духоўныя істоты створаныя дзеля асалоды. З сваёй прыроды і канстытуцыі кожная жывая істота, улучаючы Вярхоўнага Госпада і кожную Ягоную часыцінку, створаная дзеля вечнай асалоды. Жывыя істоты, зьмешчаныя ў матэрыяльную абалонку, увесь час шукаюць асалодаў, але яны шукаюць іх у неадпаведным для гэтага месцы. Апроч матэрыяльнага, існуе духоўны сьвет, дзе Вярхоўная Істота цешыцца з Сваімі незьлічонымі спадарожнікамі. На гэтым роўні няма нават сьледу матэрыяльных якасьцяў, таму ён мае назву *nirguṇa*. На роўні *nirguṇa* не бывае канфліктаў праз аб'екты асалоды. Тут, у матэрыяльным сьвеце, увесь час адбываюцца сутыкненьні паміж рознымі істотамі, бо ў ім няма сапраўднага цэнтру асалоды. Сапраўдным цэнтрам асалоды ёсьць Вярхоўны Госпад, цэнтар узынсьлага і духоўнага танцу *rasa*. Мы ўсе створаныя дзеля таго, каб далучыцца да Госпада і цешыцца жыцьцём без канфліктаў, прысьвечаным адной трансцэндэнтнай мэце. Гэта найвышэйшы ровень духоўных памкненьняў, і, як толькі мы ўсвядомім гэтую дасканалую форму адзінства, мы назаўжды пазбавімся ілюзіі (*мохі*) і смутку (*шокі*).

Бязбожная цывілізацыя ўзьнікае з ілюзіі і спараджае толькі смутак. Людзі бязбожнай цывілізацыі, якую падтрымоўваюць сучасныя палітыкі, увесь час знаходзяцца ў трывозе, бо ведаюць, што ў кожны момант ёй можа прыйсьці канец. Такі закон прыроды. І, як сказана ў «Бхагавад-гіце» (7.14), выйсьці з-пад улады суровых законаў прыроды можа толькі той, хто аддаўся лотасавым стопам Вярхоўнага Госпада. Значыцца, калі мы хочам пазбавіцца ўсіх зманаў і трывогаў і прывесці да адзінага складніку ўсе разнастайныя інтарэсы, мы павінны паставіць Бога ў цэнтар усёй нашай дзейнасьці.

Плёны нашых дзеяньняў павінны выкарыстоўвацца толькі дзеля служэньня Госпаду і ні для якой іншай мэты, таму што, толькі служачы інтарэсам Госпада, мы можам адчуць інтарэс *атма-бхута*, пра які гаворыцца ў гэтай *мантры*. Інтарэс *атма-бхута* і інтарэс *брахма-бхута*, які згадваецца ў «Бхагавад-гіце» (18.54), ёсьць адным і тым жа. Вярхоўная *атма*, душа, – гэта Сам Госпад, а драбнютка *атма* – гэта жывая істота. Вярхоўная *атма*, ці Параматма, адна падтрымоўвае існаваньне ўсіх бясконца малых індывідуальных істотаў, таму што Вярхоўны Госпад хоча атрымаць задавальненьне ад іхнае любові. Бацька пашырае сябе ў форме сваіх дзяцей і клапаціцца пра іх, каб атрымоўваць задавальненьне. Калі дзеці выконваюць волю бацькі, справы ў сям'і ідуць гладка, інтарэсы ўсіх ейных чальцоў супадаюць, і ў сям'і ствараецца спрыяльная атмасфэра. Менавіта такая трансцэндэнтная гармонія пануе ў абсалютнай сям'і Парабрахмана, Вярхоўнага Духа.

Парабрахман ёсьць такой жа асобаю, як і жывыя істоты. Ні Госпад, ні жывыя істоты не безасабовыя. Гэтыя трансцэндэнтныя асобы споўненыя трансцэндэнтнай асалоды, веданьня і вечнага жыцьця. Такая прырода духоўнага быцьця, і, калі чалавек цалкам усведамляе гэтую трансцэндэнтную прыроду, ён адразу ж аддаецца лотасавым стопам Вярхоўнай Істоты, Шры Крышны. Але такія *махатмы*, вялікія душы, сустракаюцца вельмі рэдка, таму што такое трансцэндэнтнае бачаньне можна атрымаць толькі пасля многіх жыцьцяў. Аднак для таго, хто аднойчы знайшоў яго, больш не існуе ні ілюзіі, ні смутку, ні нарадзінаў, ні сьмерці, ні іншых мук матэрыяльнага існаваньня, якія ўсе мы адчуваем у нашым цяперашнім жыцьці. Такі сэнс гэтае *мантры* «Шры Ішапанішад».

МАНТРА ВОСЬМАЯ

स पर्यगाच्छुक्रमकायमव्रणमस्त्राविरं शुद्धमपापविद्धम्।
कविर्मनीषी परिभूः स्वयम्भूर्याथातथ्यतोऽर्थान्
व्यदधाच्छाश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥८॥

*sa paryagāc chukram akāyam avraṇam
asnāviram śuddham apāpa-viddham
kavir manīṣī paribhūḥ svayambhūr
yāthātathyato 'rthān vyadadhāc
chāśvatībhyaḥ samābhyaḥ*

saḥ – такі чалавек; *paryagāt* – павінен сапраўды ведаць; *śukram* – усёмагутнага; *akāyam* – неўвасобленага; *avraṇam* – бездакорнага; *asnāviram* – які ня мае жылаў; *śuddham* – антысэптычнага; *apāpa-viddham* – які засьцерагае; *kaviḥ* – усёведнага; *manīṣī* – філэзафа; *paribhūḥ* – найвялікшага; *svayambhūḥ* – самадастатковага; *yāthātathyataḥ* – проста паводле; *arthān* – жаданьняў; *vyadadhāt* – узнагароджвае; *śāśvatībhyaḥ* – з спрадвечных; *samābhyaḥ* – часоў.

Такі чалавек павінен спасьцігнуць сапраўдную прыроду Вярхоўнага Госпада, найвялікшага з усіх, бесьцялеснага, усёведнага, бездакорнага, які ня мае жылаў, чыстага і неапаганенага, самадастатковага філэзафа, які з спрадвечных часоў выконвае жаданьні кожнага.

КАМЭНТАР: У гэтай мантры апісваецца трансцэндэнтная і вечная форма Абсалютнай Асобы Бога. Вярхоўны Госпад не бясформавы. Ён валодае трансцэндэнтнаю формаю, якая ня мае нічога агульнага з формамі матэрыяльнага сьвету. У гэтым сьвеце формы жывых істотаў створаныя матэрыяльнай прыродай і дзеюць, падобна да матэрыяльных мэханізмаў. Анатамічная структура матэрыяльнага цела павінна мець мэханічную канструкцыю, то бо яно павінна мець жылы й іншае, але трансцэндэнтнае цела Вярхоўнага Госпада ня мае нічога падобнага да жылаў. У гэтай мантры ясна сказана, што Ён бесьцялесны. Гэта азначае, што паміж Ягоным целам і душою няма розьніцы. У адрозьненьне ад нашага цела, Ягонае цела не навіязанае Яму законамі матэрыяльнае прыроды. У матэрыяльна абумоўленым жыцьці душа адрозьніваецца ад грубага цела і тонкага розуму. Але для Вярхоўнага Госпада ніколі не існуе такой розьніцы паміж Ём самім і Ягоным целам або розумам. Ён – Поўнае Цэлае, і Ягоны розум, і цела і Ён Сам – адно і тое ж.

У «Брахма-самхіце» (5.1) прыведзенае аналягічнае апісаньне Вярхоўнага Госпада. Там апісваецца, што Ён – *sac-cid-ānanda-vigraha*. Гэта азначае, што Ён ёсьць трансцэндэнтнаю формаю, якая ўвасабляе ў Сабе вечнае быцьцё, веданьне й асалоду. Тым самым, Ён ня мае патрэбы ў асобным целе ці розуме, безь якіх нам не абысьціся ў матэрыяльным жыцьці. У ведыйскіх пісьмах ясна заяўлена, што Ягонае трансцэндэнтнае цела цалкам не падобнае да нашых целаў; таму часам пра Яго кажуць, што Ён ня мае формы. Гэта азначае, што Ён ня мае формы, падобнае да нашай, і што Ягоная форма недаступная ўспрыманьню нашых пачуцьцяў. У іншым месцы «Брахма-самхіты» (5.32) сказана, што кожны орган цела Госпада можа выконваць функцыі іншых органаў. Інакш кажучы, Госпад можа хадзіць рукамі, браць што-коледы нагамі, бачыць рукамі ці ступнямі, прымаць ежу вачыма і г. д. У *ируці-мантрах* таксама сказана, што, хоць Госпад і ня мае рук і ног, падобных да нашых, Ён мае іншыя рукі ды ногі, пры дапамозе якіх Ён прымае ўсё, што мы прапануем Яму, і перасоўваецца хутчэй за ўсіх. Усё гэта пацвярджае дадзеная *мантра* «Шры Ішапанішад», называючы Госпада *шукрам*, што значыць «усёмагутны».

Вобраз Госпада, які прызначаны для пакланення (*арча-віграха*) і які ўсталёўваюць у храмах сапраўдныя ачар'і, усвядоміўшыя Госпада так, як гэта апісана ў *мантры* сёмай, нічым не адрозніваецца ад спрадвечнае формы Госпада. Спрадвечная форма – гэта форма Шры Крышны. А Шры Крышна пашырае Сябе ў бясконцае мноства такіх формаў, як Баладэва, Рама, Нрысімха, Вараха і г. д. Усе гэтыя формы ёсць адной Асобай Бога. Аналягічна гэтаму, *арча-віграха*, якой пакланяюцца ў храмах, таксама ёсць адной з формаў-экспансіяў Бога. Пакланяючыся ўсталяванаму вобразу Госпада ў форме *арча-віграхі*, чалавек можа адразу ж наблізіцца да Госпада, які пры дапамозе Сваёй усёмагутнай энэргіі прымае служэнне Сваіх адданных. Форма Госпада *арча-віграха* прыходзіць у гэты сьвет на просьбу ачар'яў, сьвятых настаўнікаў, і дзякуючы Ягонай усёмагутнай энэргіі дзее як Сам Госпад. Неразумнікі, не знаёмыя з гэтымі *мантрамі* «Шры Ішапанішад» і іншымі *шруці-мантрамі*, мяркуюць, што *арча-віграха*, якой пакланяюцца чыстыя адданыя, створаная з матэрыяльных элемэнтаў. Неадукаваным людзям, або *каніштха-адхікары*, якія не валодаюць дасканалым бачаньнем, гэтая форма здаецца матэрыяльнай, бо яны ня ведаюць, што Госпад усёмагутны і ўсёведны ды можа паводле Свайго жаданьня ператвараць матэрыю ў дух, а дух – у матэрыю.

У «Бхагавад-гіце» (9.11-12) Госпад шкадуе пра тое, што людзі зь мізэрнымі ведамі так дэградавалі, што насміхаюцца з Госпада толькі таму, што Ён сходзіць у гэты сьвет у абліччы чалавека. Гэтыя недасьведчаныя людзі ня ведаюць пра ўсёмагутнасьць Госпада, таму Госпад ніколі не адкрывае Сябе цалкам такім псэўдафілэзафам. Ён адкрывае Сябе толькі адданым, сумерна ступені іхнай адданасьці Яму. А прычына дэградацыі жывых істотаў палягае ў тым, што яны забыліся пра свае стасункі з Богам.

У гэтай *мантры*, як і ў многіх іншых ведыйскіх *мантрах*, недвухсэнсоўна заяўлена, што Госпад з спрадвечных часоў забяспечвае жывыя істоты ўсім патрэбным. Жывая істота жадае што-кольвек, і Госпад выконвае ейныя жаданьні ў той ступені, у якой яна гэтага заслугоўвае. Калі чалавек хоча стаць вярхоўным судзьдзём, ён павінен ня толькі заслужыць гэта, атрымаўшы адмысловую адукацыю, але і заручыцца згодаю ўладаў, якія маюць права прысвоіць яму званьне вярхоўнага судзьдзі. Каб заняць гэтую пасаду, недастаткова толькі валодаць кваліфікацыяй. На гэтую пасаду яго мае прызначыць чалавек, надзелены ўладай. Аналягічным парадкам, Госпад даруе асалоду жывой істоце ў залежнасьці ад ейных заслугаў, але адных заслугаў недастаткова, патрэбная яшчэ ласка Госпада.

Зазвычай, жывыя істоты ня ведаюць, што трэба прасіць у Госпада і якой пасады дамагацца. Але, калі жывая істота ўсведамляе сваю сапраўдную прыроду, яна просіць Госпада дараваць ёй мажлівасьць трансцэндэнтных стасункаў зь Ім, каб трансцэндэнтна і зь любоўю служыць Яму. На жаль, пад уплывам матэрыяльнае прыроды жывыя істоты просяць Госпада зусім пра іншыя рэчы. «Бхагавад-гіта» (2.41) апісвае іхны склад думак словамі «шматгалінасты» ці «раскіданы». Духоўны розум адзіны, а сьвецкі розум мае шмат разнастайнасьцяў. У «Шрымад-Бхагаватам» (7.5.30-31) сказана, што той, каго зачароўвае эфэмэрнае хараство вонкавай энэргіі, забывае пра сапраўдную мэту жыцьця – вяртаньне да Бога. Забыўшыся пра гэта, чалавек спрабуе палепшыць сваё матэрыяльнае становішча, складаючы розныя пляны і праграмы, хоць усё гэта падобна да перажоўваньня жаванага. Але Госпад такі добры, што дазваляе няпамятлівым жывым істотам працягваць сваю дарогу, ня ўмешваючыся ў іхныя справы. Таму ў дадзенай *мантры* «Шры Ішапанішад» ужытае вельмі дакладнае слова *yāthātathyataḥ*, якое паказвае, што Госпад узнагароджвае жывую істоту толькі згодна зь ейнымі жаданьнямі. Калі жывая істота хоча выправіцца ў пекла, то Госпад не прычыць гэтаму, а калі яна хоча вярнуцца дамоў, назад да Бога, то Госпад дапамагае ёй ужыцьцявіць і гэтае жаданьне.

У гэтай *мантры* Госпад апісаны як *парыбхух*, што значыць «найвялікшы з усіх». Няма нікога, хто быў бы вышэй за Яго ці роўны Яму. Іншыя жывыя істоты апісаныя тут як жабракі, якія выпрошваюць у Госпада выгоды, а Ён пасылае ім тое, чаго яны хочуць. Калі б жывыя істоты былі такімі ж магутнымі, як Госпад, то бо калі б яны былі ўсёмагутнымі і ўсёведнымі, то ім ня трэба было б ні пра што прасіць Бога, нават пра так званае вызваленьне. Сапраўднае вызваленьне для жывой істоты азначае вяртаньне да Бога. Вызваленьне, як яго

ўяўляюць сабе імперсаналісты, – гэта міт, і жабраваньне дзеля пачуцьцёвага задавальненьня будзе працягвацца вечна, пакуль жабрак не абудзіцца духоўна і не ўсьвядоміць свайго выточнага становішча.

Толькі Вярхоўны Госпад самадастатковы. Калі Госпад Шры Крышна пяць тысячаў гадоў таму прыйшоў на зямлю, Ён цалкам праявіў Сябе як Вярхоўная Асоба Бога праз Свае разнастайныя дзеі. Яшчэ дзіцём Ён забіў такіх магутных дэманаў, як Агхасура, Бакасура і Шакатасура, і нельга сказаць, што Ён дасягнуў такой магутнасьці, прыкладаючы для гэтага нейкія дадатковыя намаганьні. Каб падняць узгорак Говардхана, Яму ня трэба было напружвацца. Ён танцаваў з *gopi*, не зважаючы на сацыяльныя ўмоўнасьці, і ніхто ні словам не ўпікнуў Яго. Хоць пачуцьці, якія адчувалі да Крышны *gopi*, мелі характар любові замужніцы да свайго ўмілаванага, якая асуджаецца ў грамадстве, іхным узаемадачыненьням з Госпадам Крышнам пакланяўся нават Госпад Чайтанья, які строга прытрымоўваўся рэгулявальных прынцыпаў саньясы. У пацьверджаньне таго, што Госпад заўсёды застаецца чыстым і неапаганеным, «Шры Ішапанішад» называе Яго *шуддхам* і *апапа-віддхам*, што значыць «антысэптычны» і «той, хто засьцерагае». Ён антысэптычны ў тым сэнсе, што нават нячыстыя рэчы могуць ачысьціцца ад аднаго дакрананьня да Яго. Словы «той, хто засьцерагае» тычацца стасункаў зь Ім. У «Бхагавад-гіце» (9.30-31) сказана, што адданы-пачатковец можа выглядаць як *су-дурачара*, то бо чалавек небездакорных паступкаў, і ўсё ж яго варта ўважаць за чыстага, бо ён стаіць на слухнай дарозе. Такой ёсьць засьцерагальная прырода стасункаў з Госпадам.

Госпад таксама *апапа-віддхам*. Гэта азначае, што грэх ня можа крануць Яго. Нават калі Ягоня ўчынкі часам могуць здацца грэшнымі, яны ўсё ж ёсьць дабром для ўсіх, бо грэх ня можа закрануць Госпада. Пры ўсякіх акалічнасьцях Ён застаецца *шуддхам*, самым чыстым, таму Яго часта параўноўваюць з сонцам. Сонца выпарвае вільгаць з розных апаганеных месцаў на зямлі, але само пры гэтым застаецца чыстым. На самай рэчы яно валодае адмысловымі ўласьцівасьцямі й ачышчае нават самыя нячыстыя рэчы. Калі сонца, якое ёсьць матэрыяльным аб'ектам, валодае такой магутнасьцю, то цяжка нават уявіць сабе ачышчальную сілу ўсёмагутнага Госпада.

МАНТРА ДЗЯВЯТАЯ

अन्धं तमः प्रविशन्ति येऽविद्यामुपासते।
ततो भूय इव ते तमो य उ विद्यार्या रताः ॥९॥

*andham tamaḥ praviśanti
ye 'vidyām upāsate
tato bhūya iva te tamo
ya u vidyāyām ratāḥ*

andham – брутальнае невуцтва; *tamaḥ* – цемра; *praviśanti* – уваходзяць; *ye* – тыя, хто; *avidyām* – невуцтву; *upāsate* – пакланяюцца; *tataḥ* – чым гэта; *bhūyaḥ* – яшчэ болей; *iva* – падобна да; *te* – яны; *tamaḥ* – цемра; *ye* – тыя, хто; *u* – таксама; *vidyāyām* – у культываванні ведаў; *ratāḥ* – занятыя.

Тыя, хто культывуе невуцкую дзейнасьць, патрапляць у самыя змрочныя абшары невуцтва. І яшчэ горш тым, хто культывуе так званыя «веды».

КАМЭНТАР: У гэтай мантры параўноўваюцца два паняткі: *відзья* і *авідзья*. *Авідзья*, невуцтва, без сумневу, небажальнае, але *відзья*, то бо веды, калі яны памылковыя ці ўводзяць у аблуду, яшчэ больш небажальныя. Гэтая мантра «Шры Ішапанішад» больш актуальная сёньня, чым калі б там ні было ў мінулым. Сучасная цывілізацыя дамаглася значных поспехаў на ніве асьветы масаў, але ў выніку гэтага людзі толькі сталіся больш няшчаснымі, чым раней, таму што аддаюць зашмат увагі матэрыяльнаму прагрэсу і забыліся пра самы важны аспект жыцця – духоўны.

Што да *відзьі*, то ў першай мантры «Шры Ішапанішад» вельмі дакладна сказана, што Вярхоўны Госпад ёсьць уласнікам усяго, і забыцьцё гэтага факту ёсьць невуцтвам. Чым глыбей чалавек забывае гэтую праўду, тым глыбей занураецца ў цемру. І з гэтага пункту гледжаньня бязбожная цывілізацыя, якая дасканаліць так званую адукацыю, больш небажальная, чым грамадства, у якім масы людзей меней «адукаваныя».

Людзі падзяляюцца на розныя катэгорыі: *кармі*, *г'яні* і *ёгаў*. *Кармі* – гэта тыя, хто заняты задавальненьнем пачуцьцяў. Практычна 99,9 адсоткаў людзей у сучасным грамадстве заняты задавальненьнем сваіх пачуцьцяў пад шыльдамі індустрыялізацыі, разьвіцьця эканомікі, альтруізму, палітычнае дзейнасьці і г. д. Уся гэтая дзейнасьць у большай ці меншай ступені заснаваная на прынцыпе задавальненьня пачуцьцяў і ніяк не зьвязаная зь сьвядомасьцю Бога, пра якую йдзе гаворка ў першай мантры «Шры Ішапанішад».

Людзі, паглынутыя цялеснымі асалодамі, на мове «Бхагавад-гіты» (7.15) называюцца *мудхамі*. Гэтае слова азначае, што яны такія ж неадукаваныя ды цёмныя, як аслы, сымбаль тупасьці. Людзі, занятыя бессэнсоўным задавальненьнем пачуцьцяў, паводле «Шры Ішапанішад», пакланяюцца *авідзьі*. І тыя, хто падтрымоўваюць такога кшталту цывілізацыю, называючы гэта прагрэсам асьветы, прыносяць больш шкоды, чым тыя, хто жыве толькі дзеля задавальненьня пачуцьцяў. Прагрэс навукі бязбожных людзей гэтак жа небажальны, як каштоўны камень на галаве кобры. Кобра, аздобленая каштоўным каменем, ня менш небажальная за кобру без аздабленьня. У «Хары-бхакці-судхадаі» (3.11) навуковыя дасягненьні бязбожных людзей параўноўваюць з аздабленьнем мерцвяка. У Індыі, як і ў многіх іншых краінах, некаторыя людзі маюць звычай выпраўляць у апошнюю дарогу аздобленае цэла нябожчыка, каб хоць неяк сусьпіць сваякоў, якія смуткуюць. Уся сучасная цывілізацыя становіць сабою такую ж вартую жалю спробу хоць неяк палегчыць бесьперапынныя пакуты матэрыяльнага існаваньня. Уся гэтая дзейнасьць скіраваная толькі на задавальненьне пачуцьцяў. Але вышэй за пачуцьці стаіць розум, вышэй за розум –

інтэлект, а вышэй за інтэлект – душа. Таму мэтаю сапраўднай адукацыі павінна быць самарэалізацыя, спазнаньне духоўных каштоўнасьцяў душы. Усякую іншую адукацыю, якая не прыводзіць да разуменьня прыроды свайго «я», варта ўважаць за *авідзью*, няведаньне. І культываваць такое няведаньне – значыць апускацца ў найцямнейшыя абшары невуцтва.

«Бхагавад-гіта» (2.42, 7.15) называе такіх аблудных сьвецкіх асьветнікаў словамі *веда-вада-раты*, *маяя-пахрыта-г'яні*, *асурам бхавы* і *нарадхамы*. Яны могуць таксама быць дэманамі-атэістамі, ніжэйшымі зь людзей. Тыя, хто належаць да *веда-вада-ратаў*, выдаюць сябе за знаўцаў ведыйскіх пісьмаў, але, на жаль, скажона разумеюць мэту Ведаў. У «Бхагавад-гіце» (15.15) сказана, што мэтаю Ведаў ёсьць спазнаньне Асобы Бога, але іх гэта зусім не цікавіць. Наадварот, яны зачараваныя вынікамі кармічнае дзейнасьці: дасягненьнем раю і да т. п.

Як тлумачыцца ў першай *мантры* «Шры Ішапанішад», мы павінны ведаць, што ўсё ёсьць уласнасьцю Асобы Бога, і нам варта здавальнацца вылучанай нам доляй жыцьцёвых выгодаў. Мэта ўсёй ведыйскай літаратуры – гэта абуджэньне сьвядомасьці Бога ў няпамятлівых жывых істотаў. З рознымі варыяцыямі гэты прынцып адлюстраваны ўва ўсіх пісьмах сьвету, каб недалёкія людзі маглі зразумець яго. Значыцца, найвышэйшая мэта ўсіх рэлігіяў – дапамагчы людзям вярнуцца да Бога.

Аднак тыя, каго называюць *веда-вада-ратамі*, замест таго каб зразумець сапраўдную мэту Ведаў, якая палягае ў аднаўленьні сувязі няпамятлівай душы з Асобай Бога, лічаць натуральным, што канчатковая мэта Ведаў – гэта дасягненьне такіх другарадных вынікаў, як райскія асалоды, імкненьне да якіх і ёсьць галоўнай прычынай іхнага матэрыяльнага нявольніцтва. Сваімі тлумачэньнямі ведыйскай літаратуры такія людзі толькі ўводзяць у зман іншых. Часам яны нават крытыкуюць Пураны, якія становяць сабой аўтэнтчныя ведыйскія паясьненьні, прызначаныя для сьвецкіх людзей. *Веда-вада-раты* па-свойму інтэрпрэтуюць Веды, адмаўляючы аўтарытэт вялікіх настаўнікаў (*ачар'яў*). Апроч таго, яны маюць звычай узьвялічваць якога-колечы беспрынцыповага чалавека з свайго кола, прысвойваючы яму тытул вялікага знаўцы ведыйскае мудрасьці. Гэтая *мантра* перш за ўсё скіраваная супраць такіх людзей, якія ахарактарызаваныя ў ёй вельмі дакладным санскрыцкім выразам – *vidyāyām ratāḥ*. *Відзьям* азначае «вывучэньне Ведаў», бо Веды ёсьць крыніцай усяго веданьня (*відзы*), а *ратах* азначае «занятая». Тым самым *vidyāyām ratāḥ* азначае «занятая вывучэньнем Ведаў». Гэтая *мантра* асуджае так званых «дасьледнікаў Ведаў» таму, што праз сваё нежаданьне падпарадкоўвацца ачар'ям яны ня ведаюць сапраўднае мэты Ведаў. Такія *веда-вада-раты* шукаюць у Ведах толькі пацьверджаньні ўласных канцэпцыяў. Яны ня ведаюць, што ведыйскія пісьмы – гэта не звычайныя кнігі, і іх немажліва зразумець інакш, як пры дапамозе настаўніка, які стаіць у ланцугу вучнёўскай пераемнасьці.

Каб зразумець трансцэндэнтную навуку Ведаў, трэба звярнуцца да сапраўднага духоўнага настаўніка. Гэта наказ «Мундака-ўпанішад» (1.2.12). Аднак *веда-вада-раты* маюць сваіх уласных ачар'яў, якія не належаць да ланцуга трансцэндэнтнай вучнёўскай пераемнасьці. Такім парадкам, яны скажона трактуюць сэнс ведыйскіх пісьмаў і ў выніку трапляюць у найцямнейшыя сфэры невуцтва, нават ніжэй за тых, хто зусім не знаёмы зь Ведамі.

Да катэгорыі людзей *маяяпахрыта-г'яні* тычацца самазваныя «багі». Яны ўважаюць сябе за Бога і ня бачаць нікае патрэбы пакланяцца нейкаму іншаму Богу. Пры гэтым яны гатовыя пакланяцца звычайнаму чалавеку, калі ён багаты, але адмаўляюцца пакланяцца Богу-Асобе. Такія неразумнікі, ня здольныя прызнаць уласнае глупства, ніколі не задаюцца пытаньнем, як гэта Бог можа трапіць у пастку *май*, Сваёй ілюзорнай энэргіі. Калі б Бог мог трапіць у пастку *май*, гэта азначала б, што *мая* магутнейшая за Самога Бога. Такія людзі кажуць, што Бог усёмагутны, але калі Ён усёмагутны, то як Ён можа патрапіць пад уладу *май*? Дамарослыя «багі» ня могуць уцямна адказаць на гэтыя пытаньні, але іх цалкам задавальняе тое, што яны самі сталіся «багамі».

МАНТРА ДЗЯСЯТАЯ

अन्यदेवाहुर्विद्ययाऽन्यदाहुरविद्यया।
इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचक्षिरे ॥१०॥

*anyad evāhur vidyayā-
nyad āhur avidyayā
iti śuśrūma dhīrāṇām
ye nas tad vicacakṣire*

anyat – розны; *eva* – несумнеўна; *āhuḥ* – сказана; *vidyayā* – спосабам культывавання ведаў; *anyat* – розны; *āhuḥ* – сказана; *avidyayā* – спосабам культывавання невуцтва; *iti* – так; *śuśrūma* – я чуў; *dhīrāṇām* – ад дасьведчаных; *ye* – хто (якія); *naḥ* – нам; *tat* – гэта; *vicacakṣire* – паясьнілі.

Мудрацы паясьнілі, што культываваньне ведаў прыносіць адзін вынік, а культываваньне невуцтва – іншы.

КАМЭНТАР: У «Бхагавад-гіце» (13.8-12) спосаб культывавання ведаў апісаны наступным парадкам:

1. Належыць стаць бездакорным чалавекам і навучыцца паважаць іншых.
2. Ня варта выстаўляць сябе вернікам толькі дзеля імя і славы.
3. Ня варта прыносіць турботы іншым сваімі дзеяннямі, думкамі ці словамі.
4. Трэба навучыцца быць цярдлівым і не паддавацца ні на чые правакацыі.
5. Належыць навучыцца ўнікаць дзвюхдушнасьці ў стасунках зь іншымі.
6. Трэба знайсці сапраўднага духоўнага настаўніка, які зможа паступова прывесці да духоўнага ўсьведамленьня, безадмоўна выконваць усе наказы такога духоўнага настаўніка, служыць яму і задаваць дарэчныя пытаньні.
7. Каб дасягнуць роўню самарэалізацыі, трэба кіравацца рэгулявальнымі прынцыпамі, якія змяшчаюцца ў богаадкрытых пісьмах.
8. Трэба няўхільна прытрымоўвацца ўказаў богаадкрытых пісьмаў.
9. Трэба цалкам унікаць усяго, што можа перашкодзіць працэсу самарэалізацыі.
10. Ня варта прымаць больш за тое, чым належыць для падтрыманьня цела.
11. Ня варта атаясамляць сябе зь фізычным целам і ўважаць за сваю ўласнасьць тых, хто звязаны з гэтым целам.
12. Заўсёды трэба помніць пра тое, што, пакуль мы будзем мець матэрыяльнае цела, мы будзем асуджаныя на мукі нарадзінаў, старасьці, хваробаў і сьмерці. Кожныя нашыя спробы пазбавіцца гэтых пакутаў матэрыяльнага цела ні да чаго не прывядуць. Найлепшае – гэта знайсці спосаб зноў атрымаць сваё духоўнае «я».
13. Ня трэба прывязвацца ні да чаго, апроч таго, што канечне для духоўнага прагрэсу.
14. Ня трэба прывязвацца да жонкі, дзяцей і жытла мацней, чым рэкамэндуецца ў богаадкрытых пісьмах.
15. Ня варта цешыцца ці засмучацца праз тое, што ўяўляецца нам пажаданым ці непажаданым, ведаючы, што крыніцаю гэтых эмоцыяў ёсьць розум.
16. Належыць стаць чыстым адданым Вярхоўнай Асобы Бога, Шры Крышны, і пільна служыць Яму.
17. Трэба разьвіваць у сабе імкненьне да самотнага жыцьця ў ціхім і спакойным месцы, атмасфэра якога спрыяе духоўнай практыцы, і абмінаць людныя месцы, дзе зьбіраюцца матэрыялісты.

18. Належыць стаць навукоўцам ці філэзафам і вывучаць духоўную навуку, усьвядоміўшы, што матэрыяльным ведам прыходзіць канец зь сьмерцю цела, і што духоўныя веды ёсьць вечнымі і нязьменнымі.

Гэтыя васьмнаццаць пунктаў складаюць сыстэму паступовага ўзыходжаньня, прытрымоўваючыся якой можна разьвіць у сабе сапраўдныя веды. Усе іншыя мэтады маюць дачыненне да катэгорыі невуцтва. Шрыла Бхакцівінода Тхакур, вялікі ачар'я, казаў, што ўсе формы матэрыяльных ведаў ёсьць толькі вонкавымі аспэктамі ілюзорнай энэргіі, і той, хто дасканаліць такія веды, робіцца не разумнейшым за асла. Тое ж самае сьцьвярджаецца ў гэтай *мантры* «Шры Ішапанішад». Прагрэс матэрыялістычнай навукі зводзіць чалавека да роўню асла. Часам некаторыя палітыкі-матэрыялісты, выдаючы сябе за духоўных людзей, ганяць сучасную цывілізацыю, абвяшчаючы яе сатанінскай, але, на жаль, яны ня хочуць устаць на праўдзівую сьцежку спазнаньня, якая апісаная ў «Бхагавад-гіце», і таму яны ня маюць сілаў зьмяніць дэманічнае аблічча сьвету.

У сучасным грамадстве нават маладзён уважае сябе за незалежнага і не выказвае ніякае павагі старэйшым. Праз заганную сыстэму адукацыі ў нашых унівэрсытэтах моладзь усяго сьвету прычыняе старэйшым толькі галаўны боль. Таму «Шры Ішапанішад» падкрэсьлівае розьніцу паміж культываваньнем невуцтва і культываваньнем ведаў. Сучасныя ўнівэрсытэты ёсьць, так бы мовіць, гадавальнікамі невуцтва, а навукоўцы ў іх займаюцца разрабленьнем сьмяротных відаў зброі, здольных сьцерці зь сьвету цэлыя краіны. Цяперашнім студэнтам унівэрсытэтаў нічога ня кажуць пра рэгулявальныя прынцыпы *брахмачар'і* (жыцьцё вучня, які захоўвае цнатлівасьць), а самі яны ня маюць веры ў настаўленьні сьвятых пісьмаў. У наш час рэлігійным прынцыпам вучаць толькі дзеля кар'еры і славы, а не дзеля практычнае дзейнасьці. Тым самым варожасьць пракралася ня толькі ў грамадзкае жыцьцё і палітыку, але і ў сфэру рэлігіі.

Культываваньне невуцтва прывяло да ўзьнікненьня ў розных частках сьвету нацыяналізму і шавінізму. Людзі ня хочуць думаць пра тое, што нашая маленькая плянэта – усяго толькі згустак матэрыі, што плавае ў неаглядным космасе разам з многімі іншымі. У параўнаньні зь неабсяжнасьцю касьмічнае прасторы гэтыя згусткі матэрыі нагадваюць парушынькі, што плаваюць у паветры. Але Бог такі добры, што зрабіў гэтыя згусткі самадастатковымі і надзяліў іх усім патрэбным, каб яны маглі лунаць у прасторы. Пілёты касьмічных караблёў вельмі ганарацца сваімі дасягненьнямі, але не зьвяртаюць увагу на вярхоўнага пілёта гіганцкіх касьмічных караблёў, якія называюцца плянэтамі.

Існуе незьлічоная колькасць сонцаў і плянэтных сыстэмаў. Мы, бясконца малыя часьцінкі Вярхоўнага Госпада, спрабуем панаваць над гэтымі незьлічонымі плянэтамі. Таму мы зноў і зноў нараджаемся і паміраем, а ўсе нашыя пляны, зазвычай, зьнішчаюць старасьць і хваробы. Працягласьць жыцьця чалавека мае складаць каля ста гадоў, але яна паступова скарачаецца на дваццаць-трыццаць гадоў. Празь невуцтва, якое запанавала ў грамадстве, абдураныя людзі стварылі на гэтых плянэтах свае краіны, каб за свой кароткі век мець як мага больш пачуцьцёвых асалодаў. Неразумныя людзі спрабуюць так правесці межы паміж сваімі краінамі, каб усе былі здаволенымі, але гэта практычна немажліва. І праз гэта кожная дзяржава зрабілася жаралом турботаў для іншых. Больш за пяцьдзясят адсоткаў дзяржаўных рэсурсаў ідзе на абаронныя мэты, то бо марнуецца. Пра разьвіцьцё праўдзівых ведаў ніхто ў рэчаіснасьці не клапаціцца. І ўсё ж людзі без усялякіх падставаў ганарацца тым, што яны прасунутыя як у матэрыяльных, так і ў духоўных ведах.

«Шры Ішапанішад» папярэджвае нас пра заганнасьць такой сыстэмы адукацыі, а «Бхагавад-гіта» вучыць таму, як паглыбляць сапраўднае веданьне. Гэтая *мантра* паказвае, што веды, *відзью*, трэба атрымаць ад *дхіры*. Слова *дхіра* азначае «ўлагоджаны», той, каго не турбуе матэрыяльная ілюзія. Але чалавек ня можа захоўваць спакой, пакуль ён не дасягнуў роўню дасканаллага духоўнага ўсьведамленьня, роўню, калі ён нічога ня прагне і ні на што не наракае. *Дхіра* разумее, што матэрыяльныя цела і розум, якія ён атрымаў больш-менш выпадкова, у выніку сутыку з матэрыяй, чужыя яму. Таму *дхіра* проста імкнецца атрымаць максымальную карысьць зь нявыгаднае дамовы.

Для духоўнай жывой істоты матэрыяльнае цела і розум ёсць нявыгодная дамова. Прызначэнне жывой істоты – займацца разнастайнай дзейнасцю ў жывым, духоўным сьвеце, а гэты матэрыяльны сьвет мёртвы. Пакуль жывыя духоўныя іскры маніпулююць зьнежывелымі згусткамі матэрыі, гэты мёртвы сьвет здаецца жывым. На самай рэчы толькі жывыя душы – неад’емныя часьцінкі найвышэйшай жывой істоты – прыводзяць гэты сьвет у рух. Тых, хто даведаўся пра гэта ад высокіх аўтарытэтаў і рэалізуе гэтае веданьне, кіруючыся рэгулявальнымі прынцыпамі, называюць *дхірамі*.

Каб выконваць рэгулявальныя прынцыпы, трэба знайсці праўдзівага духоўнага настаўніка. Трансцэндэнтныя веды і наказы, якія тычацца рэгулявальных прынцыпаў, вучань атрымоўвае ад духоўнага настаўніка. Такія веды немажліва атрымаць, ідучы небяспечнаю дарогаю невуцкай адукацыі. Стацца *дхірам* можа толькі той, хто пакорліва слухае праўдзівага духоўнага настаўніка. Напрыклад, Арджуна стаўся *дхірам*, пакорліва слухаючы Вярхоўнага Госпада. Дасканалы вучань павінен быць падобны да Арджуны, а духоўны настаўнік – практычна роўны Самому Госпаду. Такі працэс атрымання *відзы* (ведаў) ад *дхіры* (улагоджанага).

Адхіра, той, хто ня мае падрыхтоўкі *дхіры*, ня мае права даваць настаўленьні ды кіраваць іншымі. Сучасныя палітыкі, якія абвешчаюць сябе *дхірамі*, узапраўду *адхіры*, і яны нікому ня могуць даць дасканалых ведаў. Іх цікавіць толькі памер узнагароды, якую яны могуць атрымаць за сваю працу. Хіба змогуць яны скіраваць людзей на слушную сыцэжку самарэалізацыі? І таму, каб атрымаць актуальную адукацыю, трэба пакорліва слухаць *дхіру*.

МАНТРА АДЗИНАЦАТАЯ

विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभयं सह।
अविद्याया मृत्युं तीर्त्वा विद्यायाऽमृतमश्नुते ॥११॥

*vidyām cāvidyām ca yas
tat vedobhayaṁ saha
avidyayā mṛtyuṁ tīrtvā
vidyayāmṛtam aśnute*

vidyām – сапраўднае веданьне; *ca* – і; *avidyām* – недасьведчанасьць; *ca* – і; *yaḥ* – асоба, якая; *tat* – то; *veda* – ведае; *ubhayaṁ* – тое і другое; *saha* – адначасова; *avidyayā* – культывуючы невуцтва; *mṛtyuṁ* – сьмерць, што паўтараецца; *tīrtvā* – перасягае; *vidyayā* – культывуючы веданьне; *amṛtam* – неўміручасьцю; *aśnute* – цешыцца.

Толькі той, хто здольны адначасова спазнаць і сьцяжыну невуцтва, і сьцяжыну трансэндэнтнага веданьня, можа вырвацца з-пад уплыву няспынных нараджэньняў і сьмерцяў і нацешыцца ўсімі выгодамі неўміручасьці.

КАМЭНТАР: З моманту стварэньня матэрыяльнага сьвету кожны імкнецца атрымаць неўміручасьць, але няўмольныя законы прыроды яшчэ нікому не дазволілі ўнікнуць сьмерці. Ніхто ня хоча паіраць, ніхто ня хоча старэць і хварэць. Аднак законы прыроды ўсіх выракаюць на старасьць, хваробы і сьмерць. Прагрэс матэрыяльнае навукі не разьвязаў гэтых праблемаў. Пры дапамозе матэрыяльнай навукі можна вынайсьці атамную бомбу і тым самым наблізіць сьмерць, але навукa ня мае сілаў стварыць нічога, што дапаможа чалавеку вырвацца з лапаў старасьці, хваробаў і сьмерці.

З Пуранаў нам вядомая гісторыя Хіраньякашыпу. Гэты кароль дасягнуў вельмі высокага роўню матэрыяльнага разьвіцьця. Пры дапамозе сваіх матэрыяльных дасягненьняў, сілаю свайго невуцтва ён хацеў адолець няўмольную сьмерць. Ён заняўся такім суровым відам мэдытацыі, што жыхары ўсіх плянэтных сыстэмаў былі ўстрыжаныя ягонай містычнай сілай. Ён прымусіў створцу сусьвету, паўбога Брахму, спусьціцца да яго. І потым ён папрасіў у Брахмы дабраславеньня несьмяротнасьці – *амара*. Але Брахма адказаў, што гэта не ў ягоных сілах, бо нават ён, створца матэрыяльнага сьвету і валадар усіх плянэтаў, ня ёсьць *амарам*. Як заяўлена ў «Бхагавад-гіце» (8.17), працягласьць жыцьця Брахмы вельмі вялікая, але гэта яшчэ ня значыць, што ён несьмяротны.

Хіранья азначае «золата», а *кашыпу* – «мяккая пасьцеля». Гэтага падступнага чалавека цікавілі дзьве рэчы: грошы і жанчыны, і ён хацеў вечна цешыцца імі, дамогшыся неўміручасьці. Ён папрасіў у Брахмы мноства розных дабраславеньняў, спадзеючыся ўскосным спосабам выканаць сваё жаданьне стацца несьмяротным. А як Брахма сказаў, што ня можа надарыць яго неўміручасьцю, Хіраньякашыпу папрасіў Брахму паабяцаць, што яго ня зможа забіць ні чалавек, ні жывёліна, ні паўбог, ні якая-кольвек іншая жывая істота, што тычыцца да 8 400 000 відаў жыцьця. Ён таксама папрасіў зрабіць так, каб яго не маглі забіць ні на зямлі, ні ў паветры, ні ў вадзе і ніякаю зброяй. Хіраньякашыпу наўна меркаваў, што, атрымаўшы гэтыя дабраславеньні, ён зможа ўнікнуць сьмерці. Але ўрэшце, нягледзячы на тое, што Брахма выканаў усе ягоныя просьбы, ён усё ж быў забіты Вярхоўным Госпадам у вобразе паўчалавека-паўльва, Нрысімхі. Каб забіць яго, не спатрэбілася ніякае зброі – Госпад разадраў яго сваімі кіпцюрамі. Ён быў забіты не на зямлі, не ў вадзе і не ў паветры, а на каленях гэтай дзіўнай жывой істоты, якой ён ня мог нават уявіць.

З гэтага прыкладу відаць, што нават Хіраньякашыпу, самаму магутнаму з матэрыялістаў, ніякія пляны не дапамаглі атрымаць неўміручасьць. Чаго ж тады могуць дамагчыся нікчэмныя хіраньякашыпу нашых дзён, чые пляны бурацца кожнае імгненьне?

«Шры Ішпанішад» настаўляе нас спыніць аднабаковыя спробы выйграць змаганьне за існаваньне. Кожны зацята змагаецца за існаваньне, але законы матэрыяльнае прыроды такія няўмольныя, што ніхто ня можа абысьці іх. Каб атрымаць вечнае жыцьцё, чалавек павінен рыхтаваць сябе вярнуцца да Бога.

Працэс вяртаньня да Бога – асобная галіна ведаў, якую належыць вывучаць паводле такіх богаадкрытых ведыйскіх пісьмаў, як Упанішады, «Веданта-сутра», «Бхагавад-гіта» і «Шрымад-Бхагаватам». Таму, каб стаць шчаслівым у гэтым жыцьці і, пакінуўшы матэрыяльнае цела, знайсці вечнае, споўненае асалоды жыцьцё, чалавек павінен зьвярнуцца да гэтых сьвятых пісьмаў ды атрымаць зь іх трансцэндэнтныя веды. Абумоўленая жывая істота забылася пра свае вечныя стасункі з Богам і памылкова мяркуе, што апроч гэтага тленнага сьвету, у якім яна нарадзілася, нічога не існуе. Госпад міласьціва даў пералічаныя вышэй пісьмы людзям Індыі і іншыя сьвятыя пісьмы народам іншых краінаў, каб напамінь няпамятліваму чалавеку пра тое, што ягоны сапраўдны дом ня тут, не ў матэрыяльным сьвеце. Жывая істота мае духоўную прыроду, таму яна можа знайсці шчасьце, толькі вярнуўшыся ў свой духоўны дом.

Каб вярнуць жывыя істоты да Бога, Вярхоўны Госпад пасылае з Свайго валадарства адданных слугаў ці прыходзіць з гэтай місіяй Сам. Усе жывыя істоты – умілаваныя дзеці Бога, Ягоныя неад’емныя часьцінкі, таму, бачачы пакуты, якія мы ўвесь час адчуваем у матэрыяльным сьвеце, Госпад засмучаецца больш, чым мы самі. Гэтыя пакуты патрэбныя, каб ускосна напамінь нам пра нашую несумяшчальнасьць зь мёртвай матэрыяй. І разумныя жывыя істоты звычайна зьвяртаюць увагу на гэтыя напамінкі і прысьвячаюць сябе вывучэньню *відзы*, трансцэндэнтных ведаў. Чалавечае жыцьцё ёсьць самай спрыяльнай мажлівасьцю для паглыбленьня духоўных ведаў, таму таго, хто не скарыстаецца гэтаю мажлівасьцю, называюць *нарадхамам*, ніжэйшым зь людзей.

Шлях *авідзы*, то бо шлях дасканаленьня матэрыяльных ведаў дзеля пачуцьцёвых асалодаў, – гэта шлях паўторных нараджэньняў і сьмерцяў. Жывая істота духоўная, таму яна не нараджаецца і не памірае. Нарадзіны і сьмерць маюць дачыненне толькі да вонкавай абалонкі духоўнай істоты – ейнага цела. Сьмерць параўноўваюць з распрананьнем, а нарадзіны – з адзяваньнем вопраткі. Неразумныя людзі, цалкам паглынутыя разьвіцьцём *авідзы* (невуцтва), прымаюць гэта як належае. Зачараваныя характвам ілюзорнай энэргіі, яны зноў і зноў адчуваюць тыя ж пакуты, так і не зрабіўшы ніякіх высноваў з урокаў, пададзеных ім законамі прыроды.

Вось чаму чалавеку трэба імкнуцца спасьцігнуць *відзью*, трансцэндэнтныя веды. У балючым матэрыяльным стане варта, наколькі гэта мажліва, абмежаваць пачуцьцёвыя асалоды. Неабмежаваныя пачуцьцёвыя асалоды ў матэрыяльных варунках вядуць да невуцтва і сьмерці. Жывыя істоты надзеленыя духоўнымі пачуцьцямі. Кожная жывая істота ў сваёй спрадвечнай духоўнай форме валодае ўсімі пачуцьцямі, якія ў абумоўленым стане пакрытыя матэрыяльным целам і розумам і дзеюць як матэрыяльныя пачуцьці. Дзейнасьць матэрыяльных пачуцьцяў ёсьць скажоным адлюстраваньнем дзейнасьці спрадвечных, духоўных пачуцьцяў. У сваім хворым стане духоўная душа пад матэрыяльным покрывам займаецца матэрыяльнай дзейнасьцю. Сапраўдныя пачуцьцёвыя асалоды даступныя душы толькі тады, калі яна вылучыцца ад хваробы матэрыялізму. Толькі ў сваёй чыстай духоўнай форме, не апаганенай матэрыяй, жывая істота можа адчуваць сапраўдныя пачуцьцёвыя асалоды. Хворы мае спачатку вылучыцца ад сваёй хваробы, і толькі пасля гэтага ён зможа зноў цешыцца жыцьцём. Таму мэтай чалавечага жыцьця павінны быць не перакручаныя пачуцьцёвыя асалоды, а вызваленьне ад матэрыяльнае хваробы. Абвастрэньне матэрыяльнае хваробы ня ёсьць пазнакаю ведаў, гэта пазнака *авідзы* (невуцтва). Каб акрыяць, чалавек мае не павялічваць тэмпературу цела ад 40 да 42 градусаў, а панізіць яе да нормы – 36,6 градусаў. Гэта павінна стацца мэтай чалавечага жыцьця. У сучасным матэрыялістычным грамадстве назіраецца тэндэнцыя да ўзмацненьня матэрыяльнае ліхаманкі, і жар ужо дасягнуў 42 градусаў у форме атамнай энэргіі. І ўсё гэта суправаджаецца галашэньнямі недалёкіх палітыкаў пра тое, што ў кожны момант сьвет можа ўзьляцець у паветра. Такі вынік

разьвіцця матэрыяльнае навукі ды занябаньня самае важнае сфэры жыцця – культуры духоўнага веданьня. «Шры Ішапанішад» папярэджвае, каб мы не ішлі гэтаю небяспечнаю дарогаю, што вядзе да сьмерці. Наадварот, мы павінны дасканаліць духоўныя веды, каб вырвацца з абдымкаў сьмерці.

Гэта не азначае, што трэба зусім перастаць клапаціцца пра цела. Гаворка ідзе не пра тое, каб спыніць усякую дзейнасьць. Гэта было б раўназначна таму, каб у спробах зьбіць жар імкнуцца давесці тэмпературу цела да нуля. Слушней будзе сказаць, што мы мусім імкнуцца «атрымаць максымальную карысьць зь нявыгоднае дамовы». Для паглыбленьня духоўных ведаў патрэбная дапамога гэтага цела і розуму, таму, каб дасягнуць свае мэты, мы павінны клапаціцца пра цела і розум. Трэба падтрымоўваць нармальную тэмпературу на ўзроўні 36,6 градусаў, і для дасягненьня гэтага вялікія мудрацы і сьвятыя Індыі распрацавалі праграму збалянсаванага разьвіцця духоўных і матэрыяльных ведаў. Яны ніколі не надужываюць свайго чалавечага інтэлекту дзеля задавальненьня хворых пачуцьцяў.

Дзейнасьць чалавека, апаганеная імкненьнем да пачуцьцёвых асалодаў, рэглямэнтуюцца ў Ведах сыстэмаю прынцыпаў, мэта якой – здабыцьцё вызваленьня. Гэтая сыстэма складаецца з рэлігіі, разьвіцця эканомікі, задавальненьня пачуцьцяў і вызваленьня. Але ў наш час людзі страцілі цікаўнасьць да рэлігіі і вызваленьня. У іх засталася толькі адна мэта ў жыцьці – задавальненьне пачуцьцяў, і для яе дасягненьня яны будуць пляны эканамічнага разьвіцця. Зьбітыя з панталыку людзі мяркуюць, што рэлігію ў грамадстве трэба падтрымоўваць, таму што яна спрыяе разьвіццю эканомікі, а эканоміка патрэбная для задавальненьня пачуцьцяў. І каб забясьпечыць чалавеку пачуцьцёвыя асалоды нават пасля сьмерці, у раі, існуе цэлая сыстэма рэлігійных рытуалаў. Аднак дасягненьне раю ня ёсьць сапраўднаю мэтаю рэлігіі. На самай рэчы шлях рэлігіі мае весці да самарэалізацыі. Разьвіцьцё эканомікі канечне толькі для таго, каб чалавек мог захоўваць цела ў нармальным, здаровым стане. Чалавек павінен весці здорае жыцьцё і мець цвярозь розум, толькі каб спасьцігнуць *відзью*, сапраўднае веданьне, якое ёсьць мэтаю чалавечага жыцця. Гэтае жыцьцё дадзенае нам не затым, каб працаваць як асёл, ці культываць *авідзью* і задавальняць свае пачуцьці.

Шлях *відзьі* дасканалы апісаны ў «Шрымад-Бхагаватам». Гэты твор падахвочвае чалавека прысьвяціць сваё жыцьцё зразуменьню Абсалютнае Праўды. Абсалютную Праўду разумеюць паступова, спачатку як Брахмана, потым як Параматму і, нарэшце, як Бхагавана (Асобу Бога). Спасьцігнуць Абсалютную Праўду можа толькі чалавек шырокіх поглядаў, які валодае ведамі і вызваліўся ад матэрыяльных прыхільнасьцяў, кіруючыся васьмнаццаццю прынцыпамі «Бхагавад-гіты», апісанымі ў камэнтары да *мантры* дзясятай. Галоўнаю мэтаю выкананьня гэтых васьмнаццаці прынцыпаў ёсьць дасягненьне трансцэндэнтнага адданага служэньня Асобе Бога. Таму ўсім людзям, незалежна ад іхных поглядаў, рэкамэндуецца вучыцца мастацтву адданага служэньня Госпаду.

Шлях, што гарантавана прыводзіць да мэты *відзьі*, апісвае Шрыла Рупа Госвамі ў сваёй кнізе «Бхакці-расамрыта-сіндху», якая перакладзеная намі на ангельскую мову пад назваю «Нэктар адданасьці». У «Шрымад-Бхагаватам» (1.2.14) шлях *відзьі* каротка апісаны ў наступных словах:

*tasmād ekena manasā
bhagavān sātvatām patih
śrotavyaḥ kīrtitavyaś ca
dhyeyaḥ pūjyaś ca nityadā*

«Таму трэба з поўнай сканцэнтраванасьцю ўвесь час слухаць апавяданьні пра Вярхоўнага Госпада, славіць, помніць Яго і пакланяцца Яму – абаронцу адданных».

Калі рэлігійнасьць, разьвіцьцё эканомікі і задавальненьне пачуцьцяў не скіраваныя на дасягненьне адданага служэньня Госпаду, то ўсе яны – толькі розныя формы невуцтва, як будзе сказана ў наступных *мантрах* «Шры Ішапанішад».

МАНТРА ДВАНАЦЦАТАЯ

अन्धं तमः प्रविशन्ति येऽसम्भूतिमुपासते।
ततो भूय इव ते तमो य उ सम्भूत्यां रताः ॥१२॥

*andham tamaḥ praviśanti
ye 'sambhūtim upāśate
tato bhūya iva te tamo
ya u sambhūtyāṁ ratāḥ*

andham – невуцтва; *tamaḥ* – цемра; *praviśanti* – трапляюць; *ye* – тыя, хто; *asambhūtim* – паўбагам; *upāśate* – пакланяецца; *tataḥ* – чым тое; *bhūyaḥ* – яшчэ больш; *iva* – падобным парадкам; *te* – тыя; *tamaḥ* – цемра; *ye* – хто; *u* – таксама; *sambhūtyāṁ* – у Абсалюце; *ratāḥ* – занятыя.

Тыя, хто пакланяецца паўбагам, патрапяць у самыя змрочныя абшары невуцтва, але яшчэ ў большай ступені гэта тычыцца тых, хто пакланяецца безасабоваму Абсалюту.

КАМЭНТАР: Санскрыцкае слова *асамбхуці* ўжываецца ў дачыненні да тых, хто ня мае незалежнага існавання. А *самбхуці* – да Абсалютнай Асобы Бога, які абсалютна незалежны. У «Бхагавад-гіце» (10.2) Абсалютная Асоба Бога, Шры Крышна, кажа:

*na me viduḥ sura-gaṇāḥ
prabhavaṁ na maharṣayaḥ
aham ādir hi devānāṁ
maharṣiṇāṁ ca sarvaśaḥ*

«Ні процьмы паўбагоў, ні вялікія мудрацы ня ведаюць Маіх багацьцяў, бо Я – першасная прычына ўсіх паўбагоў і мудрацоў». Такім парадкам, Крышна ёсць крыніцаю тых сілаў, якімі надзеленыя паўбагі, вялікія мудрацы і містыкі. І хоць сілы, якімі яны валодаюць, велізарныя, але й яны абмежаваныя, таму ім вельмі цяжка зразумець, як Сам Крышна пры дапамозе Сваёй унутранай энэргіі зьяўляецца ў вобразе чалавека.

Усе філэзафы і вялікія *рышы*, містыкі, спрабуюць адрозьніць Абсалютнае ад адноснай рэальнасьці пры дапамозе сваіх мізэрных разумовых здольнасьцяў. Аднак такое можа прывесць іх толькі да нэгатыўнае канцэпцыі Абсалюта. Гэты мэтад не дае мажлівасьці спасьцігнуць які-колечы пазытыўны аспэкт Абсалюта. Вызначэньне Абсалюта праз адмаўленьне недасканалася. Такія вызначэньні падахвочваюць чалавека фармаваць сваю ўласную канцэпцыю, і ён можа пачаць уяўляць, што Абсалют павінен быць бяз формы і якасьцяў. Нэгатыўныя якасьці, якія прыпісваюцца Абсалюту, ёсць толькі інвэрсіяй адносных, матэрыяльных якасьцяў, і таму яны таксама адносныя. Такія ўяўленьні пра Абсалютнае ў лепшым выпадку могуць прывесць чалавека да ўсьведамленьня безасабовага зьзяньня Бога, якое называецца Брахманам, але зь іхнай дапамогай немажліва дасягнуць роўню ўсьведамленьня Бхагавана, Асобы Бога.

Спэкулятыўныя мысьляры ня ведаюць, што Абсалютнай Асобай Бога ёсць Крышна, і што безасабовы Брахман – гэта асьляпляльнае зьзяньне Ягонага трансцэндэнтнага цела, а Параматма, Звышдуша, – Ягоная ўсёпранікальная поўная праява. Ня ведаюць яны і таго, што Крышна мае вечную форму, споўненую вечнай асалоды і веданьня. Залежныя паўбагі і вялікія мудрацы памылкова ўважаюць Яго за магутнага паўбога, а зьзяньне Брахмана – за Абсалютную Праўду. Толькі адданыя Крышны, якія цалкам прысьвяцілі сябе служэньню Яму, ведаюць, што Ён – Абсалютная Асоба, і што ўсё існае паходзіць зь Яго. Такія адданыя ўвесь час зь любоўю служаць Крышну, крыніцы ўсяго існага.

У «Бхагавад-гіце» (7.20) сказана, што толькі неразумныя, зьбітыя з панталыку людзі, рухомыя моцным жаданнем пачуццёвых асалодаў, пакланяюцца паўбагам, каб развязаць свае часовыя праблемы. Жывая істота забыталася ў лябірынце матэрыяльнага існавання, і, каб знайсці вечную свабоду ў духоўным сьвеце, споўненым вечнай асалоды, жыцця і ведання, яна павінна скінуць зь сябе кайданы матэрыяльнага нявольніцтва. Таму «Шры Ішапанішад» ня раіць нам імкнуцца да часовага збавеньня ад тых ці іншых матэрыяльных праблемаў, пакланяючыся залежным паўбагам, якія здольныя надарыць нас толькі недаўгавечнымі выгодамі. Замест гэтага трэба пакланяцца Абсалютнай Асобе Бога, Крышну, які прываблівае ўсіх і можа назаўжды вызваліць нас ад матэрыяльнага нявольніцтва, забраўшы нас дамоў, назад да Бога.

У «Бхагавад-гіце» (7.23) заяўлена, што тыя, хто пакланяецца паўбагам, змогуць трапіць на плянэты гэтых паўбагоў: тыя, хто пакланяюцца Месяцу, трапляюць на Месяц, хто пакланяецца Сонцу – на Сонца і г. д. Сучасныя навукоўцы спрабуюць дасягнуць Месяца з дапамогаю ракетаў, але на самай рэчы падобныя спробы рабіліся і раней. Людзі зь іхнай разьвітай сьвядомасьцю з сваёй прыроды схільныя да касьмічных падарожжаў і таму імкнуцца дасягнуць іншых плянэтаў з дапамогаю касьмічных караблёў ці містычных сілаў, або пакланяючыся паўбагам, якія кіруюць той ці іншай плянэтай. У ведыйскіх пісьмах сказана, што чалавек можа дасягнуць іншых плянэтаў пры дапамозе кожнага з гэтых трох спосабаў, але самы пашыраны зь іх – пакланеньне паўбогу, які кіруе той ці іншай плянэтай. Так можна дасягнуць Месяца, Сонца і нават Брахмалокі, найвышэйшае плянэты сусьвету. Аднак усе плянэты матэрыяльнага сусьвету ёсьць толькі часовым прыстаньнем. Вечныя толькі Вайкунтхалокі, якія знаходзяцца ў духоўным сьвеце, і дзе кіруе Сам Бог-Асоба. У «Бхагавад-гіце» (8.16) Госпад Крышна пацвярджае гэта ў наступных словах:

*ā-brahma-bhuvanāl lokāḥ
punar āvartino 'rjuna
mām upetya tu kaunteya
punar janma na vidyate*

«Усе плянэты матэрыяльнага сьвету, ад найвышэйшай і да найніжэйшай, – гэта месца пакутаў, дзе кожны змушаны зноў і зноў нараджацца і паміраць. Але той, хто дасягнуў Маёй сядзібы, о сын Куныці, ужо ніколі не нарадзіцца тут».

«Шры Ішапанішад» паказвае, што той, хто пакланяецца паўбагам і трапляе на іхныя матэрыяльныя плянэты, па-ранейшаму застаецца ў найцямнейшым рэгіёне сусьвету. Сусьвет пакрыты гіганцкімі абалонкамі з матэрыяльных элемэнтаў і нагадвае какосавы гарэх, напалову запоўнены вільгаццю. Гэтае пакрыццё гермэтычнае, таму, каб расьсеяць непраглядную цемру, якая пануе ў сусьвеце, патрэбныя Сонца і Месяц. Звонку сусьвет атачае бязмежная прастора *брахмадж'ёці*, у якім плаваюць незлічоныя Вайкунтхалокі. Найвышэйшая і найвялікшая плянэта *брахмадж'ёці* – Крышналока, ці Галока Врындавана, на якой жыве Сам Шры Крышна, Вярхоўная Асоба Бога. Госпад Шры Крышна ніколі не пакідае Крышналокі. Ён заўсёды знаходзіцца там з Сваімі вечнымі спадарожнікамі, але ў той жа час Ён існуе паўсюль, ува ўсёй матэрыяльнай і духоўнай касьмічнай праяве. Гэта ўжо тлумачылася ў *мантры* чацьвёртай. Госпад, як сонца, бытуе ўсюды, і ўсё ж Ён знаходзіцца ў адным месцы, як і сонца, якое не адхіляецца ад сваёй арбіты.

Праблемы жыцця нельга развязаць, проста выправіўшыся на плянэту Месяц або на іншую плянэту, якая знаходзіцца вышэй або ніжэй за яе. Таму «Шры Ішапанішад» раіць нам не турбавацца ні пра які пункт прызначэньня ў гэтым цёмным матэрыяльным сусьвеце, а паспрабаваць вырвацца за ягоныя межы ды дасягнуць зіхатлівага валадарства Бога. Існуе шмат людзей, якія выдаюць сябе за вернікаў і здзяйсняюць рэлігійныя абрады толькі дзеля славы ці рэпутацыі. Такія псэўдарэлігійныя людзі не жадаюць пакідаць гэты сусьвет, каб дасягнуць духоўнага неба. Пад маркаю пакланеньня Госпаду яны хочуць аднаго – захаваць свой статус-кво ў матэрыяльным сьвеце. Прапаведуючы культ атэізму, атэісты й

імпэрсаналісты вядуць такіх неразумных псэўдавернікаў у найцямнейшыя рэгіёны сусьвету. Атэісты адкрыта адмаўляюць існаваньне Вярхоўнай Асобы Бога, а імпэрсаналісты падтрымоўваюць атэістаў, падкрэсьліваючы безасабовы аспект Вярхоўнага Госпада. Дагэтуль мы не знайшлі ў «Шры Ішапанішад» ніводнае *мантры*, якая адмаўляла б існаваньне Вярхоўнай Асобы Бога. У адной з *мантраў* было сказана, што Ён можа перасоўвацца хутчэй за ўсіх. Тыя, хто вандруе на іншыя плянэты, без сумневу, ёсьць асобамі, і калі Госпад можа перасоўвацца хутчэй за іх, то як жа Ён можа быць безасабовым? Безасабовая канцэпцыя Вярхоўнага Госпада – гэта ўсяго толькі іншая форма невуцтва, прычына якога крыецца ў недасканалым разуменьні Абсалютнае Праўды.

Недасьведчаньня рэлігійныя лідэры і вынаходнікі так званых увасабленьняў Бога, якія адкрыта парушаюць наказы ведыйскіх пісьмаў, мусяць будучь спусьціцца ў самыя цёмныя рэгіёны сусьвету, таму што яны ўводзяць у аблуду сваіх паслядоўнікаў. Звычайна імпэрсаналісты выдаюць сябе за ўвасабленьні Бога, і неразумныя людзі, якія ня маюць панятку пра ведыйскую мудрасьць, вераць ім. І калі гэтыя шарлатаны валодаюць нейкімі ведамі, то ў іхных руках яны больш небясьпечныя, чым невуцтва. Імпэрсаналісты нават не здзяйсняюць абрадаў пакланеньня паўбагам, рэкамэндаваных у пісьмах. Пісьмы рэкамэндуюць пры пэўных акалічнасьцях пакланяцца паўбагам, але ў той жа час у іх тлумачыцца, што ў большасьці выпадкаў у гэтым няма патрэбы. У «Бхагавад-гіце» (7.23) ясна заяўлена, што плёны пакланеньня паўбагам недаўгавечныя. Увесь сьвет ня вечны, а значыцца, усё, чаго мы дасягнулі ў цемры матэрыяльнага сьвету, таксама тленнае. Праблема ў тым, як знайсці сапраўднае, вечнае жыцьцё.

Госпад сьцьвярджае, што той, хто дасягае Яго пры дапамозе адданага служэньня (адзіным мэтадам, што вядзе да Асобы Бога), раз і назаўжды пазбаўляецца кайданоў нарадзінаў і сьмерці. Інакш кажучы, вызваленьне зь ціскоў матэрыі цалкам залежыць ад веданьня і адрачэньня, якія прыходзяць да таго, хто служыць Богу. А псэўдавернікі ня маюць ні веданьня, ні адрачэньня ад матэрыяльнае дзейнасьці. Большасьць зь іх хоча жыць у залатых кайданых матэрыяльнага нявольніцтва, прыкрываючыся альтруістычнай і філянтрапічнай дзейнасьцю, загрымаванай пад рэлігію. Дэманструючы фальшывыя рэлігійныя пачуцьці, яны напаказ займаюцца адданым служэньнем і ў той жа час робяць розныя грэшныя ўчынкі, а наіўныя людзі прымаюць іх за духоўных настаўнікаў і змагароў веры. Такія парушальнікі рэлігійных прынцыпаў не прызнаюць аўтарытэту ачар'яў, сьвятых настаўнікаў, якія належаць да ланцуга вучнёўскай пераемнасьці. Яны грэбуюць наказамі Ведаў: *ācāryopāsana* («Кожны павінен пакланяцца ачар'і»), і словамі «Бхагавад-гіты» (4.2): *evam paramparā-prāptam* («Гэтая найвышэйшая навука пра Бога перадавалася праз ланцуг вучнёўскае пераемнасьці»). Замест таго каб знайсці праўдзівага духоўнага настаўніка, яны ўводзяць людзей у зман ды абвяшчаюць сябе ачар'ямі, хоць самі нават не выконваюць прынцыпаў ачар'яў.

Гэтыя нягоднікі – самыя небясьпечныя элементы ў чалавечым грамадзтве. І таму што няма рэлігійнага ўраду, ім не пагражае пакараньне паводле законаў дзяржавы. Аднак у іх ня выйдзе ўнікнуць суду Ўсявышняга, які абвяшчае ў «Бхагавад-гіце», што зайздросьлівыя дэмань, якія ўбіраюцца ў адзеньні рэлігійных казаньнікаў, будучь зрынутыя ў найцямнейшыя рэгіёны пекла (Бхагавад-гіта 16.19-20). І «Шры Ішапанішад» пацьвярджае, што, скончыўшы сваю дзейнасьць у ролі духоўных настаўнікаў, якой яны займаюцца толькі дзеля пачуцьцёвых асалодаў, гэтыя «духоўныя лідэры» трапляюць на самыя агідныя плянэты сусьвету.

МАНТРА ТРЫНАЦЦАТАЯ

अन्यदेवाहुः सम्भवादन्यदाहुरसम्भवात्।
इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचक्षिरे ॥१३॥

*anyad evāhuḥ sambhavād
anyad āhur asambhavāt
iti śuśruma dhīrāṇām
ye nas tad vicacakṣire*

anyat – розны; *eva* – без сумневу; *āhuḥ* – сказана; *sambhavāt* – пакланеньне Вярхоўнаму Госпаду, прычыне ўсіх прычынаў; *anyat* – розны; *āhuḥ* – сказана; *asambhavāt* – пакланеньне таму, што ня ёсьць найвышэйшым; *iti* – такім парадкам; *śuśruma* – я пачуў пра гэта; *dhīrāṇām* – ад непарушных аўтарытэтаў; *ye* – хто (якія); *naḥ* – нам; *tad* – гэтую тэму; *vicacakṣire* – дасканалы паясьнілі.

Сказана, што пакланеньне найвышэйшай прычыне ўсіх прычынаў прыносіць адзін плён, а пакланеньне таму, што ня ёсьць найвышэйшым – іншы. Гэта пачута ад непарушных аўтарытэтаў, якія дасканалы паясьнілі ўсё.

КАМЭНТАР: У гэтай мантры тлумачыцца пра канечнасьць слуханьня непарушных аўтарытэтаў. Пакуль чалавек не пачуе сапраўднага ачар’ю, якога ня могуць вывесці з раўнавагі перамены матэрыяльнага сьвету, яму будзе закрыты доступ да трансцэндэнтных ведаў. Сапраўдны духоўны настаўнік, які пачуў *шруці-мантры*, то бо атрымаў ведыйскую мудрасьць ад іншага непакіснага ачар’і, ніколі ня стане сьцьвярджаць тое, пра што не напісана ў ведыйскай літаратуры. У «Бхагавад-гіце» (9.25) ясна сказана, што тыя, хто пакланяецца продкам (*nitam*), дасягаюць плянэты продкаў, закаранелыя матэрыялісты, якія хочуць заставацца тут, застаюцца ў гэтым сьвеце, а адданыя Госпаду, якія не пакланяюцца нікому, апроч Госпаду Крышны, найвышэйшай прычыне ўсіх прычынаў, дасягаюць Яго ў Ягоным духоўным небе. Гэтая мантра «Шры Ішапанішад» пацьвярджае, што розныя формы пакланеньня прыносяць розныя плёны. Калі мы пакланяемся Вярхоўнаму Госпаду, то абавязкова прыйдзем да Яго ў Ягоную вечную сядзібу, а калі пакланяемся паўбагам, у васобнасьці богу Сонца ці богу Месяца, то абавязкова апынемся на іхных плянэтах. Калі ж мы хочам заставацца на гэтай вартай жалю плянэце з усімі нашымі плянавымі камісіямі і палітыкай «латаньня дзірак», то, вядома, зможам зрабіць і гэта.

Ні ў адным аўтэнтчным пісьме ня сказана, што ў выніку ўсе дасягнуць адной мэты, незалежна ад таго, што яны робяць ды каму пакланяюцца. Неразумныя тэорыі такога роду высоўваюць самазваныя «духоўныя настаўнікі», якія не належаць да *парампары* – праўдзівага ланцуга вучнёўскай пераемнасьці. Сапраўдны духоўны настаўнік ня будзе сьцьвярджаць, што ўсе дарогі вядуць да адной мэты, і што гэтае мэты можа дасягнуць кожны, незалежна ад таго, як і каму ён пакланяецца: паўбагам, Усявышняму ці каму-колечы яшчэ. Кожнаму нармальнаму чалавеку няцяжка зразумець, што, сядячы на цягнік, ён даедзе толькі да таго месца, да якога купіў білет. Чалавек, які набыў білет да Калькуты, зможа прыехаць у Калькуту, але ніяк не ў Бамбэй. Але людзі, якія выдаюць сябе за духоўных настаўнікаў, азнаймуюць, што ўсякая дарога прывядзе чалавека да найвышэйшае мэты. Такія сьвецкія і кампрамісныя прапановы вабяць мноства неразумных істотаў, якія ганарацца сваімі дамарослымі мэтадамі духоўнага ўсьведамленьня. Аднак Веды не ўхваляюць іх. Той, хто не атрымаў ведаў ад сапраўднага духоўнага настаўніка, які належыць да прызнанага ланцуга вучнёўскай пераемнасьці, ня зможа дамагчыся ніякіх адчувальных вынікаў. Крышна кажа Арджуну ў «Бхагавад-гіце» (4.2):

*evaṁ paramparā-prāptam
imaṁ rājarṣayo viduḥ
sa kāleneha mahatā
yogo naṣṭaḥ parantapa*

«Так гэтая вялікая навука перадавалася праз ланцуг духоўных настаўнікаў, і яе разумелі пабожныя каралі. Але з часам ланцуг настаўнікаў перапыніўся, і гэтыя веды ў іхным першародным выглядзе былі згубленыя».

Да таго часу, калі Госпад Шры Крышна прыйшоў у гэты сьвет, прынцыпы *бхакці-бгэ*, сфармуляваныя ў «Бхагавад-гіце», былі ўжо моцна скажоныя. Таму Госпад меў аднавіць ланцуг вучнёўскае пераемнасці, і Ягоным першым вучнем стаўся Арджуна, самы блізкі сябар і адданы Госпада. Крышна проста сказаў Арджуну (Бхагавад-гіта 4.3), што той змог зразумець прынцыпы «Гіты» толькі таму, што быў Ягоным адданым і сябрам. Інакш кажучы, ня будучы адданым або сябрам Госпада, немажліва зразумець «Бхагавад-гіту». З гэтага таксама вынікае, што зразумець «Бхагавад-гіту» могуць толькі тыя, хто ідзе сьцежкаю Арджуны.

Цяпер многія людзі, якім няма ніякае справы ні да Арджуны, ні да Госпада Крышны, бяруцца перакладаць і інтэрпрэтаваць гэты ўзьнёслы дыялёг. Яны па-свойму тлумачаць вершы «Бхагавад-гіты» і, прыкрываючыся аўтарытэтам гэтага сьвятога пісьма, высоўваюць самыя недарэчныя ідэі. Такія тлумачы ня вераць ні ў Шры Крышну, ні ў Ягоную вечную сядзібу. Як жа тады яны могуць тлумачыць «Бхагавад-гіту»?

Крышна ясна сьцьвярджае, што толькі тыя, хто страціў розум, пакланяюцца паўбагам у разьліку на нікчэмныя ўзнагароды (Бхагавад-гіта 7.20, 23). На заканчэньне Крышна раіць кожнаму адкінуць усе іншыя спосабы пакланеньня і цалкам аддацца Яму (Бхагавад-гіта 18.66). Такую непакісную веру ў Вярхоўнага Госпада можа мець толькі той, хто пазбавіўся ўсіх наступстваў сваіх грахоў. Іншыя працягнуць заставацца на матэрыяльнай плятформе, чапляючыся за свае бессэнсоўныя рытуалы, і ніколі ня знойдуць праўдзівае дарогі, зьбітыя з панталыку цьверджаньнямі пра тое, што ўсе дарогі вядуць да адной мэты.

Ключавым у гэтай *мантры* «Шры Ішапанішад» ёсьць слова *sambhavāt*, што азначае «пакланеньне найвышэйшай прычыне». Госпад Крышна ёсьць спрадвечнай Асобай Бога, і ўсё існае паходзіць зь Яго. У «Бхагавад-гіце» (10.8) Госпад кажа:

*ahaṁ sarvasya prabhavo
mattaḥ sarvaṁ pravartate
iti matvā bhajante mām
budhā bhāva-samanvitāḥ*

«Я – выток ўсіх духоўных і матэрыяльных сьветаў. Усё паходзіць зь Мяне. Мудрацы, якія спасьціглі гэтую праўду, служаць і пакланяюцца Мне ўсім сэрцам».

У гэтым вершы Сам Госпад вельмі дакладна апісвае Сябе. Словы *sarvasya prabhavaḥ* указваюць на тое, што Крышна ёсьць створцам усіх жывых істотаў, у тым ліку Брахмы, Вішну і Шывы. Гэтыя тры галоўныя боствы матэрыяльнага сьвету створаныя Госпадам, бо Госпад ёсьць створцам усяго існага ў матэрыяльным і духоўным сьвеце. У «Атхарва-ведзе» (Гопала-тапані-ўпанішад 1.24) таксама заяўлена, што Госпад Шры Крышна існаваў да стварэньня Брахмы, і што гэта Ён адкрыў Брахму ведыйскую мудрасьць. Аналягічна гэтаму, у «Нараяна-ўпанішад» (1) сказана: «Потым Вярхоўная Асоба, Нараяна, пажадаў стварыць усіх жывых істотаў. Так ад Нараяны нарадзіўся Брахма. Нараяна стварыў усіх Праджапаці. Нараяна стварыў Індру. Нараяна стварыў восем Васу. Нараяна стварыў адзінаццаць Рудраў. Нараяна стварыў дванаццаць Адзіцьяў». Нараяна – гэта поўная экспансія Госпада Крышны, таму Нараяна і Крышна не адрозьніваюцца адзін ад аднаго. У той жа «Нараяна-ўпанішад» (4) сьцьвярджаецца: «Сын Дэвакі [Крышна] ёсьць Вярхоўным Госпадам». Тое, што найвышэйшаю прычынаю ўсяго існага ёсьць Нараяна, пацьвярджае нават Шрыпада

Шанкарачар’я, нягледзячы на тое, што ён не належыць да школы вайшнаваў (пэрсаналістаў). У «Атхарва-ведзе» (Маха-ўпанішад 1) заяўлена: «Спачатку не было ні Брахмы, ні Шывы, ні агню, ні вады, ні зорак, ні Сонца, ні Месяца, а быў адзін Нараяна. Але Бог не застаецца ў адзіноце. Ён стварае паводле Свайго жадання». У «Мокша-дхарме» Сам Крышна заяўляе: «Я стварыў усіх Праджапаці і Рудраў, якія ня ведаюць Мяне да канца, бо іх пакрывае Мая ілюзорная энэргія». У «Вараха-пуране» заяўлена: «Нараяна ёсць Вярхоўнай Асобай Бога. Зь Яго з’явіўся чатырохгаловы Брахма і Рудра, які потым стаўся ўсёведным».

Такім парадкам, уся ведыйская літаратура сьведчыць, што Нараяна, або Крышна, ёсць прычынай усіх прычынаў. У «Брахма-самхіце» (5.1) таксама сказана, што Шры Крышна – гэта Вярхоўны Госпад. Ён – Говінда (той, хто прыносіць радасьць усім жывым істотам) і спрадвечная прычына ўсіх прычынаў. Напраўду адукаваныя людзі ведаюць пра гэта ад вялікіх мудрацоў і зь Ведаў і таму надумваюць пакланяцца Госпаду Крышну, вытоку ўсяго існага. Такіх людзей называюць *будхамі*, адукаванымі людзьмі, бо яны пакланяюцца толькі Госпаду Крышну.

Перакананасьць у тым, што Крышна ёсць усім, прыходзіць да таго, хто зь верай і любоўю слухае, як пра гэта расказвае ачар’я, якога нішто ня можа вывесці з раўнавагі. Той, хто ня мае веры ў Госпада Крышну і любові да Яго, ніколі ня зможа зразумець гэтую простую праўду. У «Бхагавад-гіце» (9.11) Крышна называе такіх людзей *мудхамі* – неразумнымі, нібы аслы. Там сказана, што *мудхі* абсьмейваюць Асобу Бога, бо не валодаюць дасканалымі ведамі, якія дае чалавеку непарушны ачар’я. Той, каго можа вывесці з раўнавагі колазварот матэрыяльнай энэргіі, ня мае права рабіцца ачар’ем.

Перад тым як пачуць «Бхагавад-гіту», Арджуна, уцягнуты ў колазварот матэрыяльнай энэргіі і асьлеплены прыхільнасьцю да сям’і, грамадства і роду, страціў спакой і таму захацеў стаць чалавекалюбным маралістам, які нікому не прычыняе шкоды. Але, атрымаўшы ад Вярхоўнай Асобы ведыйскую мудрасьць, якая зьмяшчаецца ў «Бхагавад-гіце», і стаўшыся *будхам*, ён зьмяніў сваю думку і пачаў пакланяцца Госпаду Шры Крышну, паводле пляну якога адбылася бітва на Курукшэтры. Сваім змаганьнем з так званымі сваякамі Арджуна пакланяўся Госпаду і такім парадкам стаўся Ягоным чыстым адданым. Гэта мажліва толькі ў тым выпадку, калі чалавек пакланяецца сапраўднаму Крышну, а ня ўяўнаму «Крышну», выдуманаму неразумнымі людзьмі, якія ня ведаюць усіх тонкасьцяў навукі пра Крышну, выкладзенай у «Бхагавад-гіце» і «Шрымад-Бхагаватам».

Паводле «Веданта-сутры», *самбхута* – гэта крыніца ўсяго існага, апора, на якой усё трымаецца, і ёмішча, што застаецца пасля знішчэньня праяўленага сьвету (*janmādy asya yataḥ*). «Шрымад-Бхагаватам», натуральны камэнтар да «Веданта-сутры», складзены ейным аўтарам Шрылам В’ясадэвам, сьцьвярджае, што крыніца ўсіх эманацияў ня можа быць зьнежывелым каменем. Ён – *абхіджня*, што значыць «той, хто валодае абсалютнымі ведамі». Таму спрадвечны Госпад Шры Крышна кажа ў «Гіце» (7.26), што Яму вядома ўсё: мінулае, сучаснае і будучнае, і ніхто, улучаючы такіх паўбагоў, як Шыва і Брахма, ня ведае Яго ў дасканаласьці. Тыя, хто ня здольныя захоўваць спакой пасярод бурлівага акіяну матэрыяльнага існаваньня, ня маюць мажлівасьці да канца спазнаць Яго. Такія напаўпісьменныя «духоўныя лідэры» імкнуцца знайсці нейкі кампраміс, дэкляруючы чалавецтва як аб’ект пакланеньня. Яны не разумеюць, што такое пакланеньне – толькі міт, бо людзі ў большасьці сваёй недасканалыя. Спрабаваць рабіць гэта – усё адно што паліваць вадою лісьце дрэва, а не ягоны карань. Натуральна паліваць карань дрэва, але такія вечна занепакоеныя лідэры больш прывязаныя да лісьця, чым да караня, і, нягледзячы на бясконцыя струмені вады, што выліваюцца на лісьце, дрэва сохне ад нястачы вільгаці.

«Шры Ішапанішад» раіць паліваць карань, зь якога вырастаюць усе парасткі. Пакланеньне людзям, якое зводзіцца да здавальненьня іхных целавак патрэбаў, заўсёды недасканалае і таму не такое важнае, як служэньне душы. Душа – гэта той карань, які згодна з законам *кармы* спараджае цэлы розных тыпаў. Даваць людзям мэдычную, сацыяльную ці адукацыйную дапамогу ды адначасна пераразаць горла няшчасным жывёлінам на бойнях – гэта зусім не служэньне душы, жывой істоце.

Жывая істота ў целах розных тыпаў увесь час адчувае матэрыяльныя пакуты, звязаныя з нарадзінамі, старасцю, хваробамі і сьмерцю. Чалавечая форма жыцця дае шанец вырвацца з путаў матэрыяльнага існавання. І дзеля гэтага нам дастаткова аднавіць свае перапыненыя стасункі зь Вярхоўным Госпадам. Госпад Сам сходзіць у гэты матэрыяльны сьвет, каб заклікаць людзей аддацца Ёсявышняму (*самбхуту*). У рэчаіснасьці служыць чалавецтву толькі той, хто прапаведуе людзям, што яны павінны аддацца Вярхоўнаму Госпаду і зь любоўю пакланяцца Яму, укладаючы ў гэта ўсю сваю энэргію. Такі сэнс настаўленьняў трынаццатае мантры «Шры Ішапанішад».

Слуханьне апавяданьняў пра вялікія дзеі Вярхоўнага Госпада і ўслаўленьне іх – самы просты спосаб пакланеньня Яму ў гэты век трывогаў. Аднак спэкулятыўныя філёзафы лічаць, што дзеі Госпада – плод уяўленьня; таму яны ня хочуць слухаць пра іх і пачынаюць жангляваць словамі без усялякага зьместу, каб адцягнуць увагу даверлівага натоўпу. Замест таго каб слухаць апавяданьні пра дзеі Госпада Крышны, такія «духоўныя настаўнікі» рэклімуюць саміх сябе, падахвочваючы сваіх паслядоўнікаў славіць іх. Апошнім часам колькасьць такіх шарлатанаў значна ўзрасла, і чыстым адданым Госпада робіцца ўсё цяжэй бараніць людзей ад блюзьнерскае прапаганды падобных крывадушнікаў і псэўдаўвасабленьняў.

Упанішады ўскосна звяртаюць нашу ўвагу на спрадвечнага Госпада, Шры Крышну, але «Бхагавад-гіта», якая ёсьць квінтэсэнцыяй Упанішадаў, беспасярэдне ўказвае на Яго. Таму трэба спазнаваць Крышну такім, які Ён ёсьць, слухаючы пра Яго з «Бхагавад-гіты» і «Шрымад-Бхагаватам». Гэта паступова ачысьціць розум слухача ад дрэні. У «Шрымад-Бхагаватам» (1.2.17) сказана: «Слухаючы апавяданьні пра дзеі Госпада, адданы звяртае на сябе Ягоную ўвагу. Адпаведна, Госпад, які знаходзіцца ў сэрцы кожнай жывой істоты, дапамагае адданаму, даючы яму належныя настаўленьні». Гэта пацьвярджаецца і ў «Бхагавад-гіце» (10.10): *dadāmi buddhi-yogaṁ taṁ yena mām upayānti te*.

Настаўленьні, якія Госпад дае знутры, ачышчаюць сэрца адданага ад усялякага бруду, зробленага матэрыяльнымі *гунамі* жарсьці і невуцтва. Неадданыя цалкам знаходзяцца пад уплывам жарсьці і невуцтва. Жарсьць замінае чалавеку пазбавіцца матэрыяльных жаданьняў, а невуцтва не дазваляе яму ўзапраўду зразумець сябе і Госпада. Тым самым у чалавека, які знаходзіцца пад уплывам *гунаў* жарсьці і невуцтва, няма шанцаў усьвядоміць сваю духоўную прыроду, колькі б ён ні разыгрываў зь сябе рэлігійнага дзеяча. На адданага ж з ласкі Госпада *гуны* жарсьці і невуцтва перастаюць уплываць, і ён апынаецца пад уплывам *гуны* даброці, што ёсьць пазнакаю дасканаллага брахмана. Брахманам можа стаць кожны пры ўмове, што ён займаецца адданым служэньнем пад кіраўніцтвам сапраўднага духоўнага настаўніка. У «Шрымад-Бхагаватам» (2.4.18) таксама сказана:

*kirāta-hūṇāndhra-pulinda-pulkaśā
ābhīra-śumbhā yavanāḥ khasādayaḥ
ye 'nye ca pāpā yad-apāśrayāśrayāḥ
śudhyanti tasmai prabhaviṣṇave namaḥ*

«Кожная нізканароджаная істота можа ачысьціцца, калі будзе кіравацца настаўленьнямі чыстага адданага, бо магутнасьць Госпада бязьмежная».

Калі чалавек разьвівае якасьці брахмана, ён робіцца шчаслівым і з натхненьнем займаецца адданым служэньнем Госпаду. Навука пра Бога сама сабой адкрываецца яму. Разумеючы гэтую навуку, ён паступова вызваляецца ад матэрыяльных прыхільнасьцяў, і з ласкі Госпада ягоны ўтрапёны розум робіцца крыштальна чыстым. Той, хто дасягнуў гэтае стадыі, ёсьць вызваленай душой і можа ўсюды і ўва ўсім бачыць Госпада. Так у гэтай мантры «Шры Ішапанішад» апісваецца дасканаласьць *самбхаваты*.

МАНТРА ЧАТЫРНАЦЦАТАЯ

सम्भूतिं च विनाशं च यस्तद्वेदोभयं सह।
विनाशेन मृत्युं तीर्त्वा सम्भूत्याऽमृतमश्नुते॥१४॥

*sambhūtim ca vināśam ca
yas tad vedobhayaṁ saha
vināśena mṛtyuṁ tīrtvā
sambhūtyāmṛtam aśnute*

sambhūtim – вечная Асоба Бога, Ягонае трансцэндэнтнае імя, форма, гульні, якасьці і атрыбуты, разнастайнасьць Ягонае сядзібы і г. д.; *ca* – і; *vināśam* – часовыя матэрыяльныя праявы паўбагоў, людзей, жывёлінаў і інш. зь іхнымі падманнымі імёнамі, славай і г. д.; *ca* – таксама; *yah* – тыя, хто; *tat* – то; *veda* – ведае; *ubhayaṁ* – абодва; *saha* – разам з; *vināśena* – з усім, што падпадае зьнішчэньню; *mṛtyuṁ* – сьмерць; *tīrtvā* – перасягнуўшы; *sambhūtyā* – у вечным валадарстве Бога; *amṛtam* – неўміручасьцю; *aśnute* – цешыцца.

Належыць дасканала спасьцігнуць Асобу Бога, Шры Крышну, і Ягонае трансцэндэнтнае імя, форму, якасьці і гульні, гэтак жа як і часовае матэрыяльнае стварэньне зь ягонымі сьмяротнымі паўбагамі, людзьмі і жывёлінамі. Той, хто спазнаў гэта, топча сьмерць і падымаецца над эфэмэрнаю касьмічнаю праяваю, каб у вечным валадарстве Бога цешыцца вечным жыцьцём, споўненым асалоды і веданьня.

КАМЭНТАР: Дзякуючы так званаму навуковаму прагрэсу чалавечая цывілізацыя стварыла мноства матэрыяльных рэчаў, у тым ліку касьмічныя караблі і атамную энэргію. Але яна не змагла пазбавіць чалавека ад неміручасьці паміраць, ізноў нараджацца, старэць і пакутаваць ад хваробаў. Кожны раз, калі разумны чалавек пытаецца пра гэтыя пакуты ў так звананага навукоўца, той вельмі мудрагеліста адказвае, што матэрыялістычная навука не стаіць на месцы і ў будучнасьці зможа зрабіць чалавека несьмяротным, вечна маладым і непадуладным хваробам. Падобныя адказы даводзяць элемэтарнае неразумьне навукоўцамі фундамэнтальных законаў матэрыяльнае прыроды. У матэрыяльнай прыродзе ўсё падпарадкоўваецца строгім законам матэрыі і абавязанае прайсьці праз шэсьць стадыяў існаваньня: нарадзіны, рост, захаваньне, спараджэньне нашчадкаў, зьвяданьне і, нарэшце, сьмерць. Ніхто з тых, хто так ці інакш звязаны з матэрыяльнай прыродай, ня можа абысьці гэтыя шэсьць законаў быцьця. Таму ніхто – ні паўбог, ні чалавек, ні жывёліна, ні расьліна – ня можа жыць у матэрыяльным сьвеце вечна.

Працягласьць жыцьця ў розных відаў жывых істотаў можа быць рознаю. Госпад Брахма, галоўная жывая істота ў гэтым матэрыяльным сусьвеце, жыве шмат мільёнаў гадоў, тады як маленькі мікроб – усяго некалькі гадзінаў. Але ніхто ў матэрыяльным сьвеце ня можа жыць вечна. Тут усё нараджаецца ці ствараецца ў пэўных варунках, існуе на працягу нейкага часу, і калі гэта жывая істота, то яна расьце, нараджае да сабе падобных, паступова старэе і ўрэшце памірае. Згодна з гэтымі законамі, нават Брахмы (якіх мільёны ў розных сусьветах) рана ці позна павінны памерці. Таму ўвесь матэрыяльны сусьвет называецца Марцьялокай – прыстаньнем сьмерці.

Навукоўцы-матэрыялісты і палітыкі імкнуцца зрабіць сусьвет несьмяротным, таму што ня ведаюць пра неўміручасьць духоўнае прыроды. Прычына гэтага ў тым, што яны не знаёмыя зь ведыйскай літаратурай, якая споўненая мудрасьці сыпелага трансцэндэнтнага досьведу. Але, на жаль, сучасныя людзі ня хочуць атрымоўваць веды, якія зьмяшчаюцца ў Ведах, Пуранах і іншых сьвятых пісьмах.

Зь «Вішну-пураны» (6.7.61) мы даведваемся пра наступнае:

*viṣṇu-śaktiḥ parā proktā
kṣetrajñākhyā tathā parā
avidyā-karma-saṁjñānyā
tṛtīyā śaktir iṣyate*

Асоба Бога, Госпад Вішну, валодае рознымі энэргіямі, якія называюцца *para* (вышэйшая) і *anara* (ніжэйшая). Жывыя істоты тычацца да вышэйшай энэргіі. Матэрыяльная энэргія, пад уладай якой мы цяпер знаходзімся, ёсьць ніжэйшай энэргіяй. Гэтая энэргія, якая ахутвае жывыя істоты покрывам невуцтва (*avidyā*) і падахвочвае іх займацца кармічнаю дзейнасьцю, стварае матэрыяльны сьвет. Але ёсьць і іншая форма вышэйшай энэргіі Госпада, якая адрозьніваецца і ад матэрыяльнай энэргіі, і ад жывых істотаў. З гэтай найвышэйшай энэргіі створаная вечная, неразбуральная сядзіба Госпада, што пацвярджаецца ў «Бхагавад-гіце» (8.20):

*paras tasmāt tu bhāvo 'nyo
'vyakto 'vyaktāt sanātanaḥ
yaḥ sa sarveṣu bhūteṣu
naśyatsu na vinaśyati*

Усе матэрыяльныя плянэты – ніжэйшыя, сярэднія і вышэйшыя, улучаючы Сонца, Месяц і Вэнэру, – расьсеяныя па сусьвеце. Яны існуюць толькі на працягу жыцця Брахмы. Больш за тое, некаторыя ніжэйшыя плянэты зьнішчаюцца пад канец кожнага дня Брахмы, а на сьвітанку наступнага дня Брахма стварае іх зноў. На вышэйшых плянэтах час вылічаецца іначай, чым на Зямлі. Адна добы на многіх вышэйшых плянэтах роўныя зямному году. Пэрыяд з чатырох зямных эпохаў (Саці, Трэты, Двапары і Калі) роўны прыкладна дванаццаці тысячам гадоў паводле шкалы часу вышэйшых плянэтаў. Гэты пэрыяд часу, памножаны на тысячу, складае адзін дзень Брахмы, і гэтулькі ж доўжыцца ягоная ноч. Такія дні і ночы складаюцца ў месяцы і гады. Брахма жыве сто такіх гадоў, і пад канец ягонага жыцця ўвесь праяўлены сусьвет зьнішчаецца.

Калі настае ноч Брахмы, насельнікі вышэйшых плянэтаў, у склад якіх уваходзяць Сонца і Месяц, і жывыя істоты, якія насяляюць плянэтную сыстэму Марцьялока (Зямлю), а таксама ніжэйшыя плянэты сусьвету, занураюцца ў воды патопу. На працягу гэтага часу ніводная жывая істота, ніводная форма жыцця не знаходзіцца ў праяўленым стане, хоць іхнае духоўнае існаваньне працягваецца. Гэты непраяўлены стан быцця мае назву *ав'якта*. Пад канец жыцця Брахмы, калі гіне ўвесь сусьвет, таксама настае пэрыяд *ав'якты*. Аднак апроч гэтых двух непраяўленых станаў быцця існуе іншая непраяўленая прырода – духоўная атмасфэра, ці духоўнае неба, з мноствам плянэтаў, якія існуюць вечна і не спыняюць свайго існаваньня, нават калі пад канец жыцця Брахмы ўсе плянэты ўнутры гэтага матэрыяльнага сусьвету зьнішчаюцца. Матэрыяльны сьвет складаецца з мноства матэрыяльных сусьветаў, кожным зь якіх кіруе свой Брахма. Уся гэтая касмічная праява, якая знаходзіцца пад кіраўніцтвам розных Брахмаў, складае толькі адну чвэрць энэргіі Госпада (*экапад-вібхуці*), і гэтая энэргія называецца ніжэйшай. Духоўная прырода, непадуладная Брахму, называецца *трыпад-вібхуці* (яна складае тры чвэрці энэргіі Госпада). Гэта – найвышэйшая энэргія, *пара-пракрыці*.

Абсалютным валадаром духоўнае прыроды ёсьць Госпад Шры Крышна. Як сказана ў «Бхагавад-гіце» (8.22), да Яго можна наблізіцца толькі пры дапамозе беспрымешкавага адданага служэньня, ніякі іншы мэтад – ні *г'яна* (філязофія), ні *ёга* (містыцызм), ні *карма* (дзейнасьць дзеля асалоды ейнымі плёнамі) – для гэтага не падыходзіць. *Кармі*, то бо тыя, хто працуе толькі дзеля плёнаў свае працы, могуць трапіць на плянэты Сваргалокі, у лік якіх уваходзяць Сонца і Месяц. *Г'яні* і *ёгі* могуць дасягнуць яшчэ больш высокіх плянэтаў, такіх, як Махарлока, Тапалока і Брахмалока, а калі пры дапамозе адданага служэньня яны разьвіваюць у сабе яшчэ больш узынёслыя якасьці, то атрымоўваюць мажлівасьць увайсці ў

духоўны сьвет, у зіхатлівую касьмічную атмасфэру духоўнага неба (Брахман) ці на плянэты Вайкунтхі, у залежнасьці ад роўню свайго духоўнага разьвіцьця. Аднак несумнеўна, што той, хто ня мае досьведу адданага служэньня, ня зможа трапіць на духоўныя плянэты Вайкунтхі.

На матэрыяльных плянэтах кожны, пачынаючы з Брахмы і сканчаючы мурашкай, імкнецца панаваць над матэрыяльнай прыродай. Гэта называецца матэрыяльнай хваробай. Пакуль жывая істота ня вылечыцца ад гэтай хваробы, яна будзе змушаная зноў і зноў зьмяняць целы, прымаючы форму то чалавека, то паўбога, то жывёліны. Але, якое б цела яна ні атрымала, урэшце ёй давядзецца перайсьці ў непраяўлены стан, у якім знаходзяцца жывыя істоты падчас двух тыпаў зьнішчэньня сусьвету – на працягу ночы Брахмы і пад канец жыцьця Брахмы. Калі ж мы хочам вырвацца з гэтага колазвароту нараджэньняў і сьмерцяў ды пазбавіцца ўласьцівых яму старасьці і хваробаў, то павінны паспрабаваць трапіць на духоўныя плянэты, дзе можна жыць вечно, маючы кантакты з Госпадам Крышням або Ягонымі поўнымі экспансіямі, формамі Нараяны. Госпад Крышна й Ягонья поўныя экспансіі пануюць на кожнай зь незлічоных духоўных плянэтаў, і гэты факт пацьвярджаюць *шруці-мантры*: *eko vaśī sarva-gaḥ kṛṣṇa īdyaḥ / eko 'pi san bahudhā yo 'vabhāti* (Гопала-тапані-ўпанішад 1.3.21).

Ніхто ня можа падпарадкаваць сваёй уладзе Крышну, таму абумоўленыя душы спрабуюць падпарадкаваць сваёй уладзе матэрыяльную прыроду, але ў выніку самі трапляюць пад уладу ейных законаў, якія выракаюць іх на мукі паўторных нараджэньняў і сьмерцяў. Госпад прыходзіць у гэты сьвет, каб аднавіць прынцыпы рэлігіі, галоўным зь якіх ёсьць выхаваньне ў чалавеку пакорлівасьці Ягонай волі. Такое апошняе настаўленьне Госпада ў «Бхагавад-гіце» (18.66): *sarva-dharmān parityajya mām ekaṁ śaraṇaṁ vraja* – «Пакінь усе іншыя шляхі і проста аддайся Мне». На няшчасьце, неразумныя людзі ператлумачылі гэты самы важны наказ на свой лад і рознымі спосабамі ўводзяць людзей у аблуду. Людзей заклікаюць адкрываць шпіталі, але ня кажуць ім, што яны павінны навучыцца адданаму служэньню, каб увайсці ў духоўнае валадарства. Іх вучаць цікавіцца толькі дзейнасьцю, якая прыносіць часовую палёгку, але якая ніколі не прынясе жывой істоце сапраўднага шчасьця. Яны засноўваюць разнастайныя грамадзкія і напаяфіцыйныя арганізацыі, спадзеючыся ўтаймаваць разбуральныя сілы прыроды, але ня ведаюць, якім парадкам улагодзіць неадольную прыроду. Многія людзі славяцца вялікімі знаўцамі «Бхагавад-гіты», але гэтыя «знаўцы» ня ўбачылі рэкамэндаванага ў «Гіце» мэтаду, пры дапамозе якога можна ўлагодзіць матэрыяльную прыроду. У «Бхагавад-гіце» (7.14) ясна зазначана, што адзіны спосаб улагодзіць магутную прыроду – гэта абудзіць у сабе сьвядомасьць Бога.

У гэтай *мантры* «Шры Ішапанішад» тлумачыцца, што кожны павінен адначасна ведаць і *самбхуці* (Бога-Асобу), і *вінашу* (часовую матэрыяльную праяву). Ведаючы толькі часовую матэрыяльную праяву, немажліва нічога выратаваць, бо ў прыродзе ўсё ўвесь час разбураецца. Будаваньне шпіталяў таксама нікога не абароніць ад разбуральных сілаў прыроды. Выратавацца можа толькі той, хто валодае дасканалымі ведамі пра вечнае жыцьцё, споўненае асалоды і веданьня. Уся ведыйская культура скіраваная на тое, каб навучыць людзей таму, як атрымаць вечнае жыцьцё. Людзі часта ашукваюцца часовымі прывабнымі рэчамі, заснаванымі на пачуцьцёвых задавальненьнях, але служэньне аб'ектам пачуцьцяў адначасова ўводзіць у зман і спрыяе дэградацыі.

Таму мы павінны выратавацца самі і паказаць сваім блізкім дарогу, якая вядзе да збавеньня. Праўда ня можа падабацца ці не падабацца. Яна проста існуе. Калі мы хочам вырвацца з колазвароту нараджэньняў і сьмерцяў, то павінны заняцца адданым служэньнем Госпаду. Тут ня можа быць ніякіх кампрамісаў. Гэта проста канечнасьць.

МАНТРА ПЯТНАЦАТАЯ

हिरण्मयेन पात्रेण सत्यस्यापिहितं मुखम्।
तत्त्वं पूषन्नपावृणु सत्यधर्माय दृष्टये॥१५॥

*hiraṇmayena pātreṇa
satyasyāpihitam mukham
tat tvam pūṣann apāvṛṇu
satya-dharmāya dr̥ṣṭaye*

hiraṇmayena – залацістым зьяньнем; *pātreṇa* – асьляпляльнай заслонай; *satyasya* – Найвышэйшае Праўды; *apihitam* – утоенае; *mukham* – аблічча; *tat* – гэтую заслону; *tvam* – Сябе; *pūṣan* – той, хто падтрымоўвае ўсё; *apāvṛṇu* – калі ласка, здымі; *satya* – чыстаму; *dharmāya* – адданаму; *dr̥ṣṭaye* – каб зьявіць.

О мой Госпад, апора ўсяго жывога, Тваё сапраўднае аблічча ўтоенае Тваім асьляпляльным зьяньнем. Здымі ж гэтую заслону і зьяві Сябе Твайму чыстаму адданаму.

КАМЭНТАР: У «Бхагавад-гіце» (14.27) Госпад апісвае асьляпляльнае зьяньне Свайго цела (брахмадж'ёці) наступным парадкам:

*brahmaṇo hi pratiṣṭhāham
amṛtasyāvyayasya ca
śāśvatasya ca dharmasya
sukhasyaikāntikasya ca*

«Я – аснова безасабовага Брахмана, несмяротнага, незьнішчальнага і вечнага, які ёсьць цэнтрам найвышэйшай, спрадвечнай асалоды». Брахман, Параматма і Бхагаван – гэта тры аспэктывы адной і той жа Абсалютнае Праўды. Брахман – гэта аспэкт, які лягчэй за ўсё ўспрымаецца пачаткоўцам; Параматма (Звышдуша) – спасьцігаецца тымі, хто пайшоў далей; а ўсьведамленьне Бхагавана – гэта канчатковае ўсьведамленьне Абсалютнае Праўды. Гэта пацвярджаецца ў «Бхагавад-гіце» (7.7), дзе Госпад Крышна кажа, што Ён – найвышэйшая праява Абсалютнае Праўды: *mattaḥ parataram nānyat*. Такім парадкам, Крышна ёсьць крыніцай і брахмадж'ёці, і ўсёпранікальнае Параматмы. Далей у «Бхагавад-гіце» (10.42) Крышна кажа:

*atha vā bahunaitena
kiṁ jñātena tavārjuna
viṣṭabhyāham idam kṛtsnam
ekāmśena sthito jagat*

«Але навошта табе, о Арджуна, ведаць усе гэтыя дэталі? Адной Сваёй часткай Я праймаю і падтрымоўваю ўвесь сусьвет». Тым самым пры дапамозе адной з Сваіх поўных частак – усёпранікальнае Параматмы – Госпад падтрымоўвае ўсё матэрыяльнае касмичнае стварэньне. У духоўным сьвеце ўсё існае таксама трымаецца на Госпадзе. Таму ў дадзенай *ируці-мантры* «Шры Ішапанішад» Госпада называюць *пушан*, што значыць «той, хто падтрымоўвае ўсё існае».

Шры Крышна, Асоба Бога, заўсёды споўнены трансцэндэнтнай асалоды (*ānanda-mayo 'bhyāsāt*). Калі пяць тысячаў гадоў таму назад Крышна жыў у Врындаване, Ён увесь час, адпачатку Сваіх гульняў, знаходзіўся ў трансцэндэнтнай асалодзе. Забойства розных

дэманаў, такіх, як Агха, Бака, Путана і Праламба, было для Яго ўсяго толькі прыемнаю забаўкаю. Ён цешыўся з Сваёй маці, братам і сябрамі, калі жыў у Сваёй вёсцы. І калі Ён граў ролю гарэзлівага выкрадальніка масла, усе навокал адчувалі незямную асалоду ад Ягоных свавольстваў. Госпада называюць выкрадальнікам масла, але не затым, каб упікнуць Яго, бо, крадучы масла, Ён адорваў Сваіх чыстых адданных асалодаю. Усё, што Госпад рабіў у Врындаване, Ён рабіў дзеля таго, каб даць асалоду адданным, якія атачалі Яго. Госпад зьявіў Свае гульні, каб прывабіць спэкулятыўных філэзафаў ды акрабатаў так званае сыстэмы *хатха-ёгі*, тых, хто жадае знайсці Абсалютную Праўду.

У «Шрымад-Бхагаватам» (10.12.11) Шукадэва Госвамі так апісвае дзіцячыя гульні Госпада й Ягоных сяброў-пастушкоў:

*ittham satām brahma-sukhānubhūtyā
dāsyam gatānām para-daivatena
māyāśritānām nara-dārakeṇa
sākam vijāhruḥ kṛta-puṇya-puñjāḥ*

«Вярхоўны Госпад, Асоба Бога, якога *г'яні* разумеюць як безасабовага, споўненага асалоды Брахмана, якому адданыя пакланяюцца як Усявышняму, пакорліва служачы Яму, і якога сьвецкія людзі ўважаюць за звычайнага чалавека, гуляў з хлопчыкамі-пастушкамі, якія атрымалі такую мажлівасць дзякуючы вялікаму мноству пабожных учынкаў».

Такім парадкам, Госпад увесь час заняты трансцэндэнтнай дзейнасьцю з Сваімі духоўнымі спадарожнікамі, зь якімі Яго зьвязваюць любоўныя стасункі *шанты* (нэўтралітэту), *дасы* (служэньня), *сакх'і* (сяброўства), *ватсалы* (бацькоўскае любові) і *мадхур'і* (сужэнскае любові).

У пісьмах сказана, што Госпад ніколі не пакідае Врындавана-дхаму, таму слухна задаць пытаньне: якім спосабам Ён кіруе справамі стварэньня? Адказ на гэтае пытаньне дае «Бхагавад-гіта» (13.14-18): Параматма, поўная частка Госпада, ці Звышдуша, праймае ўсё матэрыяльнае стварэньне. Сам Госпад не прымае ўдзелу ў стварэньні, захаваньні і разбурэньні матэрыяльнага сьвету, але ў вобразе Сваёй поўнай экспансіі, Параматмы, Ён выступае прычынай усяго, што адбываецца ў сьвеце. Кожная жывая істота ёсьць *атмай*, душой, але Параматма, Звышдуша, – гэта найвышэйшая *атма*, якая кіруе ўсімі індывідуальнымі душаі.

Гэты мэтад зразуменьня Бога – вялікая навука. Прыхільнікі матэрыялістычнае *санкх'я-ёгі* ня йдуць далей аналізу дваццаці чатырох элемэнтаў матэрыяльнага стварэньня і мэдытацыі на іх. Ім практычна нічога не вядома пра *пурушу*, Вярхоўнага Госпада. Трансцэндэнталісты, якія трымаюцца імперсаналістычных поглядаў на прыроду Абсалюта, проста пазьбіваюцца панталыку асьляпляльным зьзяньнем *брахмадж'ёці*. Але той, хто хоча ўбачыць Абсалютную Праўду ўва ўсёй Ейнай поўнасьці, павінен спачатку ўстаць над дваццацьцю чатырма матэрыяльнымі элемэнтамі, а потым пранікнуць за Ейнае асьляпляльнае зьзяньне. «Шры Ішапанішад» паказвае на гэта ў малітве аб зьняцьці *хіранмая-патры*, асьляпляльнага зьзяньня, якое хавае Госпада. Пакуль ня здымецца гэтая заслона, і пакуль чалавек ня ўбачыць сапраўднага аблічча Вярхоўнай Асобы Бога, ён ня зможа цалкам спасьцігнуць Абсалютную Праўду.

Параматма, аспект асобы Бога, – гэта адна з трох Ягоных поўных экспансіяў, ці *вішну-таттва*ў, якія называюцца *пуруша-аватараі*. *Вішну-таттва*, зьмешчаная ўнутры сусьвету, вядомая як Кшырадакашаі Вішну. Уласна гэты Вішну ёсьць адным з трох галоўных бостваў сусьвету: Брахмы, Вішну і Шывы. Ён – усёпранікальная Параматма, Звышдуша, якая знаходзіцца ў сэрцы кожнай жывой істоты. Гарбхадакашаі Вішну – адзіная Звышдуша ўсіх жывых істотаў, а над імі стаіць Каранадакашаі Вішну, які ляжыць у Прычынным акіяне. Ён ёсьць створцам усіх сусьветаў. Сур'ёзныя паслядоўнікі сыстэмы *ёгі* могуць зь ейнаю дапамогаю выйсьці за межы сфэры дваццаці чатырох элемэнтаў сусьвету і наўпрост убачыць гэтыя *вішну-таттвы*. Вывучэньне эмпірычнай філязофіі дапамагае ўсьвядоміць безасабовае

брахмадж'єці, якое становіць сабой асьляпляльнае зьзяньне трансцэндэнтнага цела Госпада Шры Крышны. Тое, што *брахмадж'єці* – гэта зьзяньне, якое выпраменьвае Крышна, пацвярджаецца ў такіх ведыйскіх пісьмах, як «Бхагавад-гіта» (14.27) і «Брахма-самхіта» (5.40):

*yasya prabhā prabhavato jagad-aṇḍa-koṭi-
koṭiṣv aśeṣa-vasudhādi vibhūti-bhinnaṁ
tad brahma niṣkalam anantaṁ aśeṣa-bhūtaṁ
govindam ādi-puruṣaṁ tam ahaṁ bhajāmi*

«У мільёнах і мільёнах сусьветаў знаходзяцца незьлічоныя плянэты, на кожнай зь якіх унікальныя варункі жыцця. І ўсе гэтыя плянэты зьмешчаныя ў адным кутку *брахмадж'єці*. Гэтае *брахмадж'єці* ёсьць выпраменьваньнем Вярхоўнай Асобы Бога, Говінды, якому я пакланяюся». У гэтай *мантры* «Брахма-самхіты» адлюстраванае сапраўднае разуменьне Абсалютнай Праўды. *Шруці-мантра* «Шры Ішапанішад» пацвярджае тое, што сказана ў «Брахма-самхіце», указваючы шлях да ўсьведамленьня Абсалютнай Праўды. Дадзеная *мантра* «Шры Ішапанішад» – простая малітва, зьвернутая да Госпада, у якой Яго просяць зьняць заслону *брахмадж'єці* і адкрыць Сваё сапраўднае аблічча. Зьзяньне *брахмадж'єці* падрабязна апісанае ў некалькіх *мантрах* «Мундака-ўпанішад» (2.2.10-12):

*hiraṇmaye pare kośe
virajāṁ brahma niṣkalam
tac chubhram jyotiṣāṁ jyotis
tad yad ātma-vido viduḥ*

*na tatra sūryo bhāti na candra-tāraṇaṁ
nemā vidyuto bhānti kuto 'yam agniḥ
tam eva bhāntam anu bhāti sarvaṁ
tasya bhāsā sarvaṁ idaṁ vibhāti*

*brahmaivedam amṛtaṁ purastād brahma
paścād brahma dakṣiṇataś cottareṇa
adhaś cordhvaṁ ca prasṛtaṁ brahmai-
vedaṁ viśvaṁ idaṁ variṣṭhaṁ*

«У духоўным валадарстве, якое знаходзіцца за межамі абалонкаў матэрыяльнага сьвету, разьлітае бязмежнае зьзяньне Брахмана, не закранутае матэрыяльным агідзьдзе. Трансцэндэнталісты лічаць гэтае асьляпляльнае белае сьвятло крыніцай усякага сьвятла. У тым валадарстве няма патрэбы ў сонечным і месяцовым сьвятле, агні ці электрычнасьці. Напраўду, кожнае сьвятло, што ўспрымаецца ў матэрыяльным сьвеце, становіць сабою ўсяго толькі водбліск гэтага найвышэйшага сьвятла. Гэты Брахман знаходзіцца сьпераду і ззаду, на поўначы, на поўдні, на ўсходзе і на захадзе, а таксама зверху і зьнізу. Інакш кажучы, найвышэйшае зьзяньне Брахмана залівае і матэрыяльнае, і духоўнае неба».

Дасканалае веданьне – гэта разуменьне таго, што Крышна ёсьць першаснаю прычынаю зьзяньня Брахмана. Гэтыя веды можна атрымаць з такіх пісьмаў, як «Шрымад-Бхагаватам», у якім падрабязна выкладзеная навука пра Крышну. У «Бхагаватам» ягоны аўтар, Шрыла В'ясадэва, вызначыў, што розныя людзі, у залежнасьці ад глыбіні зразуменьня Найвышэйшае Праўды, апісваюць Яе або як Брахмана, або як Параматму, або як Бхагавана. Шрыла В'ясадэва нідзе ня кажа, што Найвышэйшая Праўда ёсьць *джывай*, звычайнай жывой істотай. Жывую істоту ні ў якім разе нельга ўважаць за ўсёмагутную Найвышэйшую Праўду. Будзь жывая істота ўсявышнім, ёй ня трэба было б маліць Госпада, каб Ён прыбраў Сваю асьляпляльна зіхатлівую заслону і дазволіў убачыць Ягонае сапраўднае аблічча.

Выснова такая, што безасабовага Брахмана ўсведамляе той, хто нічога ня ведае пра энэргіі Найвышэйшае Праўды. Той, хто ўсведамляе матэрыяльныя энэргіі Госпада, але нічога ці амаль нічога ня ведае пра духоўную энэргію, дасягае ўсведамленьня Параматмы. Такім парадкам, усведамленьне Брахмана і ўсведамленьне Параматмы – гэта частковае ўсведамленьне Абсалютнае Праўды. Аднак калі спадае заслона *xīranmāya-nātrī*, і чалавек усведамляе Шры Крышну, Вярхоўную Асобу Бога, разам з усімі Ягонымі энэргіямі, то ён разумее, што Госпад Шры Крышна, якога называюць Васудэвам, ёсьць усім: Брахманам, Параматмай і Бхагаванам – *vāsudevaḥ sarvam iti*. Ён – Бхагаван, карань дрэва, а Брахман і Параматма – Ягонья галіны.

У «Бхагавад-гіце» (6.46-47) праводзіцца параўнальны аналіз трох тыпаў трансцэндэнталістаў: тых, хто пакланяецца безасабоваму Брахману (*g'yaṇī*), тых, хто ўшаноўвае Параматму (*ṛgaṇī*), і адданых Госпада Шры Крышны (*bhaktāṇī*). Там заяўлена, што *g'yaṇī*, якія вывучаюць ведыйскую мудрасьць, лепшыя за звычайных *кармі*, што *ṛgī* стаяць нават вышэй за *g'yaṇī*, а тыя зь *ṛgaṇī*, якія аддаюць усе свае сілы служэньню Госпаду, ёсьць найлепшымі. Іншымі словамі, філэзаф лепш за таго, хто працуе дзеля асалоды плёнамі свае працы, містык лепшы за філэзафа, а з усіх *ṛgaṇī*-містыкаў лепш за ўсіх той, хто ідзе сыцяжынаю *бхакці-ṛgī*, увесь час займаючыся служэньнем Госпаду. І «Шры Ішапанішад» кіруе нас да гэтае дасканаласьці.

МАНТРА ШАСНАЦЦАТАЯ

पूषन्नेकर्षे यम सूर्य प्राजापत्य व्यूह रश्मीन् समूह तेजः ।
यत्ते रूपं कल्याणतमं तत्ते
पश्यामि योऽसावसौ पुरुषः सोऽहमस्मि ॥१६॥

*pūṣann ekarṣe yama sūrya prājāpatya
vyūha raśmīn samūha tejo
yat te rūpaṁ kalyāṇa-tamaṁ tat te paśyāmi
yo 'sāv asau puruṣaḥ so 'ham asmi*

pūṣan – о захавальнік; *eka-rṣe* – о спрадвечны філэзаф; *yama* – рэгулявальны прынцып; *sūrya* – канчатковая мэта *сураў* (вялікіх адданных); *prājāpatya* – зычлівец *праджанаці* (прабацькоў чалавецтва); *vyūha* – літасьціва прыбярэ; *raśmīn* – промні; *samūha* – літасьціва адвядзі; *tejah* – зьзяньне; *yat* – так, каб; *te* – Твая; *rūpaṁ* – форма; *kalyāṇa-tamaṁ* – найбольш спрыяльная; *tat* – якую; *te* – Тваю; *paśyāmi* – я мог бы бачыць; *yaḥ* – той, хто; *asau* – падобны да сонца; *asau* – той; *puruṣaḥ* – Вярхоўны Бог-Асоба; *saḥ* – я сам; *aham* – я; *asmi* – ёсьць.

О мой Госпад, о спрадвечны філэзаф, захавальнік сусьвету, о рэгулявальны прынцып, канчатковая мэта чыстых адданных, дабрадзей прабацькоў чалавецтва! Калі ласка, адвядзі зьзяньне Сваіх трансцэндэнтных промняў, каб я змог убачыць Тваю споўненую асалоды форму. Ты – вечны Вярхоўны Бог-Асоба, падобны да сонца, як і я.

КАМЭНТАР: Сонца й ягоныя промні яасна адзіныя. Аналягічна гэтаму, Госпад і жывыя істоты яасна не адрозьніваюцца адно ад аднаго. Сонца адно, а колькасьць часьцінак, зь якіх складаюцца ягоныя промні, бясконца. Сонечныя промні складаюць частку Сонца, Сонца ж разам з сваімі промнямі і ёсьць уласна Сонцам. Плянэта Сонца – сядзіба бога Сонца, і, аналягічна гэтаму, найвышэйшая духоўная плянэта, Галока Врындавана, якая вылучае зьзяньне *брахмадж'ёці*, – сядзіба Госпада, дзе Ён атрымоўвае асалоду ад Сваіх вечных гульняў. Гэта пацвярджаецца ў «Брахма-самхіце» (5.29):

*cintāmaṇi-prakara-sadmasu kalpa-vṛkṣa-
lakṣāvṛteṣu surabhīr abhipālayantam
lakṣmī-sahasra-śata-sambhrama-sevyamānaṁ
govindam ādi-puruṣaṁ tam ahaṁ bhajāmi*

«Я пакланяюся Говінду, адвечнаму Госпаду, прабацьку ўсіх жывых істотаў, які пасе кароваў, што выконваюць усе жаданьні, і жыве ў сядзібе зь філязофскага каменю, атачонай дрэвамі жаданьняў. Там Яму зь любоўю і глыбокаю павагаю служаць сотні і тысячы багіняў росквіту».

У «Брахма-самхіце» апісана, што *брахмадж'ёці* становіць сабою промні, якія вылучае найвышэйшая плянэта духоўнага сьвету, Галока Врындавана, аналягічна сонечным промням, якія вылучаюцца плянэтай Сонца. Пакуль чалавек не пранікне праз заслону асьляпляльнага зьзяньня *брахмадж'ёці*, ён ня зможа нічога даведацца пра валадарства Госпада. Асьлепленыя зьзяньнем *брахмадж'ёці*, філэзафы-імперсаналісты ня могуць зразумець ні сядзібы Госпада, ні Ягонае трансцэндэнтнае формы. Брак ведаў замінае ім зразумець споўненую асалоды трансцэндэнтную форму Госпада Крышны. Вось чаму ў гэтай малітве «Шры Ішапанішад» зьвяртаецца да Госпада з просьбай адвесьці асьляпляльнае зьзяньне *брахмадж'ёці* і даць мажлівасьць чыстаму адданаму ўбачыць Ягоную чароўную трансцэндэнтную форму.

Усведамляючы безасабовае *брахмадж'ёці*, чалавек на досведзе адчувае спрыяльны аспект Усявышняга. Усведамляючы Параматму, ці ўсёпранікальную асаблівасць Госпада, адчувае яшчэ больш спрыяльнае прасвятленьне. Але, наўпрост сустрэўшыся зь Вярхоўнай Асобай Бога, адданы адчувае самую жыватворную форму праяўленьня Ўсявышняга. Найвышэйшую Праўду ў гэтай *мантры* называюць першасным філэзафам, захавальнікам і дабрадзеям сусьвету, таму Яна ніяк ня можа быць безасабоваю. Такая выснова «Шры Ішапанішад». Слова *пушан* («захавальнік») асабліва важнае, бо, захоўваючы ўсе жывыя істоты, Госпад праяўляе асаблівы клопат пра Сваіх адданых. Перасягнуўшы безасабовае *брахмадж'ёці* і сузіраючы асабовы аспект Госпада і Ягоную найбольш спрыяльную вечную форму, адданы спасьцігае Абсалютную Праўду ў поўнай меры.

У сваёй кнізе «Бхагават-сандарбха» (3.1.3-6) Шрыла Джыва Госвамі кажа: «У поўным аб'ёме Абсалютную Праўду спасьцігаюць, усведамляючы Асобу Бога, таму што Госпад усёмагутны і валодае ўсімі трансцэндэнтнымі энэргіямі. Усведамленьне *брахмадж'ёці* не перадугледжвае поўнага разуменьня энэргіяў Абсалютнае Праўды, значыцца, усведамленьне Брахмана – гэта толькі частковае ўсведамленьне Асобы Бога. О дасведчаныя мудрацы, першы склад слова *бхагаван* (*бха*) мае два значэньні: першае – «той, хто забяспечвае ўсім патрэбным», другое – «абаронца». Другі склад (*га*) азначае «праваднік», «уладар» ці «створца». Склад *ван* паказвае на тое, што ўсе істоты знаходзяцца ў Ім, а Ён знаходзіцца ў кожнай істоце. Інакш кажучы, слова *бхагаван* азначае бязмежныя веды, уладу, энэргію, багацьце, сілу і ўплыў, у якіх няма ні кроплі матэрыяльнага агідзьдзя».

Госпад цалкам падтрымоўвае Сваіх чыстых адданых і паступова вядзе іх да дасканаласьці адданага служэньня. Як уладар Сваіх адданых Ён урэшце ўзнагароджвае іх жаданым плёнам адданага служэньня, даруючы ім Сябе. Зь беспрычыннае ласкі Госпада адданыя атрымваюць мажлівасць бачыць Яго. Тым самым Госпад дапамагае Сваім адданым дасягнуць найвышэйшае духоўнае плянэты, Галокі Врындаваны. Як створца, Госпад можа надарыць Свайго адданага ўсімі патрэбнымі якасьцямі, каб той мог у выніку дасягнуць Яго. Госпад – прычына ўсіх прычынаў. Іншымі словамі, як няма прычыны ўзьнікненьня Самога Госпада, Ён Сам ёсьць першаснай прычынай усяго існага. Такім парадкам, Ён атрымлівае асалоду ад Самога Сябе, выяўляючы Сваю ўнутраную энэргію. Вонкавая энэргія ня ёсьць Ягонаю беспасярэдняю праяваю, бо Ён распаўсюджвае Сябе ў Свае экспансіі (*пурушы*) і ў гэтых формах падтрымоўвае матэрыяльную праяву. Праз гэтыя экспансіі Ён стварае, падтрымоўвае і зьнішчае касьмічную праяву.

Жывыя істоты таксама ёсьць адзеленымі экспансіямі Асобы Бога, і, раз ужо некаторыя зь іх жадаюць панаваць, пераймаючы Вярхоўнага Госпада, Ён дазваляе ім увайсці ў касьмічнае стварэньне, каб яны маглі цалкам задаволіць сваё жаданьне панаваць. Бытнасьць неад'емных часьцінак Госпада, жывых істотаў, прыводзіць праяўлены сьвет у рух, запускаячы мэханізм дзеяньняў і рэакцыяў. Такім парадкам, жывым істотам даюцца ўсе мажлівасьці панаваць над матэрыяльнай прыродай, але праўдзівым валадаром застаецца Сам Госпад у форме Свае поўнае праявы, Параматмы (Звышдушы), якая ёсьць адной з *пуруша*-экспансіяў.

Напраўду, паміж жывой істотай (*атмай*) і Вярхоўным Госпадам (Параматмай), гэта значыць паміж душой і Звышдушой, велізарная розьніца. Параматма пануе, а *атма* падуладная, таму яны маюць дачыненне да розных катэгорыяў. Але, таму што Параматма цесна звязаная з *атмай*, Яе называюць заўсёдным спадарожнікам жывой істоты.

Усёпранікальны аспект Госпада, які існуе ўва ўсіх станах (няспаньня, сну, а таксама ў патэнцыйным (непраяўленым) стане) і які спараджае *джыва-шакці*, жыцьцёвую сілу, у форме як абумоўленых, так і вызваленых душаў, называюць Брахманам. Госпад ёсьць крыніцай як Параматмы, так і Брахмана, значыцца, урэшце ўсе жывыя істоты, усё існае выходзіць зь Яго. Той, хто зразумеў гэта, адразу прысьвячае сябе адданаму служэньню Госпаду. Такі чысты адданы Госпада, які валодае поўнымі ведамі, прывязаны да Яго ўсім сэрцам. І калі такія адданыя збіраюцца разам, яны не займаюцца нічым іншым, акрамя ўслаўленьня трансцэндэнтных дзеяў Госпада. Тыя, хто не дасягнуў роўню дасканаласьці

чыстых адданных і спазнаў толькі праяўленьні Госпада ў выглядзе Брахмана ці Параматмы, ня здольныя зразумець сэнс дзеянняў дасканалых адданных. Госпад Сам дапамагае чыстым адданым, укладаючы патрэбнае веданьне ў іхныя сэрцы. Выказваючы асаблівую прыхільнасьць да Сваіх адданных, Ён расьсейвае ўсю цемру невуцтва. Спэкулятыўныя філёзафы і *ĕgi* ня могуць сабе гэтага ўявіць, бо ў большай ці меншай ступені залежаць ад уласных здольнасьцяў ды намаганьняў. Як сказана ў «Катха-ўпанішад» (1.2.23), Госпада можа спазнаць толькі той, хто заслужыў Ягоную ласку, і ніхто іншы. Госпад даруе гэтую асаблівую ласку толькі Сваім чыстым адданым. Такім парадкам, у гэтай *мантры* «Шры Ішапанішад» гаворка ідзе пра ласку Госпада, якую ня можа праявіць *брахмадж'ёці*.

МАНТРА СЯМНАЦАТАЯ

वायुरनिलममृतमथेदं भस्मांतं शरीरम्।
ॐ क्रतो स्मर कृतं स्मर क्रतो स्मर कृतं स्मर ॥१७॥

vāyur anilam amṛtam
athedaṁ bhasmāntaṁ śarīram
om krato smara kṛtaṁ smara
krato smara kṛtaṁ smara

vāyuh – паветра жыцця; *anilam* – супольнае ёмішча паветра; *amṛtam* – неразбуральны; *atha* – зараз; *idam* – гэта; *bhasmāntam* – пасыля таго, як згарыць дашчэнту; *śarīram* – цела; *om* – о Госпад; *krato* – о той, хто атрымоўвае асалоду ад усіх ахвярапрынашэнняў; *smara* – калі ласка, успомні; *kṛtam* – усё, што я зрабіў; *smara* – калі ласка, успомні; *krato* – о найвышэйшы бэнэфіцыяр; *smara* – калі ласка, успомні; *kṛtam* – усё, што я зрабіў дзеля Цябе; *smara* – калі ласка, успомні.

Няхай гэтае тленнае цела згарыць дашчэнту, і няхай паветра жыцця зьліецца з усёй супольнасьцю паветра. Зараз, мой Госпад, успомні ўсе мае ахвяры і, таму што Ты ёсьць канчатковым бэнэфіцыярам, успомні, калі ласка, усё, што я зрабіў дзеля Цябе.

КАМЭНТАР: Тымчасовае матэрыяльнае цела ёсьць ні чым іншым, як вонкавай абалонкай душы. У «Бхагавад-гіце» (2.20) ясна сказана, што пасыля сьмерці матэрыяльнага цела жывая істота не зьнішчаецца і не губляе індывідуальнасьці. Жывая істота пры ўсіх акалічнасьцях захоўвае сваю індывідуальнасьць і форму. На самай рэчы гэтая матэрыяльная абалонка ня мае формы, таму што яна набывае свае абрысы ў адпаведнасьці з формаю незьнішчальнай асобы. Насуперак меркаваньню людзей зь бедным запасам ведаў, у сваім выточным стане ўсе жывыя істоты валодаюць формай. Гэтая *мантра* пацвярджае, што жывая істота працягвае існаваць і пасыля зьнішчэння матэрыяльнага цела.

У матэрыяльным сьвеце матэрыяльная прырода зь дзіўным майстэрствам стварае розныя віды целаў для жывых істотаў, якія адпавядаюць іхным схільнасьцям да пачуцьцёвых асалодаў. Таму, хто хоча харчавацца спаражненьнямі, прырода дае матэрыяльнае цела, якое ідэальна прыстасаванае для паглыненьня спаражненьняў, – цела сьвіньні. Той, хто жадае сілкавацца плоцьцю ды крывёй іншых жывых істотаў, можа атрымаць цела тыгры, якое мае патрэбныя для гэтага іклы ды кіпцюры. Чалавек, аднак, створаны не затым, каб харчавацца мясам ці спаражненьнямі. Нават самым прымітыўным зь людзей ня собіць есьці экскрэменты. Зубы чалавека добра прыстасаваныя для перажоўваньня садавіны і гародніны, але таксама маюцца два іклы, так што прымітыўныя людзі могуць есьці мяса, калі пажадаюць.

Але, як бы там ні было, матэрыяльныя целы і жывёлінаў, і людзей чужародныя жывой істоце. Яны мяняюцца ў залежнасьці ад таго, якое пачуцьцёвае задавальненьне яна жадае атрымоўваць. У працэсе эвалюцыі жывая істота ўвесь час мяняе целы. Калі ўвесь сьвет быў пакрыты вадой, жывыя істоты атрымоўвалі целы, прыстасаваныя для жыцця ў вадзе. Потым яны перайшлі ў расьлінную форму жыцця. З расьліны жывая істота абарачаецца ў чарвяка, з чарвяка – у птушку, з птушкі – у жывёліну, а з жывёліны – у чалавека. Чалавек, які валодае дасканалымі духоўнымі ведамі, знаходзіцца на самай высокай прыступцы эвалюцыйнае лесьвіцы, а вяршыня разьвіцця духоўнае сьвядомасьці апісаная ў дадзенай *мантры*: чалавек павінен пакінуць матэрыяльнае цела, якому накіравана зрабіцца попелам, і дазволіць паветру жыцця ўліцца ў вечнае ёмішча паветра. Жывая істота дзее ў сваім целе дзякуючы цыркуляцыі ў ім розных струменяў паветра, якія называюць *прана-ваю*. Ёгі галоўным парадкам вучацца кіраваць паветранымі плынямі ў сваім целе. Так душа паднімаецца з

аднаго круга паветра на іншы, пакуль не дасягае *брахма-рандхры*, самага высокага круга цыркулявання паветраных патокаў. Дасягнуўшы яго, дасканалы ёг атрымоўвае здольнасьць на сваё жаданьне перанесьціся на хоць якую плянэту сусьвету. Пры гэтым ён павінен пакінуць адно матэрыяльнае цела ды ўвайсьці ў іншае. Аднак найвышэйшае дасканаласьці ў гэтым працэсе жывая істота дасягае тады, калі канчаткова растаецца з матэрыяльным целам, пра што і тлумачыцца ў гэтай *мантры*. Такая душа ўваходзіць у духоўную атмасфэру, дзе атрымоўвае цела зусім іншага тыпу – духоўнае, нязьменнае і непадуладнае сьмерці.

Тут, у матэрыяльным сьвеце матэрыяльная прырода прымушае жывую істоту зьмяняць сваё цела празь ейнае прагненьне разнастайных пачуцьцёвых асалодаў. Розныя віды жыцьця, пачынаючы ад мікробаў і канчаючы істотамі, якія маюць дасканалыя матэрыяльныя целы, такімі, як Брахма і паўбагі, увасабляюць такога кшталту жаданьні жывой істоты. Усе жывыя істоты маюць матэрыяльныя целы розных формаў, і разумны чалавек бачыць іхнае адзінства не ў разнастайнасьці целаў, а ў духоўнай прыродзе жывых істотаў.

І ў целе сьвінні, і ў целе паўбога знаходзяцца аднолькавыя духоўныя іскры, якія ёсьць неад’емнымі часьцінкамі Вярхоўнага Госпада. Жывая істота атрымоўвае розныя целы ў залежнасьці ад сваіх пабожных ці грахоўных учынкаў. Чалавечае цела знаходзіцца на вельмі высокай прыступцы разьвіцьця і валодае цалкам разьвітай сьвядомасьцю. Паводле «Бхагавад-гіты» (7.19), самы дасканалы зь людзей пасьля многіх і многіх жыцьцяў, прысьвечаных спазнаньню праўды, аддаецца Госпаду. Працэс спазнаньня праўды дасягае кульмінацыі толькі тады, калі чалавек уручае сябе Вярхоўнаму Госпаду, Васудэву. Інакш нават той, хто спасьціг сваю духоўную прыроду, вымушаны будзе зноў упасьці ў матэрыяльную атмасфэру і заставацца ў ёй да таго часу, пакуль не ўсьвядоміць, што жывыя істоты ёсьць неад’емнымі часьцінкамі цэлага і ніколі ня змогуць самі стацца цэлым. Больш за тое, гэтая доля чакае нават тых, хто зьліўся з *брахмадж’ёці*.

Як мы ўжо ведаем з папярэдніх *мантраў*, *брахмадж’ёці*, якое эмануе з трансцэндэнтнага цэла Госпада, напоўненае духоўнымі іскрамі, індывідуальнымі істотамі з поўнаю сьвядомасьцю існаваньня. Часам у гэтых жывых істотаў узнікае жаданьне задавальняць свае пачуцьці, і таму яны трапляюць у матэрыяльны сьвет, дзе, падпарадкоўваючыся дыктату сваіх пачуцьцяў, становяцца ўяўнымі гаспадарамі. Жаданьне панаваць – гэта матэрыяльная хвароба жывой істоты, таму што, зачараваная матэрыяльнымі асалодамі, яна вымушаная перасяляцца ў гэтым сьвеце з аднаго цэла ў іншае. Зьліцьцё з *брахмадж’ёці* таксама ня сьведчыць пра поўнасьць ведаў жывой істоты. Толькі цалкам аддаўшыся Госпаду і разьвіўшы ў сабе схільнасьць да духоўнага служэньня, можна дасягнуць найвышэйшае дасканаласьці.

У гэтай *мантры* жывая істота моліць даць ёй мажлівасьць, пакінуўшы матэрыяльнае цела і растаўшыся з матэрыяльным жыцьцёвым паветрам, увайсьці ў духоўнае валадарства Бога. Адданы моліць Госпада ўспомніць усё, што ён зрабіў, і ўсе ахвяры, якія ён прынёс, пакуль ягонае матэрыяльнае цела не абярнулася ў попел. Ён уносіць гэтую малітву ў момант сьмерці, памятаючы пра ўсе свае мінулыя дзеянні і ўсьведамляючы сваю канчатковую мэту. Той, хто знаходзіцца пад уладаю матэрыяльнай прыроды, у апошні момант успамінае ўсе агідныя ўчынкі, зробленыя ім за час існаваньня ягонага матэрыяльнага цэла, таму пасьля сьмерці ён атрымоўвае іншае матэрыяльнае цела. «Бхагавад-гіта» (8.6) пацьвярджае гэтую праўду:

*yaṁ yaṁ vāpi smaran bhāvaṁ
tyajaty ante kalevaram
taṁ taṁ evaiti kaunteya
sadā tad-bhāva-bhāvitah*

«О сын Куныці, пра які б стан быцьця ні памятаў чалавек, пакідаючы цела, таго стану ён і дасягне ў наступным жыцьці». Так у момант сьмерці розум жывой істоты пераносіць яе разам зь ейнымі схільнасьцямі ў наступнае жыцьцё.

У адрозьненне ад прымітыўных жывёлінаў, чый розум неразвiты, чалавек, які памірае, можа памятаць учынкi, зробленыя iм пры жыццi, якія праплываюць у ягонай памяцi, быццам сны. Таму нават у гэты момант ягоны розум захоўвае матэрыяльныя жаданнi, якія перашкаджаюць яму атрымаць духоўнае цела i ўвайсцi ў духоўнае валадарства. Аднак адданыя, служачы Госпаду, развiваюць у сабе любоў да Яго. I нават калi адданы ня ўспомнiць у момант сьмерцi пра сваё служэньне Богу, Госпад не забудзе пра яго. Гэтую малiтву ўзносяць, каб нагадаць Госпаду пра ахвяры, прынесеныя адданым, але i без такога напамiну Госпад не забывае пра служэньне Свайго чыстага адданага.

У «Бхагавад-гiце» (9.30-34) Госпад апiсаў блiзкiя стасункi, якія зьвязваюць Яго з адданымi: «Нават калi чалавек, які займаецца адданым служэньнем, зробіць самы агiдны ўчынак, яго ўсё роўна трэба ўважаць за сьвятога, бо ён мае пэўнасьць iсьцi правiльнаю сьцяжынаю. Ён хутка робiцца дабрадзейным i атрымоўвае вечны супакой. О сын Куньцi, сьмела заяўляй кожнаму, што Мой адданы нiколі не загіне. О сын Партхi, аддаўшыся Мне, нават людзi нiзкага паходжаньня, жанчыны, *вайш'i* [гандляры] i *шудры* [рабочыя] могуць дасягнуць найвышэйшае мэты. Што ж тады казаць пра пабожных брахманаў, пра адданых i пра сьвятых каралёў? Таму, раз ужо ты апынуўся ў гэтым тленным, поўным пакутаў сьвеце, цалкам прысьвяцi сябе любоўнаму служэньню Мне. Заўсёды думай пра Мяне, стань Маім адданым, падай перада Мною нiцма i пакланяйся Мне. Цалкам сканцэнтраваны на Мне, ты абавязкова прыйдзеш да Мяне».

Шрыла Бхактiвiнода Тхакур так тлумачыць гэтыя вершы «Гiты»: «Трэба разумець, што адданы Крышны iдзе слушнай дарогай сьвятых, нават калi ён можа выглядаць *су-дурачарам*, то бо чалавекам небездакорнага характару. Варта правiльна зразумець сэнс слова *су-дурачара*. Абумоўленая душа вымушаная выконваць дзье функцыi: яна павiнна падтрымоўваць сваё фiзычнае iснаваньне й адначасова iсьцi шляхам самарэалiзацыi. Сацыяльнае становiшча, разумовае развiццё, гiгiена, аскетызм, харчаваньне ды самаабарона – усё гэта тычыцца падтрыманьня фiзычнага iснаваньня. Што ж да абавязку самарэалiзацыi, то чалавек выконвае яго, займаючыся адданым служэньнем Госпаду, што, сваiм парадкам, таксама зьвязана зь дзейнасьцю. Гэтыя дзье функцыi варта выконваць адначасова, таму што абумоўленая душа ня можа цалкам перастаць клапацiцца пра цела. Аднак доля энэргii, якую мы трацiм на дзейнасьць, зьвязаную з падтрыманьнем цела, памяншаецца прапарцыйна павелiчэньню долi энэргii, якая расходуюцца на адданае служэньне. Пакуль чалавек не дасягнуў пэўнага роўню адданага служэньня, застаецца мажлiвасьць выпадковага праяўленьня матэрыялістычных якасьцяў, але трэба адзначыць, што гэта ня можа працягвацца занадта доўга, бо з ласкi Госпада ён вельмi хутка пазбавiцца такіх хiбаў. Таму шлях адданага служэньня – адзiна дакладны шлях. Калi нехта знаходзiцца на слушнай дарозе, нават выпадковае праяўленьне матэрыялістычных якасьцяў не запынiць ягонага прасоўваньня да самарэалiзацыi».

Перавагi адданага служэньня не даступныя iмпэрсаналiстам, бо тыя прывязаны да безасабовага аспэкту Госпада – *брахмадж'ёцi*. Як было зазначана ў папярэднiх *мантрах*, iмпэрсаналiсты ня могуць выйсцi за межы *брахмадж'ёцi*, таму што ня вераць у тое, што Бог – асоба. Iх больш цiкавiць казуiстыка й абстрактныя фiлязофскiя канструкцыi, таму, як сьцьвярджаецца ў дванаццатай частцы «Бхагавад-гiты» (12.5), iхняя праца бясплённая.

Мажлiвасьцi, пра якія гаворыцца ў дадзенай *мантры*, можна лёгка здабыць, наладзiўшы заўсёдны кантакт з асабовым аспэктам Абсалютнае Праўды. Адданае служэньне Госпаду, у iснасьцi, складаецца зь дзевяцi трансцэндэнтных дзеяньняў: 1) слуханьня апавяданьняў пра Госпада; 2) праслаўленьня Госпада; 3) памятаньня пра Госпада; 4) служэньня лотасавым стопам Госпада; 5) пакланеньня Госпаду; 6) прамаўленьня малiтваў Госпаду; 7) служэньня Госпаду; 8) сяброўства з Госпадам; 9) поўнага самаадрачэньня ў iмя Госпада. Гэтыя дзевяць прынцыпаў адданага служэньня ўсе разам цi кожны паасобку дапамагаюць адданаму ўвесь час знаходзiцца ў кантакце з Госпадам, таму ў канцы жыцця адданаму няцяжка памятаць пра Госпада. Прыняўшы толькi адзiн з гэтых дзевяцi прынцыпаў, наступныя вядомыя адданыя Госпада здолелi дасягнуць найвышэйшае

дасканаласьці: 1) герой «Шрымад-Бхагаватам» Махараджа Парыкшыт дасягнуў жаданае мэты, слухаючы апавяданьні пра Госпада; 2) Шукадэва Госвамі, апавядальнік «Шрымад-Бхагаватам», дасягнуў дасканаласьці, услаўляючы Госпада; 3) Акрура дасягнуў жаданага выніку, узносячы Госпаду малітвы; 4) Махараджа Прахлада дасягнуў жаданага выніку, памятаючы пра Госпада; 5) Махараджа Прытху дасягнуў дасканаласьці, пакланяючыся Госпаду; 6) багіня росквіту Лакшмі дасягнула дасканаласьці, служачы лотасавым стопам Госпада; 7) Хануман дасягнуў жаданае мэты, беспасярэдне служачы Госпаду; 8) Арджуна дасягнуў жаданага выніку, сябруючы з Госпадам; 9) Махараджа Балі дасягнуў жаданае мэты, ахвяраваўшы Госпаду ўсё, што меў.

Фактычна, тлумачэньне сэнсу гэтае *мантры*, як і ўсіх іншых *мантраў* ведыйскіх гімнаў, у сыцінутым выглядзе прыводзіцца ў «Веданта-сутры», а больш падрабязна яны тлумачацца ў «Шрымад-Бхагаватам». «Шрымад-Бхагаватам» – сьпелы плод дрэва ведыйскае мудрасьці. У «Шрымад-Бхагаватам» гэтая *мантра* растлумачаная ў самым пачатку размовы паміж Махараджам Парыкшытам і Шукадэвам Госвамі. Слуханьне тлумачэньняў навукі пра Госпада і паўтарэньне пачутага ёсьць галоўнымі прынцыпамі адданага служэньня Богу, таму Махараджа Парыкшыт выслухаў увесь «Бхагаватам», расказаны Шукадэвам Госвамі. Махараджа Парыкшыт задаваў пытаньні Шукадэву, бо той быў найбольш выдатным духоўным настаўнікам сярод усіх вялікіх *ёгаў* і трансцэндэнталістаў таго часу. Самае важнае пытаньне, зададзенае Махараджам Парыкшытам, датычылася таго, у чым палягае абавязак чалавека, які стаіць на парозе сьмерці. Шукадэва Госвамі адказаў:

*tasmād bhārata sarvātmā
bhagavān īśvaro hariḥ
śrotavyaḥ kīrtitavyaś ca
smartavyaś cecchatābhayaṁ*

«Кожны, хто жадае пазбавіцца ад усіх пакутаў, павінен імкнуцца ўвесь час слухаць апавяданьні пра Вярхоўнага Госпада, памятаць пра Яго і ўслаўляць Яго, уладара ўсяго існага, які зьнішчае ўсе цяжкасьці, Звышдушу ўсіх жывых істотаў» (Бхагаватам 2.1.5). Так званыя цывілізаваныя людзі ўначы занятыя сном ці сэксам, а днём імкнуцца зарабіць як мага больш грошай на ўтрыманьне свайго сямейства ці ходзяць на закупы ў крамы. У людзей не застаецца часу на тое, каб размаўляць пра Вярхоўнага Госпада ці задаваць пытаньні пра Яго. Цяпер людзі ўсімі спосабамі спрабуюць адмаўляць існаваньне Бога, перш-наперш абвешчаючы Яго безасабовым, гэта значыць без пачуцьцёвага ўспрымання. Аднак у ведыйскай літаратуры, будзь то Ўпанішады, «Веданта-сутра», «Бхагавад-гіта» ці «Шрымад-Бхагаватам», заяўлена, што Госпад ёсьць сьвядомай істотай з пачуцьцямі, найвышэйшай сярод усіх жывых істотаў. Ягоньня слаўныя дзеі тоесныя Яму Самому. Таму ня варта марнаваць свой каштоўны час на тое, каб слухаць або гаварыць пра бессэнсоўную дзейнасьць палітыкаў ды так званых вялікіх людзей. Замест гэтага трэба арганізаваць сваё жыцьцё такім парадкам, каб кожная нашая сэкунда была прысьвечаная служэньню Богу. І «Шры Ішапанішад» падахвочвае нас да такое пабожнае дзейнасьці.

У момант сьмерці, калі ўсе функцыі арганізму будуць парушаныя, што ўсплыве ў памяці чалавека, калі ён не займаўся адданым служэньнем? Як ён зможа маліць усёмагутнага Госпада ўспомніць ягоньня ахвяры? Ахвяра азначае самаахвотную адмову ад задавальненьня сваіх пачуцьцяў. Варта навучыцца гэтаму майстэрству, займаючы свае пачуцьці адданым служэньнем Госпаду на працягу ўсяго жыцьця, так, каб у момант сьмерці можна было скарыстацца плёнам гэтага.

МАНТРА ВАСЯМНАЦЦАТАЯ

अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमउक्तिं विधेम ॥१८॥

*agne naya supathā rāye asmān
viśvāni deva vayunāni vidvān
yuyodhy asmaj juhurāṇam eno
bhūyiṣṭhām te nama-uktim vidhema*

agne – о мой Госпад, усёмагутны, як агонь; *naya* – літасьціва вядзі; *supathā* – правільнай дарогай; *rāye* – каб дасягнуць Цябе; *asmān* – нас; *viśvāni* – усе; *deva* – о мой Госпад; *vayunāni* – дзеянні; *vidvān* – дасьведчаны; *yuyodhi* – літасьціва ўстарані; *asmaj* – ад нас; *juhurāṇam* – усе перашкоды на дарозе; *enah* – усе заганы; *bhūyiṣṭhām* – незьлічоныя; *te* – Табе; *namaḥ uktim* – ушанаванні; *vidhema* – я прыношу.

О мой Госпад, усёмагутны, як агонь, я зноў і зноў схіляюся перад Табой, прыпадаючы да Тваіх лотасавых стопаў. О мой Госпад, вядзі мяне правільнай дарогай, каб я змог дасягнуць Цябе, і, як Ты ведаеш усё, што я зрабіў у мінулым, збаў мяне ад усіх наступстваў маіх грахоў, каб нішто не перашкаджала майму прагрэсу.

КАМЭНТАР: Калі адданы ўва ўсім залежыць ад Госпада і моліць Яго аб беспрычыннай ласцы, ён можа бесьперашкодна ісьці шляхам, які вядзе да дасканалай самарэалізацыі. У гэтай малітве, зьвернутае да Госпада, Яго параўноўваюць з агнём, таму што Ён здольны спаліць дашчэнт усе што заўгодна, у тым ліку і ўсе грахі адданай Яму душы. Як было апісана ў папярэдніх *мантрах*, Асоба Бога ёсьць сапраўдным, найвышэйшым аспэктам Абсалюта, а Ягоная безасабовая праява, *брахмадж'ёці*, – гэта асьляпляльнае зьяўленьне, якое хавае аблічча Госпада. Кармічная дзейнасьць, то бо шлях самарэалізацыі *карма-канда*, – ніжэйшая стадыя імкненьня да самарэалізацыі. Як толькі чалавек, які йдзе гэтым шляхам, адхіляецца, хай нават нязначна, ад рэгулявальных прынцыпаў Ведаў, ягоная дзейнасьць ператвараецца ў *вікарму*, гэта значыць у дзейнасьць, скіраваную супраць ейнага выканаўцы. Уведзеная ў зман жывая істота ўчыняе такія дзеянні толькі дзеля задавальненьня сваіх пачуцьцяў, і тым самым яны становяцца перашкодаю на шляху самарэалізацыі.

Самарэалізацыі можна дасягнуць толькі ў чалавечай форме жыцьця. Існуе 8 400 000 відаў жыцьця, зь якіх толькі чалавек, выхаваны ў традыцыях брахманскае культуры, мае шанец спазнаць Трансцэндэнтнае. Брахманская культура нясе такія вартасьці, як сумленнасьць, валоданьне сваімі пачуцьцямі, цяплівасьць, прастата, поўнасьць ведаў і непакіснасьць веры ў Бога. Рэч ня ў тым, што чалавек проста ганарыцца сваім высокім паходжаньнем. Як нараджэньне сынам уплывовага чалавека дае шанец стаць уплывовым чалавекам, гэтак і нараджэньне сынам брахмана дае шанец стаць брахманам. Але перавагі, якія атрымоўвае чалавек, нарадзіўшыся ў сям'і брахмана, яшчэ ня робяць яго брахманам. Каб стаць ім, ён павінен здабыць якасьці брахмана. Калі сын брахмана ганарыцца сваім паходжаньнем ды забывае пра тое, што павінен разьвіваць у сабе якасьці сапраўднага брахмана, ён дэградуе, выпадаючы з шляху самарэалізацыі, і, значыцца, не спраўляецца з місіяй, ускладзенай на яго як на чалавека.

У «Бхагавад-гіце» (6.41-42) Госпад запэўнівае нас, што *ёга-бхраштам*, душам, якія зышлі з шляху самарэалізацыі, у наступным жыцьці даецца шанец выправіцца дзякуючы нараджэньню ў сям'і пабожных брахманаў ці багатых гандляроў. Чалавек, які нараджаецца ў такіх сем'ях, мае больш мажлівасьцяў для самарэалізацыі. Але калі чалавек трапляе пад уплыў ілюзіі і няправільна выкарыстоўвае гэтыя перавагі, то ён губляе спрыяльныя мажлівасьці, якія дае яму чалавечая форма жыцьця, дадзеная ўсёмагутным Госпадам.

Рэгулявальныя прынцыпы такія, што кожны, хто кіруецца імі, паднімаецца з роўню кармічнае дзейнасці на ровень трансцэндэнтных ведаў. Пасля многіх і многіх жыццяў, прысвечаных вывучэнню трансцэндэнтнае мудрасці, чалавек дасягае дасканаласці і аддаецца Госпаду. Такая звычайная дарога. Але той, хто аддаецца адразу, пачаўшы адданае служэнне Госпаду, як рэкамэндуецца ў гэтай *мантры*, пераскоквае цераз пачатковыя ступені развіцця. Так заяўлена ў «Бхагавад-гіце» (18.66), Госпад адразу бярэ такую адданую Яму душу пад Сваё заступніцтва і вызваляе яе ад усіх наступстваў ейных грахоў. Дзейнасць у рамках *карма-канды* спалучаная зь нязмернымі грахоўнымі ўчынкамі, у той час як на шляху філзафскага развіцця (*г'яна-канды*) колькасць такіх дзеянняў скарачаецца. Але ў адданым служэнні Госпаду, на шляху *бхакці*, дзейнасць чалавека практычна не выклікае грахоўных наступстваў, таму што адданы Госпада набывае ўсе якасці Самога Госпада, ня кажучы ўжо пра якасці брахмана. Адданы аўтаматычна набывае кваліфікацыю дасведчанага брахмана, які мае права здзяйсняць ахвярапрынашэнні, нават калі адданы не нарадзіўся ў сям'і брахмана. Такая ўсёмагутнасць Госпада. Ён можа з'явіцца чалавека, народжанага ў сям'і брахмана, да прыніжанага роўню сабакаеда, і Ён таксама можа ўзвысіць нізкароднага сабакаеда вышэй за кваліфікаванага брахмана проста дзякуючы адданаму служэнню.

Усёмагутны Госпад знаходзіцца ў сэрцы кожнага, таму Ён можа даваць настаўленні сваім шчырым адданым, пры дапамозе якіх яны знойдуць дакладны шлях. Госпад дае такія настаўленні толькі Сваім адданым, нават калі яны самі жадаюць чагосьці іншага. Што да астатніх, то Госпад дазваляе ім дзейнічаць на свой страх і рызыку, але Свайму адданаму Госпад не дазваляе рабіць памылкі. У «Шрымад-Бхагаватам» (11.5.42) сказана:

*sva-pāda-mūlaṁ bhajataḥ priyasya
tyaktānya-bhāvasya hariḥ pareśaḥ
vikarma yac cotpatitaṁ kathañcid
dhunoti sarvaṁ hr̥di sanniviṣṭaḥ*

«Госпад такі добры да Свайго адданага, які знайшоў прытулак ля Ягоных лотасавых стопаў, што, нават калі той часам забытваецца ў сетках *вікармы* (дзейнасці, якая супярэчыць ведыйскім наказам), Госпад, які знаходзіцца ў сэрцы адданага, адразу ж выпраўляе ягоную памылку, бо адданыя вельмі дарагія Яму».

У гэтай *мантры* «Шры Ішапанішад» адданы моліць Госпада, каб Ён ачысціў ягонае сэрца. Чалавеку ўласціва памыляцца. Абумоўленая душа раз-пораз робіць памылкі, і адзіны спосаб засьцерагчыся ад гэтых міжвольных грахоў – гэта аддацца лотасавым стопам Госпада, каб Ён Сам веў абумоўленую душу праз жыццё, дапамагаючы ёй унікнуць усіх пастак, расставленых на ейнай дарозе. Тых, хто непадзельна аддаецца Яму, Госпад бярэ пад Сваё заступніцтва. Адпаведна, проста аддаўшыся Госпаду і падпарадкоўваючыся Ягоным наказам, можна развязаць усе свае праблемы. Такія наказы шчыры адданы атрымоўвае двума спосабамі: адзін – празь сьвятых, пісьмы і духоўнага настаўніка, а другі – праз Самога Госпада, які знаходзіцца ў сэрцы кожнага. Такім парадкам, цалкам прасьветлены ведыйскаю мудрасцю, адданы надзейна абаронены.

Ведыйская мудрасць трансцэндэнтная, яе немажліва атрымаць тымі спосабамі, якімі набываюць матэрыяльныя веды. Ведыйскія *мантры* можна зразумець толькі з ласкі Госпада і духоўнага настаўніка (*yasya deve parā bhaktir yathā deve tathā gurau*). Калі чалавек знайшоў сапраўднага духоўнага настаўніка, гэта значыць, што ён атрымаў ласку Госпада. Госпад прыходзіць да адданага ў вобразе духоўнага настаўніка. Напраўду, адданым кіруюць духоўны настаўнік, ведыйскія наказы і Сам Госпад знутры, таму адданаму не пагражае падзенне ў дрыгву матэрыяльнай ілюзіі. Тым самым, адданы надзейна абаронены, і яму гарантаванае дасягненне найвышэйшае дасканаласці. Дадзеная *мантра* толькі ўказвае на гэты працэс, а «Шрымад-Бхагаватам» (1.2.17-20) апісвае яго больш падрабязна: «Слуханне апавяданняў пра веліч Госпада і апяванне Ягонае славы само сабой ёсць пабожнаю

дзеінасьцю. Госпад – зычлівец усіх жывых істотаў, таму Ён хоча, каб кожны слухаў пра Яго і праслаўляў Яго. Дзякуючы слуханьню апавяданьняў пра веліч Госпада і апяваньню Ягонае славы чалавек ачышчаецца ад усяго непажаданага, і ягоная адданацьць Госпаду становіцца непахіснаю. На гэтай стадыі адданы разьвівае ў сабе брахманскія якасьці і цалкам выходзіць з-пад уплыву ніжэйшых *гунаў* прыроды (жарсьці і невуцтва). Дзякуючы адданаму служэньню ён атрымоўвае дасканалыя веды, і гэтак яму адкрываецца шлях, які вядзе да Госпада, і разуменьне таго, як ім ісьці. І калі ўсе ягоныя сумневы расьсейваюцца, ён становіцца чыстым адданым Госпада».

Так заканчваецца камэнтар Бхакціведанты да «Шры Ішапанішад», веданьня, якое набліжае чалавека да Крышыны, Вярхоўнай Асобы Бога.

Ілюстрацыі

Вярхоўная Абсалютная Праўда – Асоба Бога Шры Крышна. Ягоная трансцэндэнтная форма споўненая вечнасьці, веданьня й асалоды.

Параматма, Звышдуша, усёпранікальная праява Вярхоўнага Госпада, у якой Ён бытуе ў кожным атаме і ў сэрцы кожнай жывой істоты.

У матэрыяльных сусьветах жывыя істоты трапляюць у цыкль паўторных нарадзінаў і сьмерцяў, цыкль перасяленьня душы.

Дасягнуўшы *брахма-рандхры*, найвышэйшага паветранага цыклю, дасканалы ёг здольны на ўласнае жаданьне перанесьціся на іншую плянэту.

У трансцэндэнтнай сядзібе Госпада Крышны тысячы багіняў росквіту атачаюць Яго, служачы Яму з глыбокай павагай і любоўю.

Форма *арча* ня ёсць формаю, якая створаная на жаданьне або з прыхамаці таго, хто пакланяецца, але існуе вечна з усімі Сваімі атрыбутамі.

У Сваёй сядзібе Вярхоўны Госпад займаецца трансцэндэнтнымі гульнямі з Сваімі вечнымі спадарожнікамі, напрыклад, хлопчыкамі-паствушкамі Врындавану.

«Заўсёды думай пра Мяне, стань Маім адданым, пакланяйся Мне і ўшаноўвай Мяне. Так ты абавязкова прыйдзеш да Мяне. Я абяцаю табе гэта, бо ты – Мой дарагі сябар». (Бхагавад-гіта 18.65)

Пра аўтара

Яго Боская Міласць А.Ч. Бхакціведанта Свамi Прабхупада з'явіўся ў гэтым сьвеце ў 1896 г. у Калькуце (Індыя). Упершыню ён сустрэўся з сваім духоўным настаўнікам Шрылам Бхакцісіддхантам Сарасваці Госвамi ў Калькуце ў 1922 г. Бхакцісіддханту Сарасваці, выдатнаму вучонаму ў галіне рэлігіі і заснавальніку шасьцідзесяці чатырох Гаўдыя-матхаў (ведыйскіх таварыстваў), спадабаўся адукаваны малады чалавек, і ён пераканаў яго прысьвяціць сваё жыццё пашырэнню Ведаў. Так ён стаўся духоўным настаўнікам Шрылы Прабхупады, які праз адзінаццаць гадоў прыняў ад яго фармальнае пасьвячэнне ў вучні.

Пры першай іхнай сустрэчы Шрыла Бхакцісіддханта Сарасваці Тхакур папрасіў Шрылу Прабхупаду распаўсюджваць Ведаў на ангельскай мове. У наступныя гады Шрыла Прабхупада многа дапамагаў у дзейнасці Гаўдыя-матхаў, напісаў камэнтары да «Бхагавад-гіты» і ў 1944 г. пачаў выпускаць часопіс «Бэк ту Годхэд» («Назад да

Бога»), які выходзіў раз на два тыдні па-ангельску. Цяпер ягоныя вучні працягваюць друкаваць часопіс больш як на трыццаці мовах сьвету.

У 1947 г. Таварыства Гаўдыя-вайшнаваў, аддаючы даніну філязофскім спазнаньням Шрылы Прабхупады й ягонай адданасці Богу, прысвоіла яму тытул «Бхакціведанта». У 1950 г. у веку пяцідзесяці чатырох гадоў Шрыла Прабхупада адышоў ад сямейнага жыцця, прыняўшы *ванапрастху*, каб прысьвяціць увесь свой час навуковым заняткам і літаратурнай працы. Ён пасяліўся ў сьвятым горадзе Врындаване, дзе жыў у вельмі сціплай атмасфэры ў знакамітым храме Радха-Дамадары. Цягам некалькіх гадоў Шрыла Прабхупада быў цалкам паглынуты навуковымі і літаратурнымі заняткамі. У 1959 г. ён зрокся сьвету, прыняўшы *саньясу*. Акурат у храме Радха-Дамадары Шрыла Прабхупада пачаў працу над сваім шэдэўрам – шматтамовым перакладам і камэнтарамі да «Шрымад-Бхагаватам» («Бхагавата-пураны»), клясычнага філязофскага твору на санскрыце, які складаецца з васьмнаццаці тысячаў вершаў. Тамсама ён напісаў невялікую кнігу «Лёгкае падарожжа да іншых плянэтаў».

У 1965 г., апублікаваўшы першыя тры тамы «Шрымад-Бхагаватам», Шрыла Прабхупада выправіўся ў ЗША, каб выканаць місію, ускладзеную на яго духоўным настаўнікам. У наступныя гады ён выпусціў больш за шэсьцьдзесят тамоў перакладаў, камэнтароў і аглядных нарысаў індыйскіх клясычных працаў зь філязофіі і рэлігіі.

У верасьні 1965 г., калі Шрыла Прабхупада на транспартавым судне прыбыў у Нью-Ёрк, ён ня меў практычна ніякіх сродкаў. Пражыўшы ў ЗША амаль год і пераадолеўшы нямала перашкодаў, у ліпені 1966 г. ён заснаваў Міжнароднае таварыства сьвядомасьці Крышны (ІСККОН). Да таго моманту, як 14 лістапада 1977 г. Шрыла Прабхупада пакінуў гэты сьвет, таварыства, заснаванае ім, вырасла ў усясьветную канфэдэрацыю, якая складалася з больш як ста ашрамаў, школаў, храмаў, інстытутаў і сельскагаспадарчых грамадаў.

У 1968 г. Шрыла Прабхупада заснаваў у ЗША першую экспэрымэнтальную ведыйскую сельскагаспадарчую грамаду. Натхнёныя посьпехам гэтага распачынаньня, ягоныя вучні з той пары стварылі шмат падобных камунаў у Злучаных Штатах і за іхнымі межамі.

У 1972 г. ён увёў на Захадзе ведыйскую сыстэму пачатковай і сярэдняй адукацыі, заснаваўшы ў Даласе *гурукулу*. Пасьлядоўнікі Шрылы Прабхупады, кіруючыся ягонымі настаўленьнямі, арганізавалі школы для дзяцей па ўсім сьвеце. Два галоўныя цэнтры адукацыйнае сыстэмы ІСККОН знаходзяцца цяпер у Врындаване і Маяпуры (Індыя).

Апроч таго, Шрыла Прабхупада быў натхняльнікам пабудовы вялікіх міжнародных культурных цэнтраў у Індыі. Вакол цэнтру ў Шрыдхаме Маяпуры (Заходняя Бэнгалія)

заплянаваная пабудова духоўнага гораду; ажыццяўленьне гэтага грандыёзнага праекту зойме некалькі дзясяткаў гадоў. У Врындаване пабудаваныя велічны храм Крышна-Баларамы і гатэль для паломнікаў з усяго сьвету. Буйныя культурніцкія і адукацыйныя цэнтры ІСККОН знаходзяцца ў Бамбэі і многіх іншых вялікіх гарадах Індыі.

Аднак самае важнае з таго, што Шрыла Прабхупада пакінуў людзям, – гэта ягоныя кнігі. Высока ацэненыя навукоўцамі за іхную аўтарытэтнуюсьць, глыбіню й яснасьць выкладаньня, яны служаць падручнікамі ў многіх каледжах і ўнівэрсытэтах. Ягоныя працы перакладзеныя больш чым на семдзсят пяць моваў сьвету. «Бхакціведанта Бук Траст» (выдавецтва, заснаванае ім у 1972 г.) ёсьць самым вялікім выдавецтвам у сьвеце, якое публікуе творы зь індыйскай філязофіі і рэлігіі.

Нягледзячы на свой сталы век, Шрыла Прабхупада аб'ехаў вакол сьвету чатырнаццаць разоў, чытаючы лекцыі на ўсіх пяці кантынэнтах. І хаця ён быў вельмі заняты, ён ніколі не пераставаў пісаць кнігі. Творы Шрылы Прабхупады – гэта сапраўдная энцыкляпэдыя ведыйскай філязофіі, рэлігіі, літаратуры і культуры.

Мантра-мэдытацыя

Для таго, хто жадае знайсці шчасце і вызваліцца ад усіх пакутаў і трывогаў, мэдытацыя – вельмі значны аспект дзейнасці.

Мэдытацыя азначае «разумовае сузіраньне», але ў сузіраньня павінен быць аб’ект. Каб пазбавіцца штодзённых трывогаў, якія займаюць розум, чалавек мае ўзьняцца над матэрыяльным роўнем і паспрабаваць зацвердзіцца на трансцэндэнтным, духоўным роўні. Зрабіць гэта можна, калі ўвесь час паўтараць імёны Госпада, тым самым маючы стасункі зь Ім.

Як сьцьвярджаецца ў розных сьвятых пісьмах, у Госпада шмат імёнаў: Крышна, Рама, Ягова, Алах, Буда ды інш. Паўтарэньне імёнаў Госпада спрыяе ачышчэньню і дазваляе чалавеку ўзьняцца з матэрыяльнага роўню на духоўны. У Індыі на працягу тысячагодзьдзяў людзі паўтараюць імёны Госпада ў форме *мантраў*. На санскрыце *мана* азначае «розум», а *трайя* – «вызваленьне». Такім парадкам, *мантра* – гэта камбінацыя трансцэндэнтных гукаў, якая вызваляе наш розум ад трывогаў.

Ведыйская літаратура вылучае сярод іншых *мантраў* *маха-мантру* (вялікую *мантру*). У «Калі-сантарана-ўпанішад» сказана, што шаснаццаць ейных словаў – *Харэ Крышна, Харэ Крышна, Крышна Крышна, Харэ Харэ / Харэ Рама, Харэ Рама, Рама Рама, Харэ Харэ*, – асабліва рэкамэндуецца паўтараць у Калі-югу, век разладаў, трывогаў і крывадушнасьці, у які мы жывём.

Крышна азначае «ўсёпрывабны», *Рама* – «усёўцешны», а *Харэ* – гэта зварот да энэргіі адданага служэньня Госпаду. Адпаведна, *маха-мантра* азначае: «О ўсёпрывабны, усёўцешны Госпад, о энэргія Госпада! Прашу, дазволь мне аддана службыць Табе».

Для паўтарэньня *Харэ Крышна маха-мантры* не існуе строгіх правілаў. Перавага *мантра-мэдытацыі* ў тым, што ёю можна займацца ўсюды і ў розны час – дома, на працы, у аўтобусе, у мэтро і нават за стырном аўтамабіля.

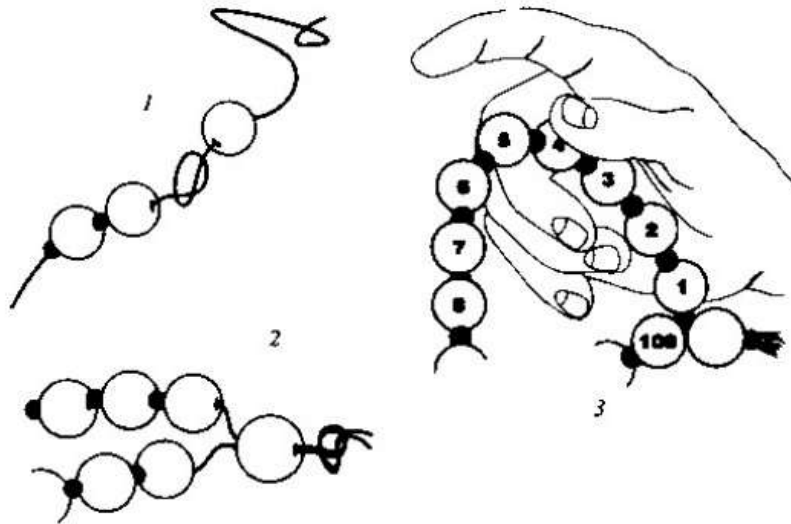
Існуе два віды *мантра-мэдытацыі*: індывідуальная, калі чалавек чытае *мантру* на пацерках (*джапа*), і другая форма, калі ён паўтарае яе за кімсьці (*кіртан*). *Кіртан* звычайна суправаджаецца іграньнем на музычных інструмэнтах і плясканьнем у далоні. Рэкамэндуецца і тая, і другая форма *мантра-мэдытацыі* – абедзьве жыватворна ўплываюць на чалавека.

Джапа

Для гэтага віду *мантра-мэдытацыі* патрэбныя толькі кругавыя пацеркі. Іх можна купіць у краме ці зрабіць самім, кіруючыся прыведзенымі ніжэй простымі рэкамэндацыямі:

1. Купеце 109 вялікіх круглых драўляных пацерак (калі няма драўляных, на першы час вазьмеце хоць якія іншыя) дыямэтрам ад аднаго да двух сантымэтраў з адтулінамі, каб можна было нанізаць іх на нітку, а таксама ад трох да пяці мэтраў моцнае нэйлёнавае ніткі.
2. Адступеце пятнаццаць сантымэтраў ад канца ніткі і завяжэце вузел. Потым нанізвайце па адной пацерцы і пасля кожнай завязвайце адзінарны ці падвойны вузел, у залежнасьці ад таўсьціні ніткі (мал. 1).
3. Нанізаўшы сто восем пацерак, прасуньце абодва канцы ніткі ў апошнюю пацерку (мал. 2).
4. Гэтая пацерка называецца пацеркаю Крышны, і добра, калі яна большая за астатнія. Прасуньце ў яе абодва канцы ніткі, завяжэце вузел і абрэжце непатрэбную рэшту ніткі. Пацеркі для *джапы* гатовыя.

Пачынаючы *мантра-мэдытацыю*, трымайце пацерку, якая йдзе за пацеркаю Крышны, паміж вялікім і сярэднім пальцамі правае рукі (мал. 3) і прамойце ўсю *маха-мантру*: Харэ Крышна, Харэ Крышна, Крышна Крышна, Харэ Харэ / Харэ Рама, Харэ Рама, Рама Рама, Харэ Харэ. Потым гэтак жа пераходзьце пальцамі на наступную пацерку і зноў паўтарэце *маха-мантру*, потым наступную... і так, пакуль не паўторыце *мантру* на кожнай пацерцы і ня дойдзеце да пацеркі Крышны.

Вы прачыталі адзін «круг» *джапы*. Чытаньне аднаго круга мае заняць у вас каля сямі хвілінаў, хаця спачатку можа быць і дзесяць, і больш хвілінаў. Далей, не чытаючы *мантры* на пацерцы Крышны, трэба павярнуць пацеркі і ісьці па крузе ў адваротным кірунку. Пацеркі – вельмі важная рэч для *джапы*, бо ўцягваюць пачуцьці ў мэдытацыйны працэс дотыку, што дапамагае лепш сканцэнтраватца на гуках *мантры*.

Калі вы далі зарок чытаць пэўную колькасьць кругоў у дзень, каб не забытацца, вам трэба мець невялікі шнурок з нанізанымі на яго пацеркамі паводле колькасьці кругоў, якія вы чытаеце штодня. Паміж гэтымі пацеркамі ня трэба завязваць вузлы, а толькі на канцы шнурка, каб пацеркі не саскочылі зь яго. Скончыўшы круг, перасуньце адну лічыльную пацерку ўніз.

Вы можаце чытаць *мантру* ў памяшканьні ці на сьвежым паветры, яе можна чытаць так гучна ці так ціха, як вам падабаецца, але досыць гучна, каб было чуваць вам самім. Самае галоўнае – вымаўляйце кожнае слова выразна й ясна. Ваш розум, мажліва, захоча скіравацца на якія-кольвек іншыя думкі, бо ён неспакойны, няўстойлівы і мітусьлівы. Паспрабуйце сканцэнтраватца ўсю сваю ўвагу на паўтарэньні Харэ Крышна *маха-мантры* і ўслухайцеся ў кожнае слова.

Чытаць *мантру* можна ў розны час дня, але лепш за ўсё – на досьвітку. У ведыйскай літаратуры падкрэсьліваецца, што гэта найбольш спрыяльны час для духоўнага ўсьведамленьня. Таксама пажадана паўтараць *мантру* ў адзін і той жа час дня. Пачнеце з паўтарэньня аднаго ці двух кругоў у дзень і паступова павялічвайце іхную колькасьць да шаснаццаці; гэта – рэкамэндаваны мінімум для таго, хто ставіцца да *джапа-мэдытацыі* сур'ёзна і хоча стаць адданым Госпада Крышны.

Кіртан

У адрозьненьне ад *джапы*, індывідуальнае мэдытацыі, *кіртан* становіць сабою групавую мэдытацыю. Падчас *кіртану мантру* Харэ Крышна сьпяваюць на які-небудзь матыў. *Кіртаны* можна праводзіць у сябе дома, зь сям'ёй ці сябрамі, у гасьцях ці на прыродзе. Адзін чалавек «вядзе» *кіртан* – спачатку ён сьпявае *мантру* Харэ Крышна сам, а потым усе астатнія паўтараюць яе на той жа матыў. Так зноў і зноў сьпяваецца *мантра* Харэ Крышна,

кіртан працягваецца, і тыя, хто бяруць удзел у ім, усё мацней адчуваюць духоўную асалоду.

Перавага *кіртану* ў тым, што вы чуеце *мантру* Харэ Крышна ня толькі тады, калі прамаўляеце яе самі, але і калі яе прамаўляюць іншыя, што дапамагае лепш сканцэнтравана на ёй. Спяваючы *мантру* можна на розныя матывы, суправаджаючы сьпеў іграю на музычных інструмэнтах, хаця гэта і не абавязкова. Для *кіртану* падыходзяць традыцыйныя індыйскія інструмэнты – *мрыдангі* (барабаны) і *караталы* (ручныя цымбалы), але калі іх няма, можна скарыстаць і іншыя музычныя інструмэнты, такія як піяніна, арган, флейта, гітара і г. д. А можна і проста пляскаць у далоні. Дзеці таксама могуць браць удзел у *кіртанах*, гэта станоўча паўплывае на іхнае духоўнае разьвіцьцё. Так уся сям'я можа зьбірацца ўвечары дзеля супольнага *кіртану*. Добра праводзіць *кіртаны* кожны дзень ці як мага часцей.

Паўтарэньне *мантры* Харэ Крышна прынясе вам адчуваньне духоўнага ўздыму, прытым гэтае адчуваньне будзе ўвесь час узмацняцца. Вы можаце пераканацца ў гэтым самі. Паспрабуйце паўтараць на працягу некалькіх хвілінаў якое-колькі іншае слова ці фразу, напрыклад, «Пэпсі-кола», і празь нейкі час вам гэта сьмяротна надакучыць. Аднак гук імя Крышны трансцэндэнтны, і яго хочацца паўтараць зноў і зноў.

У якіх бы варунках чалавек ні паўтараў *маха-мантру*, гэта будзе вельмі спрыяльна для ягонага духоўнага разьвіцьця. Тым ня менш вялікія мудрацы і сьвятыя – аўтарытэты ў *джапа-мэдытацыі* – прапануюць выкарыстоўваць некаторыя прыёмы, якія ўзмацняюць ейны ўплыў.

Чым больш чалавек паўтарае *мантру* Харэ Крышна, тым лягчэй яму будзе кіравацца пералічанымі ніжэй прынцыпамі, бо, паўтараючы яе, ён атрымоўвае духоўную сілу і разьвівае смак да больш высокіх асалодаў. Калі чалавек пры паўтарэньні *маха-мантры* пачынае адчуваць духоўную асалоду, яму намнога лягчэй адмовіцца ад благіх звычак, якія перашкаджаюць духоўнаму разьвіцьцю.

1. Тым, хто сур'ёзна і шчыра імкнецца да духоўнага разьвіцьця, рэкамэндуецца выконваць чатыры асноўныя прынцыпы:

- а) не ўжываць у ежу мяса, рыбу і яйкі;
- б) не ўжываць ачмуральныя сродкі (наркатыкі, алькаголь, тытунь і нават каву і гарбату);
- в) не гуляць у газардовыя гульні і не займацца грашовым махлярствам;
- г) ня мець плошчэвых дачыненняў па-за шлюбам (а ў шлюбе – толькі дзеля зачацьця дзяцей).

Захаваньне гэтых чатырох рэгулявальных прынцыпаў прывядзе да хуткага духоўнага прагрэсу. Грэбаваньне ж імі вельмі абцяжарвае духоўнае разьвіцьцё, узмацняючы прыхільнасьць чалавека да матэрыяльных рэчаў. Аднак *джапа-мэдытацыя* валодае такой сілай, што спачатку чалавек можа паўтараць *мантру* Харэ Крышна незалежна ад ягоных жыцьцёвых варункаў, і сама *мантра* дапаможа яму прасунуцца наперад.

2. Трэба рэгулярна чытаць творы А.Ч. Бхакціведанты Свамі Прабхупады, асабліва «Бхагавад-гіту» і «Шрымад-Бхагаватам». Слухаючы апавяданьні пра Крышну, Ягоныя незвычайныя дзеі і трансцэндэнтныя забавы, чалавек ачышчае сэрца ад бруду, назапашанага за бясконца доўгі час знаходжаньня ў матэрыяльным сьвеце. Калі рэгулярна слухаць апавяданьні пра Крышну і духоўны сьвет, дзе Крышна цешыцца вечнымі гульнямі з Сваімі адданымі, можна цалкам спазнаць прыроду душы і зразумець існасьць сапраўднае духоўнае дзейнасьці, якая дапаможа вызваліцца з гэтага матэрыяльнага сьвету.

3. Каб засьцерагчы сябе ад матэрыяльнага агідзьдзя, трэба спажываць толькі вэгетарыянскія стравы, спачатку прапанаваныя Вярхоўнаму Госпаду Крышну, і тым самым адухоўленьня. Забіваючы хоць якую жывую істоту, нават расьліну, чалавек наклікае на сябе кармічныя наступствы гэтых дзеяньняў. Але Крышна кажа ў «Бхагавад-гіце», што Ён пазбаўляе ад кармічных наступстваў таго, хто прапануе Яму вэгетарыянскую ежу.

4. Трэба ахвяраваць плён сваёй дзейнасьці Вярхоўнаму Госпаду Крышну. Калі чалавек працуе дзеля ўласнага здавальненьня, ён зьведвае на сабе кармічныя наступствы сваёй дзейнасьці. Калі ж ён працуе дзеля Крышны, гэта ня толькі вызваляе яго ад *кармы*, але й абуджае ў ім дрымотную любоў да Крышны. Можна працягваць займацца сваёй звычайнай дзейнасьцю, калі яна не супярэчыць – проста ці ўскосна – чатыром рэгулявальным прынцыпам, памянёным вышэй.

5. Чалавек, які сур’ёзна ставіцца да *джана*-мэдытацыі, павінен як мага больш мець кантактаў з аднадумцамі. Гэта надасць яму духоўных сілаў і падтрымку. Натуральна, на ўсіх нас уплывае нашае атачэньне. Таму непажадана занадта многа мець кантактаў зь людзьмі, якіх не цікавяць духоўныя пытаньні. Зьвязак з тымі, хто імкнецца да духоўнага разьвіцьця, паўтарэньне *мантры* Харэ Крышна і выкананьне рэгулявальных прынцыпаў – найлепшы і самы хуткі спосаб вярнуцца дамоў, назад да Бога.

Прасад – духоўны пажытак

У «Бхагавад-гіце» Госпад кажа: «Што б ты ні рабіў, што б ты ні еў, што б ты ні ахвяраваў ці аддаваў, і якую б *тапасью* ні здзяйсняў, рабі гэта, о сын Куньці, як паднашэньне Мне» (Б.-г., 9.27). Адначасова Крышна зазначае, што чалавек мае есьці толькі тое, што было спачатку прапанавана Яму. Такім парадкам, прапанаваньне ежы Крышну – неад’емная частка сыстэмы *бхакці-ёгі*.

Госпад таксама апісвае віды паднашэньняў, якія Ён прымае: «Калі чалавек прапануе Мне зь любоўю і адданасьцю лісток, кветку, плод ці ваду, Я прыму гэта» (Б.-г., 9.26). Крышна наўмысна не ўлучае ў гэты пералік мяса, рыбу і яйкі, таму адданы Крышны не прапануе Яму такую ежу. Ён прапануе толькі самую лепшую, самую чыстую ежу. Само сабою зразумела, што гнілая плоць забітых на бойні жывёлінаў ці зародкі курыцы да лепшай і чыстай ежы не належаць.

У сьвядомасьці Крышны адданы прапануе Крышну ежу і так выказвае сваю любоў да Яго. Нават у звычайным жыцьці чалавек гатуе ежу для іншага на знак любові і прыхільнасьці да яго, і той шануе ня толькі саму ежу, але і любоў, зь якой яна прыгатаваная. Таксама і з прапановай ежы Крышну – гэты працэс дапаможа нам разьвіць сваю любоў да Яго і адданасьць Яму.

Вядома, цяжка любіць таго, каго мы ніколі ня бачылі, але ўнікальныя ведыйскія пісьмы падрабязна апісваюць асабовыя рысы Бога. У сьвятых пісьмах іншых асноўных рэлігіяў сьвету пра Бога гаворыцца як пра Вярхоўнага Бацьку, але пра Ягоную асобу прыводзіцца на здзіўленьне мала звестак. Хрыстос казаў пра сябе як пра сына Бога, Магамэт быў Ягоным прарокам, але хто ж тады Сам Бог? Ён толькі ўскосна праяўляе Сябе – то як голас нябёсаў, то як запалены куст і гэтак далей.

Аднак, калі мы прызнаем, што Бог стварыў нас, мы можам зрабіць лягічную выснову, што і Сам Ён валодае атрыбутамі асобы – целам, індывідуальнасьцю і ўсімі мажлівасьцямі і здольнасьцямі розных пачуцьцяў і органаў. Калі выходзіць зь меркаваньня, што мы валодаем пэўнаю формаю і характарам, а ў Бога іх няма, то, значыцца, у гэтым дачыненьні мы перавышаем Яго. Але нелягічна лічыць, што стварэньне можа ў нечым перасягнуць свайго Створцу. Адпаведна, калі мы валодаем якасьцямі асобы, то і Бог ёсьць асобай, якая, валодаючы бязьмежна магутнай духоўнай формай, тым ня менш застаецца асобай. Урэшце, сказана ж, што мы створаныя на вобраз і падабенства Божае.

На падставе ўласнага ўяўленьня, заходнія мастакі звычайна малююць Бога магутным старцам з барадою. Але ў ведыйскай літаратуры прыводзіцца дакладнае апісаньне выгляду й асабовых рысаў Бога, прытым пісьмы старажытнай Індыі – адзіная крыніца звестак такога роду. Перш за ўсё – Бог вечна юны. Акрамя таго, Ён валодае незвычайнымі якасьцямі, якія прывабляюць сэрцы і розумы нават вызваленых душаў. Ён дзівосна красамоўны і бязьмежна мудры, вясёлы і вольны. Да таго ж, Ён увесь час цешыцца непаўторнымі

трансцэндэнтнымі гульнямі з Сваімі вечнымі спадарожнікамі. У Ведах гаворыцца пра бясконцыя апісаньні прывабных рысаў і якасьцяў Вярхоўнай Асобы Бога. Таму Яго называюць «Крышна», ці «ўсёпрывабны». Калі мы зразумеем асобу Бога, нам будзе значна лягчэй сканцэнтравальвацца на Ём свае думкі, асабліва калі мы прапануем Яму ежу.

Крышна валодае вярхоўнай магутнасьцю і абсалютна духоўны, таму ўсё, што сутыкаецца зь Ём, таксама робіцца абсалютна чыстым і духоўным. Нават у матэрыяльнай прыродзе некаторыя аб'екты валодаюць ачышчальнай здольнасьцю. Так, напрыклад, сонца сваімі магутнымі промянямі можа выпарваць чыстую, сьвежую ваду з забруджанага возера. Калі сонцу – матэрыяльнаму аб'екту – уласьцівая такая здольнасьць, то мы ня можам нават уявіць сабе ачышчальную сілу Вярхоўнай Асобы Бога, Крышны, які без усякіх намаганьняў стварае мільёны сонцаў.

Пры дапамозе Сваіх трансцэндэнтных энэргіяў Крышна можа ператварыць матэрыю ў дух. Калі мы пакладзем у агонь жалезны прут, неўзабаве ён распаліцца дачырвана і набудзе ўсе асноўныя якасьці агню. Таксама й ежа – матэрыяльная субстанцыя, але калі яе прапанаваць Крышну, яна робіцца цалкам духоўнаю. Такая ежа ператвараецца ў *прасад*, што на санскрыце азначае «ласка Бога».

Прасад у практыцы *бхакці-ёгі* мае вельмі вялікае значэньне. У іншых сыстэмах *ёгі* чалавек мусіць штучна сунімаць свае пачуцьці, тады як *бхакці-ёга* дае мажлівасьць займаць іх разнастайнай духоўнай дзейнасьцю, якая прыносіць надзвычайнае задавальненьне. Дзякуючы такой дзейнасьці пачуцьці паступова адухаўляюцца і пачынаюць цягнуцца да духоўных асалодаў, якія намнога перавышаюць тыя, што даступныя нам у матэрыяльным жыцьці.

У ведыйскай літаратуры зьмяшчаецца мноства апісаньняў *прасаду* й ягонага ўзьдзеяньня на чалавека. Госпад Чайтанья, увасабленьне Вярхоўнай Асобы Бога, які зьявіўся ў Індыі пяцьсот гадоў таму назад, так казаў пра *прасад*: «Кожнаму раней даводзілася есьці гэтыя матэрыяльныя стравы, аднак цяпер яны набылі незвычайны смак і дзіўны водар, якія прывабляюць розум і заахвочваюць чалавека забыцца пра ўсе іншыя ласункі, таму што духоўны нэктар з вуснаў Крышны дакрануўся да гэтай звычайнай ежы, і ёй перадаліся ўсе Ягоныя духоўныя якасьці».

Як гатаваць прасад

Разуменьне высокае мэты вэгетарыянства вызначае перадусім выбар прадуктаў, якія мы зьбіраемся прапанаваць Крышну. У «Бхагавад-гіце» Госпад кажа, што ежу можна падзяліць на тры катэгорыі адпаведна тром *гунам* матэрыяльнае прыроды – даброці, жарсьці і невуцтва. Малочныя прадукты, цукар, гародніна, садавіна і гарэхі – гэта ежа, якая належыць да *гуны* даброці, і яе можна прапанаваць Крышну. Зазвычай, ежу, якая належыць да *гунаў* жарсьці і невуцтва, не прапануюць Крышну, які Сам кажа ў «Бхагавад-гіце» (17.9-10), што такая ежа «выклікае пакуты, няшчасьці і хваробы», і што яна «нясмачная, гнілая і дрэнна пахне». Як няцяжка здагадацца, мяса, рыба і яйкі – гэта ежа, якая належыць да ніжэйшых *гунаў* матэрыяльнае прыроды, таксама як і часнок, цыбуля і грыбы. Ёх ня трэба прапаноўваць Крышну.

Кава і гарбата, якія зьмяшчаюць кафэін, становяць сабою наркатычныя сродкі, і іх таксама нельга прапаноўваць Крышну. Замест гэтага можна зьбіраць ці купляць травы і заварваць гарбату зь іх.

Калі мы купляем прадукты, вельмі важна памятаць, што мяса, рыба і яйкі могуць уваходзіць у склад іншых прадуктаў, таму трэба ўважліва вывучаць этыкеткі і ў сумнеўных выпадках пытаць прадаўца ці зьвяртацца на фабрыку. Напрыклад, некаторыя гатункі кісламалочных прадуктаў і сьмятаны зьмяшчаюць жэлатыну, якая вырабляецца з рагоў, капытоў і костак забітых на бойні жывёлінаў. Трэба таксама пераканацца, што сыр, які вы купляеце, не зьмяшчае сычуга – фэрмэнту з тканак цялячага страўніка.

Трэба таксама ўнікаць ежы (асабліва зь зернебабовых), якую згатавалі неадданыя.

Згодна з тонкімі законамі прыроды, сьвядомасьць кухара ўплывае на ежу ня толькі на фізычным роўні, але і на тонкім. Такая ежа робіцца правадніком няўлоўнага ўплыву на нашу сьвядомасьць. Напрыклад, карціна – гэта ня проста набор мазкоў на палатне, але й адлюстраваньне настрою мастака, які перадаецца таму, хто на яе глядзіць. Такім парадкам, калі мы ўжываем ежу, згатаваную людзьмі, якія ня маюць духоўнага ўсьведамленьня (напрыклад, работнікі якой-небудзь фабрыкі), мы неўнікнёна паглынаем пэўную дозу іхнае матэрыялістычнае сьвядомасьці. Акрамя таго, як мажліва трэба есьці толькі сьвежыя натуральныя прадукты.

Калі мы гатуем ежу, надзвычай важна захоўваць чысьціню, бо ахайнасьць і пабожнасьць – родныя сёстры. Крышну нельга прапаноўваць нічога нячыстага, так што старайцеся трымаць кухню ў чысьціні. Перш чым гатаваць, абавязкова памыйце рукі. Калі гатуеце, не каштуйце ежу. Гатаваньне – гэта частка мэдытацыйнага працэсу, бо вы гатуеце ежу ня проста для сябе, але дзеля таго, каб даць задавальненьне Крышну, які павінен быць першым, хто скаштуе яе і нацешыцца ёю. Гатуйце паводле выпрабаваных рэцэптаў, і тады ў вас усё ўдасца. Скончыўшы гатаваньне ежы, вы можаце прапанаваць яе Крышну.

Як прапаноўваць ежу Крышну

Добра мець талерку і іншыя сталовыя прылады, прызначаныя вылучна для Крышны. У ідэале яны павінны быць новымі, каб ніхто іншы імі не карыстаўся. Калі ежа гатовая, можна пакласьці на гэтую асобную талерку патроху ад кожнае стравы. Самы просты спосаб прапановы – проста сказаць: «Дарагі Госпад Крышна, калі ласка, прымі гэтую ежу». Трэба памятаць, што сапраўдная мэта такога рытуалу – выказаць нашу адданасьць і ўдзячнасьць Госпаду, таму імкнецца ўкласьці ў гатаваньне ежы для Крышны ўсю вашу любоў да Яго, і Ён абавязкова прыме вашае паднашэньне. Бог самадастатковы. Яму нічога ня трэба, так што гэтае паднашэньне – спосаб выказаць Яму нашу любоў і адданасьць. Прапанаваўшы Крышну ежу, трэба на працягу некалькіх хвілінаў паўтараць *мантру* Харэ Крышна: Харэ Крышна, Харэ Крышна, Крышна Крышна, Харэ Харэ / Харэ Рама, Харэ Рама, Рама Рама, Харэ Харэ. Потым *прасад*, што даслоўна азначае «ласка Госпада», можна падаваць да стала. Уся прыгатаваная ежа цяпер уважаецца прапанаванай Крышну, але тая, што беспасярэдне знаходзілася на талерцы Крышны, асабліва шануецца і называецца *маха-прасадам*. Кожны павінен атрымаць хаця б маленькі кавалачак *маха-прасаду*. Паспрабуйце ацаніць духоўныя якасьці *прасаду* і памятайце, што ён вызваляе нас ад уплыву *кармы*. Але, перадусім, цешцеся ім!

З часам вы, мажліва, захочаце прапаноўваць Госпаду ежу паводле ўсіх правілаў, устаноўленых для тых, хто практыкуе сьвядомасьць Крышны ў сябе дома. Дзеля гэтага вам варта зрабіць просты алтар з выявамі Госпада Крышны, Госпада Чайтаны і Шрылы Прабхупады, духоўнага настаўніка руху Харэ Крышна. Розьніца паміж спрошчаным рытуалам прапанаваньня ежы і поўным складаецца яшчэ і ў малітвах, якія трэба прамаўляць. Паводле ўсіх правілаў падчас прапанаваньня тры разы чытаюць услых прыведзеныя ніжэй малітвы, схіліўшыся перад алтаром, на які вы паставілі тацу з паднашэньнем для Крышны.

*nama om viṣṇu-pādāya
kṛṣṇa-preṣṭhāya bhū-tale
śrīmate bhaktivedānta-
svāmin iti nāmine*

*namas te sārāsvate deve
gaura-vāṇī-pracāriṇe
nirviśeṣa-śūnyavādi-
pāścātya-deśa-tāriṇe*

Шры Ішапанішад

«Я кладу пачцівыя паклоны Шры Шрымад А.Ч. Бхакціведанту Свамі Прабхупаду, які вельмі дарагі Госпаду Крышну, бо знайшоў прыстаньне ля Ягоных лотасавых стопаў».

«О духоўны настаўнік, слуга Сарасваці Госвамі, я паважліва схіляюся перад табою. Ты міласьціва прапаведуеш навуку Госпада Чайтаньядэвы і нясеш вызваленьне краінам Захаду, заражаным імперсаналізмам і філязофіяй пустэчы».

*namo mahā-vadānyāya
kṛṣṇa-prema-pradāya te
kṛṣṇāya kṛṣṇa-caitanya-
nāmne gaura-tviṣe namaḥ*

«О самае літасьцівае ўвасабленьне Госпада! Ты – Сам Госпад Крышна, які зьявіўся як Шры Чайтанья Махапрабху. Цела Тваё залацістага колеру, як у Шрымаці Радхарані, і Ты шчодро раздаеш чыстую любоў да Крышны. Я кладу Табе пачцівыя паклоны».

*namo brahmaṇya-devāya
go-brāhmaṇa-hitāya ca
jagad-dhitāya kṛṣṇāya
govindāya namo namaḥ*

«Я выказваю сваю пашану Госпаду Крышну, якому пакланяюцца ўсе *брахманы*. Ён – абаронца кароваў і *брахманаў*, вечны дабрадзей усяго сьвету. Я зноў і зноў кладу паклоны Вярхоўнаму Госпаду, якога называюць Крышнаам і Говіндам».

Пасьля таго як вы прачыталі ўсе малітвы, ежа павінна заставацца на алтары дзесяць-пятнаццаць хвілінаў, пакуль Госпад каштуе яе. Гэты час вы можаце прысьвяціць *кіртану*.

Слоўнік імёнаў і тэрмінаў

Авідзья – невуцтва.

Ав’якта – непраяўлены стан стварэння.

Акарма, ці *найшкарма* – дзейнасьць, якая пазбаўляе чалавека ад пагрозы застацца ў колазвароце нарадзінаў і сьмерці.

Амара – неўміручасьць.

Ананда – асалода, аспект Вярхоўнага Госпада.

Ананта (Ананта-Шэша) – першая экспансія Госпада Вішну ў выглядзе тысячагаловага зьмея.

Анумана – веды, атрыманыя пры дапамозе індукцыйнае лёгікі.

Апапа-віддха – чысты і неапаганены; той, каго ня можа крануць грэх.

Апара пракрыці – ніжэйшая энэргія Госпада.

Апаўрушэя – тое, што расказана нематэрыяльнай асобай; словы Вярхоўнага Госпада.

Ароха – узыходны працэс спазнаньня.

Арча-віграха – форма Госпада, якой пакланяюцца ў храме.

Асур – дэман.

Атма – душа.

Атма-ха – забойца душы.

Ачар’я – духоўны настаўнік, які вучыць уласным прыкладам.

Брахма – першая з створаных жывых істотаў у сусьвеце, стваральнік плянэтаў і біялягічных відаў.

Брахмадж’ёці – зьзяньне, якое эмануе зь цела Вярхоўнага Госпада, і якое асьвятляе духоўны сьвет.

Брахман – безасабовы аспект Абсалютнае Праўды.

Брахманы – носьбіты ведаў, жрацы; першы з чатырох станаў ведыйскага грамадства.

Брахма-рандхра – адтуліна на верхавіне галавы, празь якую ёг, які дасягнуў дасканаласьці, пакідае сваё цела, каб выправіцца на розныя плянэты паводле свайго выбару.

Бхагаван – Вярхоўная Асоба Бога.

Бхакты – адданыя.

Бхакці – адданае служэньне Вярхоўнаму Госпаду.

Вайкунтхалокі – плянэты духоўнага неба.

Вайш’і – стан гандляроў; трэці з чатырох станаў ведыйскага грамадства.

Варнашрама – сыстэма падзелу грамадства на чатыры станы і чатыры ступені духоўнага жыцьця.

Веда – веды.

Веда-вада-раты – тыя, хто дае ўласныя тлумачэньні Ведам.

Веды – спрадвечныя сьвятыя пісьмы, расказаныя Самім Госпадам.

Відзья – веды.

Вікарма – дзеяньні, забароненыя сьвятымі пісьмамі.

Вішну-татва – поўная экспансія Вярхоўнага Госпада.

Врындаван – мясцовасьць у Індыі, дзе 5 000 гадоў таму назад Госпад Крышна правёў Свае дзіцячыя гады.

Гуны – іх налічваецца тры: *саттва-гуна* (даброць), *раджа-гуна* (жарсьць) і *тама-гуна* (невуцтва). Пад *гунамі* разумеюць тры асноўныя пачаткі матэрыяльнай прыроды, тры «рэжымы дзейнасьці» ілюзорнай матэрыяльнай энэргіі, якая абумоўлівае жывыя істоты. *Гуны* вызначаюць лад жыцьця, мысьленьне і дзейнасьць душы.

Гуру – духоўны настаўнік.

Г’яна – веды; філязофскі шлях спазнаньня праўды.

Двіджа-бандху – той, хто нарадзіўся ў сям’і брахмана, але не валодае якасьцямі брахмана.

Джыва-шакці – жыццёвая сіла.

Дхіра – спакойны чалавек, які не зважае на матэрыяльную ілюзію.

Ёга-бхрашта – чалавек, які сышоў з шляху самарэалізацыі.

Ішавасья – канцэпцыя богацэнтрычнага грамадства.

Каніштха-адхікары – адданы-пачатковец; чалавек, які стаіць на ніжэйшай ступені ўсвєдамленьня Бога.

Карма – дзеянне, якое ўжыццяўляецца ў рамках наказаных абавязкаў чалавека.

Карма-бандхана – дзейнасьць, якая прывязвае чалавека да матэрыяльнага сьвету.

Карма-ёга – прапанаваньне ўсіх плёнаў сваёй дзейнасьці Крышну.

Кармі – тыя, хто заняты задавальненьнем пачуццяў і працуюць дзеля асалоды плёнамі сваёй працы.

Кшатрыі – стан ваяроў і ўладнікаў; другі з чатырох станаў ведыйскага грамадства.

Мадх’яма-адхікары – той, хто знаходзіцца на сярэдняй ступені ўсвєдамленьня Бога.

Мая – ілюзія; энэргія Бога, што ўводзіць жывую істоту ў аблуду.

Маяпахрыта-г’яні – тыя, хто вераць, што яны ёсьць Богам.

Маха-бхагавата – адданы, які дасягнуў дасканаласьці.

Мрыцьюлока – прыстаньне сьмерці, матэрыяльны сьвет.

Мудхі – неразумнікі; людзі, падобныя да аслоў.

Найшкарма – гл. **Акарма**.

Нарадхама – ніжэйшыя зь людзей.

Нараяна – поўная экспансія Госпада Крышны.

Ніргуна – «які ня мае матэрыяльных якасьцяў», эпітэт Вярхоўнага Госпада.

Парабрахман – Вярхоўны Дух.

Параматма – Звышдуша, экспансія Госпада Крышны.

Парампара – ланцуг вучнёўскае пераемнасьці.

Пара-пракрыці – найвышэйшая энэргія Госпада.

Прана-ваю – паветраныя струмені ў целе, якія забясьпечваюць ягонае функцыяваньне.

Прасад – адухоўленая ежа, якая была прапанаваная Крышну.

Працьякша – веды, атрыманыя падчас беспасярэдняга назіраньня.

Пуруша – той, хто атрымоўвае асалоду; экспансіі Вярхоўнага Госпада ў матэрыяльным сьвеце, якія ствараюць, падтрымоўваюць існаваньне матэрыяльных сусьветаў і бураць іх.

Сагуна – той, хто валодае якасьцямі.

Сат – аспект вечнасьці Вярхоўнага Госпада.

Сач-чыд-ананда-віграха – Вярхоўны Госпад, вечная форма асалоды і веданьня.

Сура – сьвяты, пабожны чалавек.

Трыпад-вібхуці – духоўная прырода, што складае тры чвэрці энэргіі Госпада.

Уттама-адхікары – чалавек, які дасягнуў найвышэйшае ступені ўсвєдамленьня Бога.

Хіранмая патра – асьляпляльнае зьзяньне, што хавае аблічча Вярхоўнай Асобы Бога.

Шабда – мэтад спазнаньня Трансцэндэнтнага, заснаваны на слуханьні аўтарытэтных ведыйскіх пісьмаў.

Шрымат – *вайш* 'я, чалец стану гандляроў.

Шруці – веды, якія набываюцца падчас слуханьня. Гл. **Шабда**.

Шуддха – антысэптычны; эпітэт Вярхоўнага Госпада.

Шудры – працоўныя; чацьвёрты з чатырох станаў ведыйскага грамадства.

Шукра – усёмагутны.

Шучы – духоўна разьвіты брахман.

Як чытаць санскрыт лацінскай трансьлітарацыяй

Пры вусным дэклямаваньні санскрыцкіх тэкстаў звычайна дапускаецца шэраг фанэтычных умоўнасьцяў, якія набліжаюць вымаўленьне санскрыцкіх гукаў да роднае мовы чытача. Перадаваньне некаторых санскрыцкіх гукаў пры гэтым мусіць адрозьнівацца ад традыцыйна прынятай у беларускай мове. Напрыклад, спалучэньні «re», «ri», «te», «ti» «de» і «di», перадаюць гукі, якія ў беларускай мове звычайна пішуцца як «рэ», «ры», «тэ» або «це», «ты» або «ці», «дзе» або «дэ», «дзі» або «ды».

Трэба мець на ўвазе, што скарыстаная тут сыстэма ёсьць сыстэмаю трансьлітарацыі, а не транскрыпцыі санскрыцкіх словаў. Таму лёгкасьць вымаўленьня прынесена ў ахвяру дакладнаму напісаньню, якое наследуе *дэванагары*.

Фанэтыка:

Галосныя вымаўляюцца наступным парадкам:

a – як у слове «пар»	o – як у слове «дом»
ā – у два разы даўжэйшы	u – як у слове «туга»
ai – як у слове «гай»	ū – у два разы даўжэйшы
au – як у слове «аўторак»	r – складаўтваральнае p у слове «трывай»
e – калі гэта э, то як у слове «гэта»	ṛ – у два разы даўжэйшы
i – як у слове «пір»	
ī – у два разы даўжэйшы	

У большасьці санскрыцкіх школаў **r**, **ṛ**, **!** звычайна чытаюцца як **ri**, **rī**, **lri** адпаведна.

Зычныя вымаўляюцца наступным парадкам:

Заднеязычныя:

(вымаўляюцца горлам)

k – як у слове «кілім»

g – як у слове «гіль»

ṅ – як у слове «Конга»

Губныя:

(вымаўляюцца вуснамі)

p – як у слове «пітво»

b – як у слове «бок»

m – як у слове «маці»

Палатальныя:

(вымаўляюцца прыцісканьнем сярэдняй часткі языка да паднябенья)

c – як у слове «човен»

jh – як ангельскае «*hedgehog*», падобна да беларускага **дж**

ñ – як у слове «конь»

Зубныя:

(вымаўляюцца таксама, як і цэрэбральныя, але з кончыкам языка, прыціснутым да асновы зубоў)

t – як у слове «тона»

d – як у слове «дом»

n – як у слове «ноч»

Цэрэбральныя (**ṭ**, **ṭh**, **ḍ**, **ḍh**, **ṇ**) вымаўляюцца з кончыкам языка, ніжнім бокам прыціснутым да пярэдняга паднябенья. Паводле гучаньня нагадваюць ангельскія альвэалярныя гукі.

Прыдыхальныя (**kh**, **gh**, **ch**, **jh**, **ṭh**, **ḍh**, **th**, **ph**, **bh**) адрозьніваюцца ад адпаведных непрыдыхальных тым, што асноўны элемент суправаджаецца слабым прыгукам ангельскага **h**, звонкага ці глухога, у залежнасьці ад асноўнага элемэнта.

Паўгалосныя:

y – як ангельскае «yak»

r – цэрэбральнае **p**

l – зубное ангельскае **l**

v – як беларускае **в**, а пасля зычнай як ангельскае **w**

Вісарга:

ḥ – глухі гук, у канцы страфы вымаўляецца з прыгукам папярэдняй галоснай літары: **aḥ** вымаўляецца як **аха**, **iḥ** – як **іхі**

Шыпячыя:

s – беларускае **с**

ś – беларускае **ш**, ангельскае «sheer»

ṣ – як мяккае **ш** у расейскім слове «общность», амэрыканскае «worship»

Анусвāра:

ṁ – насава прыгук пасля галоснай, як у французскім слове **bon**

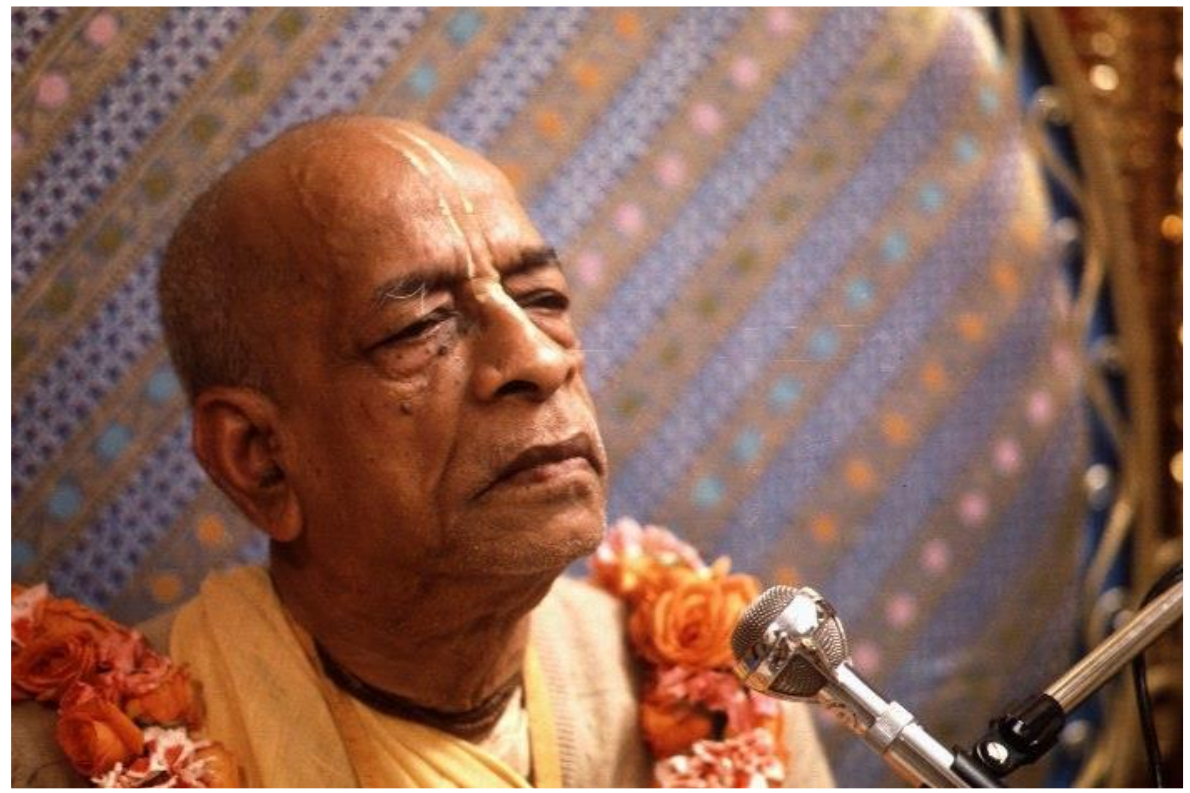
Гартанныя:

h – як звонкае ангельскае **h**

У санскрыце не існуе фіксаванага танічнага націску. У вершаваных тэкстах націскнымі лічацца склады, якія стаяць у моцных месцах вершаваных стопаў. Доўгімі – склады з падоўжанымі галоснымі (**ā, ai, au, e, ī, o, ṛ, ū**) або склады з скарачанымі галоснымі, якія стаяць за болей чым адну зычную (улучна **ḥ** і **ṁ**).

Зьмест

Уступ	3
Зварот	7
МАНТРА ПЕРШАЯ.....	9
МАНТРА ДРУГАЯ	12
МАНТРА ТРЭЦЯЯ	14
МАНТРА ЧАЦЬВЁРТАЯ.....	16
МАНТРА ПЯТАЯ	18
МАНТРА ШОСТАЯ	21
МАНТРА СЁМАЯ.....	23
МАНТРА ВОСЬМАЯ	25
МАНТРА ДЗЯВЯТАЯ	28
МАНТРА ДЗЯСЯТАЯ	30
МАНТРА АДЗІНАЦАТАЯ	33
МАНТРА ДВАНАЦАТАЯ.....	36
МАНТРА ТРЫНАЦАТАЯ	39
МАНТРА ЧАТЫРНАЦАТАЯ.....	43
МАНТРА ПЯТНАЦАТАЯ	46
МАНТРА ШАСНАЦАТАЯ.....	50
МАНТРА СЯМНАЦАТАЯ	53
МАНТРА ВАСЯМНАЦАТАЯ.....	57
Ілюстрацыі	60
Пра аўтара.....	64
Мантра-мэдытацыя	66
Прасад – духоўны пажытак.....	69
Слоўнік імёнаў і тэрмінаў	73
Як чытаць санскрыт лацінскай трансьлітарацыяй.....	76

Войны, голод, нацыянальныя звады і эканамічныя крызісы... «Шры Ішапанішад» сьцьвярджае, што прычына ўсіх гэтых праблемаў палягае ў тым, што кіраўнікі грамадства адмаўляюцца прызнаць існаваньне Вярхоўнай Асобы, якая валодае і кіруе ўсім. Напісаная тысячы гадоў таму назад на санскрыце, мове старажытнай Індыі, «Шры Ішапанішад» дае нам ключ да спазнаньня прыроды найвышэйшага розуму, які кіруе сусьветам. Страціўшы гэтыя веды, чалавецтва ня зможа знайсці выйсьце з тупіка, у які яго завялі лідэры-матэрыялісты.